

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Psikoloji Anabilim Dalı

Genel Psikoloji Bilim Dalı

**EBEVEYNLİĞİN BELİRLEYİCİLERİ MODELİ TEMELİNDE EVLİLİK
UYUMU, ALGILANAN SOSYAL DESTEK, ÇALIŞMA DURUMU,
DEĞERLER VE ANNE ÇOCUK İLİŞKİSİ**

Gül Pembe YÜCEOL

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2016

EBEVEYNLİĞİN BELİRLEYİCİLERİ MODELİ TEMELİNDE EVLİLİK
UYUMU, ALGILANAN SOSYAL DESTEK, ÇALIŞMA HAYATI, DEĞERLER
VE ANNE ÇOCUK İLİŞKİSİ

Gül Pembe YÜCEOL

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Psikoloji Anabilim Dalı

Genel Psikoloji Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2016

KABUL VE ONAY

Gül Pembe Yüceol tarafından hazırlanan "Ebeveynliğin Belirleyicileri Modeli Temelinde Evlilik Uyumu, Algılanan Sosyal Destek, Çalışma Hayatı, Değerler ve Anne Çocuk İlişkisi" başlıklı bu çalışma, 18.11.2016 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Zehra UÇANOK (Başkan)

Prof. Dr. Ayşen GÜRE DURU

Dr. Berna AYTAÇ (Danışman)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Sibel BOZBEYOĞLU

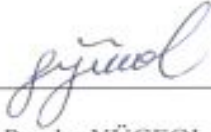
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun 1 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

18.11.2016

Gül Pembe YÜCEOL

TEŞEKKÜR

İlk olarak tezimi sizlerin okuyabileceği bu noktaya getirmede, değerli öneri ve geri bildirimleri ile katkılar sunan; her aşamasında emeği olan; motivasyonum kırıldığında gerek akademik anlamda desteğini hissettirerek gerek bana olan inancımı hatırlatarak ve benden vazgeçmeyerek tekrar devam etmemi sağlayan, yüksek lisans eğitimim boyunca kendisinden çok şey öğrendiğim tez danışmanım sevgili Dr. Berna Aytaç'a sonsuz teşekkürler.

Tez jürimde bulunmalarından büyük mutluluk duyduğum, değerli katılımları ile tezimin gelişmesine katkıda buldukları için Prof. Dr. Zehra Uçanok ve Prof. Dr. Ayşen Güre Duru'ya çok teşekkür ederim.

Yüksek lisans eğitimim boyunca üzerimde emeği olan değerli hocalarım Prof. Dr. Zehra Uçanok'a, Prof. Dr. Melike Sayıl'a, Prof. Dr. İhsan Dağ'a, Doç.Dr. Sait Uluç'a, Yrd. Doç.Dr Zeynel Baran'a, Yrd. Doç. Dr. Athanasios Mouratidis'e teşekkür etmek istiyorum.

Veri toplama aşamasında katılımları ile tezime temel olan adını bilmediğim anneler ve güzel çocuklarına teşekkürler. Siz olmasanız bu tez de olmazdı.

Yüksek lisans eğitimim ve Ankara'da başlayan yaşamımda bana akademik hayatı ve bu şehri daha çok sevdiren, yardıma ihtiyaç duyduğumda kapılarını sonsuza kadar açan ofis ve yol arkadaşlarım Tuğba Çapar ve Fatma Yıldırım'a teşekkürler. Kendi yoğunluğunu bir kenara bırakıp bana eşlik eden, tezimi bitirirken gelip elimden tutan, "biricik" Bükre Kahramanol'a çok teşekkür ediyorum.

Anneme, babama ve canım kardeşime bana hep hissettiğim sıcak ve güçlü aile duygusunu yaşattıkları, varlıkları ve destekleri için sonsuz teşekkür ediyorum. İyi ki varsınız.

Bu süreçte ihmal ettiğim ve haklı olarak durumdan şikayetçi olan Gülben Engiz'e varlığı için teşekkürler. Sitemlerini kabul ediyorum canım arkadaşım.

ÖZET

YÜCEOL, Gül Pembe. *Ebeveynliğin Belirleyicileri Modeli Temelinde Evlilik Uyumu, Algılanan Sosyal Destek, Çalışma Hayatı, Değerler ve Anne Çocuk İlişkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2016.

Belsky (1984), “Ebeveynliğin Belirleyicileri” modelinde ebeveynliğin, içinde bulunduğu evlilik ilişkisi, ailenin sosyal ilişkileri ve ebeveynin çalışma hayatı gibi bağlamsal kaynaklardan etkilendiğini belirtmektedir. Kültür ise, ebeveynlik ile karşılıklı etkileşim halinde olan bir diğer önemli bağlamsal kaynaktır. Aileler, sahip oldukları belirli kültürel eğilimleri çocukları ile olan ilişkilerine taşır, kültürlerini referans olarak çocuklarındaki özellikleri yorumlar ve çocukları ile ilişki kurarlar (Bornstein, 2012). Bu çalışmanın amacı ise, Belsky’nin modelinden yola çıkarak, bağlamsal kaynaklara annenin içselleştirdiği kültürel değerleri de ekleyerek bu faktörler arasındaki ilişkileri ve bu ilişkilerin annenin çocuğu ile olan ilişkisine nasıl yansıdığını, hem anneden alınan ölçümlerle hem de çocuktan alınan ölçümlerle incelemektir. Araştırmanın örneklemini Ankara il merkezinde yaşayan, yaşları 6-12 arasında değişen (Ort.= 8.65, SS= 1.74), ilkokul ve ortaokula devam eden 138 çocuk ve annesi oluşturmuştur. Veri toplama aracı olarak, Sosyodemografik Bilgi Formu, Çiftler Uyum Ölçeği, Algılanan Sosyal Destek Ölçeği, Portre Değerler Ölçeği ve Ebeveyn Çocuk İlişkisi Ölçeği anneler için; İlişki Yakınlığı Haritası ise çocuklar için kullanılmıştır. Araştırma bulguları sonucunda, annenin çalışma durumu için yapılan MANOVA analizi çalışan annelerin çalışmayan annelere kıyasla daha yüksek yeniliğe açıklık ve özgenişletim değerine, daha düşük muhafazacılık değerine sahip olduğunu göstermiştir. Çift uyumuna işaret eden çift birlikteliği puanı da çalışan anneler için çalışmayan annelere göre daha yüksektir. Ayrıca, çalışan annelerin bildirdiği olumsuz anne çocuk ilişkisi puanı da çalışmayan annelere göre daha yüksektir. Sonrasında yürütülen Hiyerarşik Regresyon analizleri sonucunda ise, annenin içselleştirdiği özaşkınlık değeri ve algıladığı çift fikir birliğinin, olumlu anne çocuk ilişkisini pozitif yönde, çift doyumunun ise olumsuz anne çocuk ilişkisini negatif

yönde yordadığı bulunurken; annenin algıladığı çift fikir birliği, çocuğun annesini yakın algılamasını pozitif yönde yordamıştır. Ayrıca, annenin içselleştirdiği muhafazacılık değerinin, çift fikir birliği ve olumlu anne çocuk ilişkisi arasında; özaşkınlık değerinin ise çift fikir birliği ve çocuğun annesini yakın algılaması arasında düzenleyici bir etkinin olduğu bulunmuştur. Özetle, anne çocuk ilişkisini etkileyen bağlamsal kaynaklar annenin içselleştirdiği kültürel değerler ile birlikte incelenmiş; anne çocuk ilişkisinin kültür içinde ne şekilde farklılaştığı ortaya koyulmuştur. Çalışmanın sonucunda elde edilen bulgular ilgili alanyazın çerçevesinde tartışılmıştır.

Anahtar Sözcükler

Ebeveyn çocuk ilişkisi, evlilik uyumu, sosyal destek, kültürel değerler, çalışma hayatı

ABSTRACT

YÜCEOL, Gül Pembe. *Marital Adjustment, Perceived Social Support, Working Status, Values and Mother-Child Relationship Based on Determinants of Parenting*. Master's Thesis, Ankara, 2016.

Belsky (1984) stated that parenting is influenced by contextual sources like marital relations, social networks and parents' working life in "Determinants of Parenting Model". The culture is also important contextual source which is in interaction with parenting. Families adapt their own cultural tendencies to relationship with their children, interpret childrens' features children and relate with their children base on their own culture (Bornstein, 2012). The purpose of this study is to investigate the relationship between contextual sources which belong to Belsky's model and mother's internalized cultural values. The other purpose of this study is to examine the impact of the relationship between contextual sources and mother's internalized cultural values on mother-child relationships with measurements done by children and mothers. 138 mother-child dyad participated from Ankara in this study. Children go to primary and secondary school and their ages change between 6 and 12 ($M= 8.65$, $SD= 1.74$),. Demographic Information Form, Dyadic Adjustment Scale, The Multidimensional Scale of Perceived Social Support, Portrait Values Questionnaire, Parent Child Relationship Scale and also Four Field Map for children were used to collect data.

According to the results, in MANOVA analysis which was conducted to investigate mothers' working status, employed mothers have more openness to change and self-enhancement values, less conservation values than unemployed mothers. Dyadic consensus scores which inferred dyadic adjustment for employed mothers is also higher than unemployed mothers. In addition, according to mothers' reports, employed mothers' scores of negative mother and child relationship are higher than unemployed mothers'

scores.

Results of the Hierarchical Regression analyses showed that mothers' internalized self-transcendence values and dyadic consensus predicted positive mother child relationship positively, dyadic satisfaction predicted negative mother child relationship negatively. Also, dyadic consensus predicted child's perception of intimacy with mother positively. Finally, mothers' internalized conservation values moderated between relationship dyadic consensus and positive mother child relationship. And, mothers' internalized self-transcendence values moderated between relationship dyadic consensus and child's perception of intimacy with mother. In conclusion, contextual sources that influence mother-child relation were examined in conjunction with mother's internalized cultural values; within cultural differences in terms of mother-child relation were revealed. The results which was obtained in the study were discussed in the context of relevant literature.

Key words

Parent child relationship, dyadic adjustment, social support, cultural values, working life

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY.....	i
BİLDİRİM.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar DİZİNİ.....	xi
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xii
1. BÖLÜM: GİRİŞ	1
1.1. Belsky'nin Ebeveynliğin Belirleyicileri Modeli	3
1.2. Ebeveyn Çocuk İlişkisini Belirleyici Bağlamsal	
Kaynaklar	8
1.2.1. Evlilik İlişkisi ve Ebeveyn Çocuk İlişkisi.....	8
1.2.2. Algılanan Sosyal Destek ve Ebeveyn Çocuk İlişkisi	11
1.2.3. Çalışma Hayatı ve Ebeveyn Çocuk İlişkisi	13
1.3. Değerler, Kültür ve Ebeveyn Çocuk İlişkisi	16
1.4. Araştırmanın Amacı ve Soruları.....	20
2. BÖLÜM: YÖNTEM.....	22
2.1. Örneklem.....	22
2.2. Veri Toplama Araçları.....	25
2.2.1. Demografik Bilgi Formu.....	25
2.2.2. Çiftler Uyumu Ölçeği.....	25
2.2.3. Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği.....	26
2.2.4. Portre Değerler Ölçeği.....	26
2.2.5. Ebeveyn Çocuk İlişkisi Ölçeği.....	27
2.2.6. Yakınlık Haritası.....	28
2.3. İşlem.....	28

3. BÖLÜM: BULGULAR.....	30
3.1. VERİ TEMİZLEME İŞLEMİ.....	30
3.2. ARAŞTIRMANIN BETİMSSEL ANALİZLERİNDEN ELDE EDİLEN BULGULAR.....	31
3.2.2. Araştırma Değişkenleri Arasındaki Korelasyonların İncelenmesi.....	32
3.2.2.1. Demografik Değişkenler ile Değerler, Çift Uyumu, Algılanan Sosyal Destek, Anne Çocuk İlişkisi ve Çocuğun Yakınlık Algısı Arasındaki İlişkiler.....	32
3.2.2.2. Değerler, Çift Uyumu, Algılanan Sosyal Destek, Anne Çocuk İlişkisi ve Çocuğun Yakınlık Algısı Arasındaki İlişkiler.....	35
3.3. ARAŞTIRMA SORULARININ SINANMASINA YÖNELİK ANALİZLER.....	37
3.3.1. Annenin Çalışma Durumuna Göre Değerler, Çift Uyumu, Algılanan Sosyal Destek, Anne Çocuk İlişkisi, Çocuğun Yakınlık Algısı.....	37
3.3.2. Olumlu Anne Çocuk İlişkisini Yordayan Anneye Ait Bağlamsal Özelliklerin İncelenmesine Yönelik Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları.....	39
3.3.3. Olumsuz Anne Çocuk İlişkisini Yordayan Anneye Ait Bağlamsal Özelliklerin İncelenmesine Yönelik Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları.....	41
3.3.4. Çocuğun Yakınlık Algısını Yordayan Anneye Ait Bağlamsal Özelliklerin İncelenmesine Yönelik Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları.....	42
3.3.5. Anne Çocuk İlişkisi ve Çift Fikir Birliği Arasındaki İlişkide Değerlerin Düzenleyici Rolü.....	43
3.3.6. Çocuğun Yakınlık Algısı ve Çift Fikir Birliği Arasındaki İlişkide Değerlerin Düzenleyici Rolü.....	44
4. BÖLÜM: TARTIŞMA.....	46

4.1.ARAŞTIRMANIN BETİMSEL ANALİZLERİNDEN ELDE EDİLEN BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	46
4.1.1. Demografik Değişkenler ile Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesine Yönelik Bulguların Değerlendirilmesi.....	46
4.2. ARAŞTIRMA SORULARININ SINANMASINA YÖNELİK ANALİZ BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ.....	50
4.2.1. Annenin Çalışma Durumuna Göre Değerler, Çift Uyumu, Algılanan Sosyal Destek, Anne Çocuk İlişkisi ve Çocuğun Yakınlık Algısının Analizine Yönelik Bulguların Değerlendirilmesi.....	50
4.2.2. Olumlu Anne Çocuk İlişkisini Yordayan Anneye Ait Bağlamsal Özelliklerin İncelenmesine Yönelik Hiyerarşik Regresyon Analizi Bulgularının Değerlendirilmesi.....	53
4.2.3. Olumsuz Anne Çocuk İlişkisini Yordayan Anneye Ait Bağlamsal Özelliklerin İncelenmesine Yönelik Hiyerarşik Regresyon Analizi Bulgularının Değerlendirilmesi.....	54
4.2.4. Çocuğun Yakınlık Algısını Yordayan Anneye Ait Bağlamsal Özelliklerin İncelenmesine Yönelik Hiyerarşik Regresyon Analizi Bulgularının Değerlendirilmesi.....	55
4.2.5. Olumlu Anne Çocuk İlişkisi ve Çift Fikir Birliği Arasındaki İlişkide Değerlerin Düzenleyici Rolünü İnceleyen Bulguların Değerlendirilmesi	57
4.2.6. Çocuğun Yakınlık Algısı ve Çift Fikir Birliği Arasındaki İlişkide Değerlerin Düzenleyici Rolünü İnceleyen Bulguların Değerlendirilmesi	58
4.3. SINIRLILIKLAR VE KATKILAR.....	60
SONUÇ.....	61
KAYNAKÇA.....	64

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Annenin Çalışma Durumunun Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımı.....	24
Tablo 2. Annenin Gelir Düzeyinin Çalışma Durumuna Göre Dağılımı.....	24
Tablo 3. Annenin Portre Değerler Ölçeği, Çiftler Uyum Ölçeği, Algılanan Sosyal Destek Ölçeği, Ebeveyn Çocuk İlişkisi Ölçeklerinden ve Çocuğun Yakınlık Haritasından Aldığı Puanların Ortalamaları, Standart Sapmaları, Minimum ve Maksimum Değerleri.....	31
Tablo 4. Demografik Değişkenler ile Değerler, Çift Uyumu, Algılanan Sosyal Destek, Anne Çocuk İlişkisi ve Çocuğun Yakınlık Algısı Arasındaki Korelasyonlar.....	34
Tablo 5. Değerler, Çift Uyumu, Algılanan Sosyal Destek, Anne Çocuk İlişkisi ve Çocuğun Yakınlık Algısı Arasındaki Korelasyonlar.....	36
Tablo 6. Annenin Çalışma Durumuna Göre Değerler, Çift Uyumu, Algılanan Sosyal Destek, Anne Çocuk İlişkisi'nin Ortalamaları, Standart Sapmaları ve MANOVA Sonuçları.....	39
Tablo 7. Olumlu Anne Çocuk İlişkisini Yordayan Anneye Ait Bağlamsal Özelliklerin İncelenmesine Yönelik Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları.....	40
Tablo 8. Olumsuz Anne Çocuk İlişkisini Yordayan Anneye Ait Bağlamsal Özelliklerin İncelenmesine Yönelik Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları.....	42
Tablo 9. Çocuğun Yakınlık Algısını Yordayan Anneye Ait Bağlamsal Özelliklerin İncelenmesine Yönelik Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları.....	43

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Belsky'nin "Ebevenliğin Belirleyicileri (Determinants of Parenting)" Modeli.....	5
Şekil 2. Annelerin Gelir Düzeylerine Göre Dağılımı.....	22
Şekil 3. Annelerin Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımı.....	23
Şekil 4. Olumlu Anne Çocuk İlişkisi ve Çift Fikir Birliği Arasındaki İlişkide Annenin İçselleştirdiği Muhafazacılık Değerinin Düzenleyici Rolü	44
Şekil 5. Çocuğun Yakınlık Algısı ve Çift Fikir Birliği Arasındaki İlişkide Annenin İçselleştirdiği Özaşkınlık Değerinin Düzenleyici Rolü	45

1. BÖLÜM

GİRİŞ

Anne babalık, psikolojinin yanı sıra birçok disiplinin de (biyoloji, genetik, sosyoloji, antropoloji gibi) ilgilendiği geniş bir çalışma alanıdır. Kültürle şekillenen anne babalık, günümüzde toplumların geçirdiği hızlı değişimlerden ve gelişmelerden de etkilenerek, niteliksel anlamda farklılaşmaktadır. Bu konu üzerine çalışmalar Batı'da yaklaşık yüzyıllık bir geçmişe sahip olsa da, Türkiye'de 70'li yıllardan sonra özellikle gelişim psikolojisi ve sosyal psikoloji alanında çalışmalar artmıştır (Sayıl ve Yağmurlu, 2012).

Gelişim psikolojisi araştırmalarında, ebeveynliğin çocuğun sosyo-duygusal ve bilişsel gelişimi üzerindeki rolü sık çalışılan konulardan biri olmuştur. Ebeveynin çocuğa karşı davranışları uzun dönemde ebeveyn çocuk ilişkilerini, çocuğun uyumunu, işlevselliğini etkilemektedir. Ebeveynin sıcaklığı, duyarlılığı, kontrolü gibi temel boyutların incelendiği araştırmalarda (Baumrind, 1971; Maccoby ve Martin, 1983), belirli ebeveyn davranışlarının çocuğun gelişimi açısından belirli sonuçlar doğurduğu kanıtlanmıştır. Ebeveyn çocuk ilişkisi ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde; bu ilişkinin sıcak ve destekleyici olmasının çocuğun bilişsel ve dil gelişimini (Kaiser ve Hancock, 2003), sosyo-duygusal ve kişilik gelişimini (Cummings, Braungart-Rieker ve Rocher-Schudlich, 2003; Maccoby, 1992; Mahoney ve Bella, 1998), akademik uyumunu ve başarısını olumlu biçimde etkilediği (Pianta ve Harbers 1996); davranış problemleri açısından ise riskli durumlara karşı koruyucu olduğu (Pianta, Smith ve Reeve 1991) görülmektedir. Alanyazında ebeveynlik stilleri, tutumları ya da ebeveyn çocuk ilişkisinin yakın ve sıcak olması olarak farklı biçimlerde kavramsallaştırılarak çalışılan ebeveynlik, bu çalışmada anne ve çocuk arasındaki ilişkinin niteliğinin olumlu ve olumsuz olması şeklinde ele alınmıştır.

Çocukların gelişimini ve ebeveynleri ile aralarındaki ilişkiyi anlamada son yıllarda aile, bir sistem olarak ele alınmaya başlanmıştır. Önceki yıllarda aile ve çocuk gelişimi çalışmalarında yalnızca ebeveyn çocuk ilişkisine bakılırken, son yıllarda araştırmacılar

geniş aile sistemleri içinde, karşılıklı etkileri de göz önünde bulundurarak çocuğun gelişimini çalışmaktadır (Cox ve Paley, 2003). “Bütün, onu oluşturan parçaların toplamından daha büyüktür ve her bir parçanın özelliklerinin basitçe birleştirilmesi ile anlaşılacak özelliklere sahiptir” diyen aile sistemleri teorisi ile birlikte araştırmacılar; bireyleri, içinde oldukları geniş aile bağamları içerisinde ve aile alt sistemlerinin (evlilik ilişkisi ve ebeveyn çocuk ilişkisi gibi) karşılıklı etkilerini de gözleterek incelemeye yönelmişlerdir (Cox ve Paley, 2003).

Aile sistemleri bakış açısı, aile terapistlerinin yazılarından (örneğin, anne çocuk ilişkilerindeki problemlerin sıklıkla evlilikteki stres ile ilişkili olduğunu ifade ettikleri notlar) yola çıkılarak geliştirilmiştir. Bu bakış açısıyla yürütülen çalışmalar aile içindeki evlilik ilişkisi ve ebeveyn çocuk ilişkileri arasındaki bağlantıyı öne çıkarmıştır (Cox ve Paley, 2003). Belsky'nin (1984) “Ebeveynliğin Belirleyicileri (Determinants of parenting)” modeli de bu sistem yaklaşımına örnek olarak verilebilir.

Ebeveynliğin Belirleyicileri modelinde Belsky (1984), ebeveyne ve çocuğa ait kişisel özelliklerin yanı sıra (kişilik, mizaç gibi), ebeveynliğin etkilendiği farklı bağlamsal kaynaklar olduğunu (evlilik ilişkisi, sosyal ilişkiler ve çalışma hayatı); bu kaynakların da birbiri ile etkileşim içinde olduğunu ileri sürmektedir. Benzer olarak ebeveyn çocuk ilişkileri ile ilgili alanyazın incelendiğinde de birçok kaynağın anlamlı ilişkiler içinde olduğu ve sonuçlarının ebeveyn ile çocuk arasındaki ilişkiye taşındığı görülmektedir. Örneğin, sosyal ilişkilerin ve sosyal desteğin, annelerin genel iyi oluşlarını ve baş etme becerilerini artırarak çocuk yetiştirme ile ilgili olumsuz sonuçları azalttığı ve anne çocuk ilişkisini olumlu biçimde etkilediği (Zachariah, 1994); evlilikteki stres ve çatışmanın ebeveynliği etkileyerek çocuğa olumsuz bir biçimde yansıdığı (Gerard, Krishnakumar ve Buehler, 2006); annenin çalışma durumunun ise çocukların uyumunu, bilişsel yeterliliklerini ve ebeveyn çocuk ilişkisini etkilediği (Duckett ve Richards, 1995; Han, Miller ve Waldfogel, 2010; Harding, 2015; Harvey, 1999) yönünde bulgular ortaya koyan farklı çalışmalar bulunmaktadır.

Yukarıda aktarılan çalışmalardaki evlilik ilişkisi, sosyal destek ve ebeveynin iş yaşamı gibi faktörlerden de anlaşılacağı üzere aile, çocuğun gelişimi ve ebeveyn çocuk ilişkisi

için önemli kaynaklara sahiptir. Bunun yanı sıra, birçok kuramsal yaklaşım da ailenin içinde yer aldığı kültürün ve kültürün ebeveynlik ile ilişkisinin önemli bir kaynak olduğunu belirtmektedir (Bronfenbrenner, 1986; Super ve Harkness, 1986; Weisner, 2002b; Whiting, 1980). Kültür ve ebeveynlik ilişkisine bakıldığında kültürün, kendisini ebeveynlikte sürdürdüğü; ebeveynlerin belirli kültürel eğilimleri, çocuklarıyla olan ilişkilerine taşıdığı ve kültürlerini referans alarak çocuklarındaki özellikleri yorumladığı görülmektedir (Bornstein, 2012). Örneğin, bireyci kültürlerde ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumları benliğini ortaya koyma, bağımsızlık, kendini gerçekleştirme gibi özelliklere sahipken; toplulukçu kültürlerde topluma ve aileye uyum sağlayıcı değerlere ve bağlılığa vurgu yapılmaktadır (Triandis, 1989).

Aktarılan bilgiler ve çalışmalar ışığında bu tez çalışması da ebeveyn çocuk ilişkisini bir sistem olarak ele alan Belsky'nin Ebeveynliğin Belirleyicileri (1984) modelinden yola çıkarak, bağlamsal kaynakların (evlilik ilişkisi, sosyal ilişki ve çalışma hayatı) anne çocuk ilişkisine nasıl yansıdığını irdelemeyi; aynı zamanda alanyazında diğer bir önemli bağlamsal kaynak olarak belirtilen kültürü de bu bağlamsal kaynaklar ile birlikte incelemeyi hedeflemektedir.

İzleyen alt bölümlerde ilk olarak Belsky'nin Ebeveynliğin Belirleyicileri (1984) modeli, ardından sırasıyla bu tez çalışması kapsamında incelenecek olan anne çocuk ilişkisi, bağlamsal kaynaklar (evlilik ilişkisi, sosyal destek, çalışma durumu) ile bu kaynakların anne çocuk ilişkisi üzerine etkisini içeren ilgili alanyazın ayrıntılı olarak sunulmuş, sonrasında ise diğer bir bağlamsal kaynak olan kültürün anne çocuk ilişkisi üzerine etkisi aktarılmış ve son olarak da araştırmanın amacı ve sorularına yer verilmiştir.

1.1. BELSKY'NİN EBEVEYNLİĞİN BELİRLEYİCİLERİ MODELİ

Belsky, Ebeveynliğin Belirleyicileri (1984) modelinde ebeveynliği etkileyen üç kaynaktan söz etmektedir. Modele göre ebeveynlik, anne babanın kişilik özellikleri, çocuğun mizacı ve kişilik özellikleri ile ebeveyn çocuk ilişkisinin içinde yer aldığı sosyal bağlamlardan doğrudan etkilenmektedir. Ebeveyn çocuk ilişkisinin içinde yer aldığı sosyal bağlamlar ise, evlilik ilişkisi, sosyal ilişkiler ve ebeveynlerin iş hayatları olarak

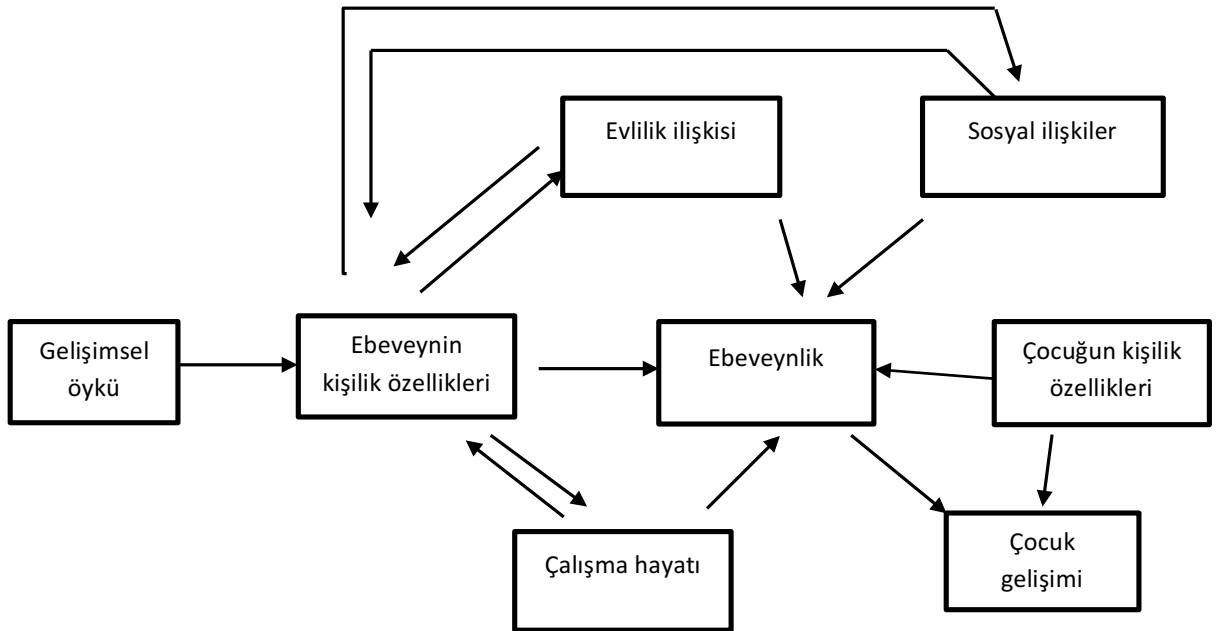
tanımlanmaktadır (*Şekil 1'e* bakınız). Bağlamsal kaynaklar ebeveynliği doğrudan ya da öncelikle ebeveynlerin kişiliklerini ve genel psikolojik iyi oluşlarını etkileme yolu ile dolaylı olarak da etkileyebilmektedir. Ayrıca, model önemli üç bilgiyi de sunmaktadır. Bunlardan ilki, modelde görüldüğü üzere ebeveynliğin farklı birçok kaynaktan etkilenmesi yoluyla çok yönlü bir biçimde tanımlanmasıdır. İkincisi, ebeveynin ve çocuğun kişilik özellikleri ile sosyal bağlamların ebeveynliği eşit bir biçimde etkilemediği; üçüncüsü ise, gelişimsel öykünün ebeveynliği doğrudan etkilemediğidir. Gelişimsel öykü, öncelikle ebeveynin kişiliğini, genel iyi oluşunu ve ebeveyn çocuk ilişkisinin içinde yer aldığı sosyal bağlamları etkilemekte, böylelikle de ebeveynliği etkilemektedir.

Ebeveynin yaşı, ruhsal durumu, iyilik hali ebeveynliği etkileyen ebeveyne ait kişilik özelliklerini oluşturmaktadır (Belsky, 1984). Örneğin, depresif duygu durumuna sahip anneler ile yapılan bir çalışmada bu annelerin, çocuğun gelişimini olumsuz biçimde etkileyecek biçimde düşmanca ve reddedici davrandıkları gözlenmiştir (Colletta, 1983). Ayrıca erken yaşta anne olan kadınların, yaşı daha büyük olan annelere göre çocuk yetiştirmeye ve anneliğe hazır oluşlarının daha yetersiz olması da ebeveyn yaşının önemine vurgu yapmaktadır (Jones, Green ve Krauss, 1980). Smith (2010) ise anne baba kontrol davranışının fazla olmasının, düşük sosyoekonomik düzey ve yüksek nevrotik kişilik özelliği ile ilişkisini ortaya koymuştur.

Çocuğun kişilik özelliklerinin ebeveynliği etkilemesi konusunda en çok çalışılan özellik ise çocuğun mizacıdır (Bates, 1980). Örneğin Batı toplumunda, çocukların sık ağlaması ve huzursuz olması, ebeveynlerin çocukları ile ilgili bu sıkıntıyı reddetmesi ile sonuçlanabilmektedir (Şendil, 2012). Destekleyici gelişimsel deneyimler de daha olgun bir kişiliğin ortaya çıkmasını sağlayarak çocuk bakımı konusunda daha duyarlı ebeveynler yaratmaktadır. Örneğin, çocukluk öyküsünde ihmal deneyimi yaşama ile kendi çocuğunu ihmal etme arasında anlamlı ilişkiler rapor edilmiştir (Belsky, 1980). Model, ebeveyn ve çocuğa ait kişilik özelliklerinin ve gelişimsel öykünün ebeveynliğe katkısının yanında, ebeveyn çocuk ilişkisinin içinde yer aldığı bağlamsal kaynakların da (evlilik ilişkisi, sosyal ilişkiler ve ebeveynin çalışma hayatı) ebeveynlik için önemli olduğundan söz etmektedir. İlgili alanyazın incelendiğinde, çalışma saatlerinin (gece ya

da standart çalışma saatleri) ebeveynin daha saldırgan ve kaygılı tutumlar sergilemesi ile (Dunifon, Kalil, Crosby ve Su, 2013); evlilik ilişkisindeki doyum ile daha sıcak ebeveynlik stilleri ile (Yu ve Gamble, 2008); sosyal ilişkilerin ise anneye sağladığı destek ve duyarlı ebeveynlik ile arasında (Powel, 1980) anlamlı ilişkiler olduğu görülmektedir.

Bu tez çalışmasında ise, modelde ebeveynliği belirleyen bağlamsal kaynaklar olarak tanımlanan evlilik ilişkisi, sosyal ilişkiler ve ebeveynin çalışma hayatı (bu çalışmada anne) ele alınmıştır. Alanyazında önemli bir bağlamsal faktör olarak ifade edilen kültürün ebeveynlik üzerine etkisi, modelde aktarılan bağlamsal değişkenlerle birlikte incelenmiş, bu nedenle çalışmada ebeveynin ve çocuğun kişilik özellikleri ele alınmamıştır. Bunun yerine, bağlamsal faktörlerin birbiri ve ebeveyn çocuk ilişkisi ile arasındaki ilişkiler ele alınmıştır. Bu çalışmada ebeveynlik yerine, ebeveyn çocuk arasındaki ilişkinin niteliği değerlendirilmiş; ebeveyn çocuk ilişkisi ise anne ve çocuk arasındaki ilişkiye işaret etmiştir. Anne çocuk arasındaki ilişki, anneden ve çocuktan alınan bildirimler yoluyla incelenmiştir.

Şekil 1. Belsky'nin Ebeveynliğin Belirleyicileri (Determinants of Parenting) Modeli

Ebeveynlik hem biyolojik hem de sosyal bir olgudur (Tobach ve Schneirla, 1968; Akt. Lerner, Rothbaum, Boulos ve Castellino, 2002). Kültür içinde var olan tüm yapılar ile (eğitim, ekonomik, politik, sosyal) ilişkili olan ebeveynlik, iki ya da daha fazla kuşağın  yeleri arasındaki iki taraflı ilişkileri kapsayan, anne veya babanın çocuğuna yiyecek, barınma, güvenlik sağlamasının ötesinde karmaşık bir süreçtir (Lerner ve ark., 2002). Ebeveyn ocuk arasındaki ilişki, çocuğun ve ebeveynin karşılıklı olarak birbirini etkilediği bir süreç olmakla birlikte, çocukluğun hızlı öğrenme ve esneklik dönemi olması gerçeği göz önünde bulundurulduğunda, ebeveynlerin çocukları üzerindeki etkilerinin daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmaktadır (Maccoby, 2002).

Gelişim dönemleri boyunca değişen ebeveyn ocuk ilişkisi incelendiğinde, bebeklik döneminin (doğumdan 18. veya 24. aya kadar olan dönem) ebeveyne bağlılığın en yüksek olduğu ve bağlanma ilişkisinin şekillendiği dönem olduğu görülmektedir. Bebeklik döneminin ardından gelen ilk çocukluk döneminde ise (bebeklik döneminin bitişi ile başlayıp 6 yaşa kadar devam eden dönem) ocuklar artık ebeveynlerine bebeklikte olduğu kadar bağımlı değildir ve bir takım beceriler geliştirerek kendilerine bakmayı öğrenirler. Bunun yanı sıra arkadaşları ile oyun oynayarak zaman geçirirler. Bu tez çalışmasında ise, çocuğun 6-12 yaş aralığında olduğu (orta çocukluk dönemi) dönemdeki anne ocuk ilişkisi incelenmiştir. Bu dönemde çocuğun, başlayan akademik hayatı ile birlikte anne ve baba ile geçirilen vakit de azalmakta, ilişki ve zaman ailenin yanı sıra arkadaş ve okul çevresi ile de paylaşılmaktadır. Bu dönemde ebeveynler, çocukları ile erken çocukluk döneminde göre daha az vakit geçirmesine rağmen, çocukların hayatlarında son derece önemli olmayı sürdürmektedirler. Ebeveynler genel olarak denetimi sağlayan kişiler olsa da kontrol bir miktar çocuğa da geçmekte, ocuk öz kontrol kazanmaktadır. Aynı zamanda başarı, ocuk ve ebeveyn ocuk ilişkileri için önemli bir tema haline gelmektedir (Santrock, 2012).

Ebeveyn ocuk ilişkisi ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde, bu etkileşimin sıcak ve destekleyici olmasının, çocuğun bilişsel ve dil gelişimini (Kaiser ve Hancock 2003), sosyoduygusal ve kişilik gelişimini (Cummings ve ark., 2003; Maccoby, 1992; Mahoney ve Bella, 1998), akademik uyumunu ve başarısını desteklediği (Pianta ve Harbers 1996); davranış problemleri açısından ise riskli durumlarda koruyuculuğunu önemli ölçüde

etkilediği (Pianta, Smith ve Reeve, 1991) görülmektedir. İlgili kuramsal yaklaşımlara ve çalışmalara bakıldığında, bu ilişkinin en çok duygusal ve sosyal yönüne; ebeveynin sıcak, hassas, duyarlı davranışlarına ya da reddedici ve umursamaz tutumlarına vurgu yapıldığı görülmektedir (Cummings ve ark., 2003). Ebeveynin reddedici olması, çocuğu ile arasında sıcaklık ve sevgi içeren ilişkilerin de kurulmasını engellemekte; kabul edici olması ise çocukların ihtiyacı olan desteği ve sıcaklığı sağlamaktadır (Rohner, 2004). Horney'e göre çocuk, anne babası tarafından kabul edildiğini, desteklendiğini ve sevildiğini hissederse arkadaş ilişkilerinde de daha uyumlu olmaktadır. Reddedildiğini hisseden çocuk ise kendini yetersiz hissedebilir, ilişki kurmakta zorlanabilir ve güven problemleri yaşayabilmektedir (Akt. Gençtan, 2000). Heterington ve Clingempeel (1992a) da anne çocuk ilişkilerini sosyal duygusal boyutu ile ele alan bu alanyazından yola çıkarak ebeveyn çocuk ilişkisini olumlu (sıcaklık, ilgi ve duyarlılık) ve olumsuz olması (çatışma, cezalandırma ve olumsuz duygu) temelinde açıklamıştır. Yukarıda aktarılan bilgi ve çalışmalar, anne çocuk ilişkisinin, çocuğun gelişimini, sağlığını, iyilik halini etkileyen yakınsak alandaki önemli bir değişken olduğunu göstermektedir (Bornstein ve Lamb, 2011; Bronfenbrenner, 1994; Sidebotham, 2001). Bu nedenle bu çalışmada da ebeveyn çocuk ilişkisi, anne ve çocuk arasındaki ilişkiye işaret edecek biçimde; Heterington ve Clingempeel'in (1992a) kavramsallaştırdığı olumlu ve olumsuz ilişki temelinde ele alınmıştır.

Sonuç olarak yukarıda özetlenen bilgi ve çalışmalar ışığında, bu tez çalışmasında anne çocuk ilişkisi bir sonuç değişkeni olarak incelenmiştir. Anne çocuk ilişkisi, hem anneden hem de çocuktan alınan ölçümlerle ele alınmıştır. Anneden alınan ölçümlerde, annenin çocuğu ile olan ilişkisini olumlu ve olumsuz değerlendirmesi; çocuktan alınan ölçümlerde ise çocuğun annesini kendisine yakın ya da uzak algılaması değerlendirilmiştir.

1.2. EBEVEYN ÇOCUK İLİŞKİSİNİ BELİRLEYİCİ BAĞLAMSAL KAYNAKLAR

1.2.1. Evlilik İlişkisi ve Ebeveyn Çocuk İlişkisi

Belsky (1984) eşler arasındaki ilişkilerin, ebeveynlik üzerindeki etkisini ele alırken bunun aile için en temel destekleyici sistem olduğunun altını çizmektedir. Aynı zamanda evlilik ilişkisinin ebeveynliği doğrudan etkilemesinin yanı sıra, bireylerin genel psikolojik iyi oluşlarını değiştirme yoluyla dolaylı olarak da ebeveynliği etkileyebileceğini vurgulamaktadır. Minuchin de (1974) aileyi kavramsallaştırma ve incelemede eşler arasındaki ilişkinin önemli bir alt sistem olduğunu, çiftlerin aile ilişkilerini etkilediğini ve aile ilişkilerinden etkilendiğini vurgular. Bununla birlikte, evlilik ilişkisini ele alan çalışmalarda, yapılan işevuruk tanımlamalara uygun olarak farklı ölçüm araçları kullanılmaktadır. Çalışmalarda evlilik doyumu, uyumu ve çatışması gibi kavramların iyi yapılmasının önemi vurgulanmaktadır (Güre, 2012). Örneğin, doyum ve çatışma kavramlarının birbirini dışlayan kavramlar değil, evliliklerinde doyum bildirmelerine rağmen çatışma bildirmelerinin de yüksek olduğunu belirten çalışmalar bulunmaktadır (Grych ve Fincham, 1990).

Eşler arasındaki uyum da bu çerçevede, evlilik ilişkisi ile ilgili olarak üstünde durulması gereken önemli bir tanımlamadır (Fışiloğlu ve Demir, 2000). Evli çiftler arasındaki uyum ve iletişimin iyi olmasının, evlilikteki mutluluk ve çiftlerin evliliklerinden algıladıkları doyum ile ilişkili olduğu belirtilmektedir (Spanier ve Lewis, 1980). Uyumlu bir evlilikte çiftler, iyi iletişim kurabilen, aile ile ilgili konularda fikir birliği yapabilen ve çatışmalarını çözebilen kişilerdir. Bununla ilişkili olarak da uyum, evlilikten duyulan mutluluğu da tanımlamaktadır. Evlilik doyumundan ayrıldığı nokta ise, bireylerin öznel algılarının değil, ilişkinin niteliğinin değerlendiriliyor olmasıdır (Erbek, Beştepe, Akar, Eradamlar ve Alpan, 2005; Tutarel-Kışlak ve Çabukça, 2002). Evlilik uyumu tanımı üzerine farklı görüşler olmakla birlikte öne çıkan tanım, “çatışma sıklığı, evliliğin mutluluğu ve başarısı ile ilişkili olduğuna inanılan paylaşılan aktiviteler gibi faktörlerin karışımı” tanımıdır (Hoult, 1969; Akt. Fışiloğlu ve Demir, 2000). Bu çalışmada da evliliğin niteliği, annelerin evliliklerine dair algıladıkları genel uyum incelenmiştir.

Evlilik ilişkisinin ebeveyn çocuk ilişkilerini etkilemesi ile ilgili alanyazında, farklı mekanizmaları kullanarak yapılan açıklamalar bulunmaktadır.

Aileyi ve ebeveyn çocuk arasındaki ilişkileri birbirleri üzerinde etkileri olan ayrı alt sistemler (eşler arasındaki ilişki, ebeveyn çocuk ilişkiler, kardeş ilişkileri) biçiminde ele alan sistemler yaklaşımı ile Minuchin (1974) “koalisyonlar” olarak tanımladığı, evlilik ilişkisi içerisinde ebeveynin çocuğu duygusal olarak bir tarafta tutmak istemesi ve psikolojik kontrol mekanizmalarını kullanmasının da, ebeveyn çocuk ilişkisini ve çocuğun gelişimini etkilediğini belirtmektedir. Patterson (2002) ise ebeveyn çatışmasının, ebeveyn disiplin uygulamalarını ve çocuğun davranışlarının izlenmesini azaltarak çocuğun problemlili davranışlarının artmasına neden olacağını belirtmiştir. Ayrıca, ebeveynlerin tüm dikkatlerini evlilik problemlerine yönelterek çocukları ile olan ilişkilerine ilgilerini azalttıklarını, bu nedenle de ebeveyn çocuk ilişkisinin olumsuz etkilendiğini ortaya koymaktadır.

Ebeveynlerin evlilikle ilgili duygu ve streslerini çocuklarıyla olan ilişkilerine taşıdıklarını ortaya koyan Yayılma Hipotezi (Spillover Hypothesis) yukarıdaki bilgilerle tutarlı olarak, olumlu evlilik ilişkisinin olumlu ebeveyn çocuk ilişkisini; olumsuz evlilik ilişkisinin ise olumsuz ebeveyn çocuk ilişkisini ortaya çıkardığını belirtmektedir (Engfer, 1988; Akt. Güre, 2012) Yürütülen bir metaanaliz çalışması da bu bilgileri doğrulamakta ve en güçlü ilişkinin, evlilikte düşmanca duygular ile katı ebeveynlik stili ve düşük ebeveyn kabulü/desteği arasında olduğunu ortaya koymaktadır (Krishnakumar ve Buehler, 2000). Yayılma Hipotezi ile ilgili olarak, evlilik ilişkisinin ebeveynler için temel destekleyici sistem olduğu; ebeveynlikle güçlü bir ilişkisi olduğu için de çocuğun gelişimi ve uyumu üzerinde önemli bir rolü olduğu ortaya koyulmuştur (Erel ve Burman, 1995). Ayrıca çocukları evlilik problemlerinden korumanın oldukça zor olduğu belirtilmektedir. Evlilik ilişkisinin zayıf olması ile ebeveyn çocuk ilişkisindeki problemlerin üstesinden gelmenin zor olması arasında anlamlı ilişkiler rapor edilmiştir (Belsky, 1981). Çalışmalar çoğunlukla Yayılma Hipotezini desteklemekle birlikte, “Ödünleme Hipotezi” evlilik ilişkisi ve ebeveyn çocuk ilişkisi arasında zıt yönlü bir ilişki olduğunu; evlilik ilişkisinde çatışma yaşayan ebeveynlerin çocuğuna olan ilgisini artırdığını, böylelikle eşi ile olan

ilişkisinde sağlayamadığı doyumu telafi etmeye çalıştığını belirtmektedir (Engfer, 1988; Akt. Güre, 2012).

Evlilik ilişkisinin ebeveyn çocuk ilişkileri üzerindeki güçlü etkisi, klinik bir bakış açısından bakıldığında da görülmektedir. Çocuk psikoterapilerinde ebeveynlerin evlilik ilişkisinin değerlendirilmesinin, ebeveyn çocuk ilişkilerinin değerlendirilmesi için önemli olduğu ve klinisyenlerin evlilik problemleri ile çalışırken ebeveyn çocuk ilişkilerini de değerlendirmek isteyebileceğine vurgu yapılmaktadır. Terapilerde, evliliklerindeki problemlerin çocukları ile olan ilişkilerine yayıldığına farkındalığını kazanan bireylerin, yıkıcı davranışlarını engelleyebildiği kanıtlanmıştır (Emery, Fincham ve Cummings, 1992; Fauber ve Long, 1991).

Evlilik çatışması, evlilik uyumu ve ebeveynlik arasındaki ilişkiler ile ilgili alanyazın incelendiğinde, birbirinden farklı yaklaşımlarda ortak bir biçimde, ilişkilerinde daha sık çatışmalar yaşayan ve evlilik uyumunun düşük olduğu ebeveynlerin daha sık biçimde çocuklarına karşı sıcak olmayan, reddedici ya da düşmanca tutumlar sergilediği, daha olumsuz ebeveyn çocuk ilişkisi kurduğu belirtilmektedir (Belsky, Youngblade, Rovine ve Volling, 1991; Feiring, Fox, Jaskir ve Lewis, 1987; Kitzmann, 2000; Miller ve ark., 1993). Evlilik uyumunu yüksek rapor eden annelerin, ebeveynlik desteği ve çocuklarına gösterdikleri sıcaklığın da yüksek olduğu (Bonds ve Gondoli, 2007); evlilik uyumunun annenin iyi oluşunu desteklediği, bunun da çocuğu ile olan ilişkisine taşındığı (Levitt, Weber, ve Clark, 1986) ve yüksek evlilik uyumu ile güvenli bağlanma ve olumlu anne çocuk ilişkisi arasında ilişki olduğu da (Eiden, Teti ve Corns, 1995) bulgular arasındadır. Ayrıca, annelerin çift uyumu ölçeğinden aldıkları puanların azalması ile çocuğun yanlış davranışlarına verilen aşırı ve katı tepki arasında negatif yönde ilişki olduğu belirtilmiş (O'Leary ve Vidair, 2005); evli bireyler arasındaki uyum ile ilköğretim dönemindeki çocuğun algıladığı ebeveyn kabulü ve ilgisi arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler bulunmuştur (Yılmaz, 2000). Yukarıda özetlenen bilgi ve çalışmalar ışığında, bu tez çalışması da annelerin evlilik uyumunu ve bu uyumun çocukları ile olan ilişkilerine etkilerini ele almıştır.

1.2.2. Algılanan Sosyal Destek ve Ebeveyn Çocuk İlişkisi

Belsky (1984), ebeveynlerin sahip oldukları sosyal ilişki ağı ve buradan sağlanan desteğin çocuğun davranış problemlerine neden olabilecek ebeveynlik ile ilişkili olabileceğini belirtmiş; sosyal ilişkilerinde problem yaşayan ebeveynlerin çocuklarının ihmalinin de arttığını ve çocuğun gelişiminin olumsuz biçimde etkilendiğini vurgulamıştır. Sosyal ilişkilerde yaşanan eksiklik ya da problemlerin, ebeveyn reddi ve ebeveyn duyarlılığının düşük olması ile ilişkili olduğu rapor edilmiştir (Brofenbrenner, 1986). Daha geniş ve destekleyici sosyal ilişkilerin ise daha sıcak ebeveynlik ile ilişkili olduğunu belirten sonuçlar bulunmaktadır (Belsky, 1984).

Sosyal desteğin insan hayatındaki önemini House ve ark. (1988) makalelerinde şu şekilde ifade etmişlerdir; “21. yy’da toplumlar evlilik ilişkilerinde ve diğer ilişkilerde değişimler geçirmektedir. Bu değişimler sonucunda eşi ya da çocuğu olmayan insanların sayısı giderek artmakta ve bu kişiler ilişki ve destek anlamında eksiklik hissetmektedirler. Bu nedenle günümüzde sağlıklı bireyler için sosyal ilişkilerin önemini kavramak son derece önemlidir.” Sosyal desteğin öneminin vurgulanması kadar nasıl tanımlandığının da üzerinde durmak gerekir (Zimet, Dahlem, Zimet, ve Farley, 1988). Örneğin, sosyal desteği diğerleri tarafından sağlanan, olumlu ve olumsuz etkileri olabilecek kaynaklar olarak tanımlayan Cohen ve Wills (1985), desteğin farklı işlevlerine değinmektedir. Duygusal destek, kişinin benlik değeri ile ilgili desteği vurgularken, enformasyonel destek, kişinin problemlerini anlamasını, tanımlamasını ve baş etmesini kolaylaştırır. Arkadaşlık desteği, aitlik hissi ve geniş bir destek sağlayarak (boş zaman aktiviteleri gibi) pozitif duygu durumu için kişiye yardım sağlarken; maddi destek, ekonomik yardım ve maddi kaynakların sağlanması konusunda kişiye destek sağlar. Bu noktada algılanan sosyal destek ile alınan sosyal destek arasındaki farkı belirtmek faydalı olacaktır. Alınan sosyal destek, var olan stres durumunda doğal biçimde ortaya çıkan yardım etme davranışları iken, algılanan sosyal destek ihtiyaç duyulduğunda edinilecek yardım davranışına olan inançtır (Barrera, 1986). Algılanan sosyal desteğin, alınan sosyal destekten daha öncelikli olduğu, strese karşı daha koruyucu olduğu ve psikolojik sağlığı daha çok desteklediği belirtildiği gibi (Cassel, 1976), stres verici yaşam olaylarının ardından algılanan ve alınan sosyal desteğin kişinin psikolojik sağlığına ayrı ayrı katkılar

sağladığı da belirtilmektedir (Norris ve Kaniasty, 1996). Algılanan sosyal desteğin daha öncelikli olduğu alanyazın temel alınarak bu çalışmada da annelerin algıladığı destek incelenmiştir. İhtiyaç duyulan/ algılanan destek ile alınan destek arasındaki uyumayı ifade eden “uyum iyiliği” kavramı ise (French, Rodgers, ve Cobb, 1974; Akt. Belsky, 1984) stresli bir duruma yaklaşımda kişi ve çevrenin karşılıklı uyumunun önemli olduğunu ifade etmektedir. Kişinin yeterlilikleri, değerleri gibi karakteristik özellikleri ile çevrenin talepleri ve sağladıkları arasındaki uyum eksikliği desteğin aksine psikolojik ve davranışsal problemlere neden olabilmektedir (Edwards ve Cooper, 1990).

Farklı çalışmalarda sosyal desteğin, psikolojik ve fiziksel semptomlarla ilişkili olduğu ve stresli yaşam olayları ile semptomlar arasında bir tampon görevi gördüğü ortak biçimde belirtilmiştir (Koeske ve Koeske, 1990; Lin, Ensel, Simeone, ve Kuo, 1979; Raffaelli ve ark., 2013; Uchino, Cacioppo, ve Kiecolt-Glaser 1996). Sosyal desteğin medikal anlamda psikolojik semptomların azaltarak bireylere koruyucu etki sağladığı, sosyal izolasyonun değişik sebeplerden dolayı ölüm için temel bir risk faktörü olduğu ve sosyal ilişkiler ile birlikte sağlığın desteklenebildiğinin (House ve ark.,1988; Lin, Simeone, Ensel, ve Kuo 1979; Seeman ve ark. 1994; Uchino, ve ark., 1996; Uchino, Kiecolt-Glaser, ve Cacioppo, 1994;) ortaya konulmasının yanı sıra benlik saygısını ve psikolojik iyi oluşunu etkileme yoluyla ebeveynlik üzerinde de aynı olumlu etkiyi yarattığı kanıtlanmıştır (Koeske ve Koeske 1990).

Sosyal destek ve ebeveynlik ile ilgili alanyazın incelendiğinde, ebeveynlik için sosyal desteğin farklı işlevleri olduğu görülmektedir. Örneğin duygusal destek, sevgi ya da kişiler arası kabul olarak tanımlanırken; araçsal destek bilgi, tavsiye, çocuk bakımı ya da günlük işlerde yardım gibi farklı çeşitlerde tanımlanmaktadır (Mitchell ve Trickett, 1980). Sosyal ilişkilerin ve sosyal desteğin, özellikle düşük gelirli ya da azınlık gruplardaki annelerin genel iyi oluşlarını ve baş etme becerilerini artırarak çocuk yetiştirme ile ilgili olumsuz sonuçları azalttığı görülmektedir. Annelerin ihtiyacı olan sosyal desteğin sağlanmasının bireysel ve anne çocuk ilişkisi açısından önemli sonuçları olduğu ortaya koyulmaktadır (Ceballo ve McLoyd, 2002; Henly, Danziger ve Offer, 2005; Lee, Anderson, Horowitz ve August, 2009; McLanahan, Wedemeyer ve Adelberg, 1981; Olson, 1981; Powell, 1980; Zachariah, 1994).

Örneğin, Powell (1980) yaptığı bir araştırmada, okul öncesi yaştaki çocukların yeterli olmasını belirleyen anneye ait özellikleri araştırmış ve bu annelerin, arkadaşları ile haftalık ya da daha sık olarak görüşen anneler olduğunu; çocuklarına karşı sözel ve duygusal olarak daha duyarlı anneler olduklarını bulmuştur. Cochran ve Brassard (1979), bu durumu sosyal ilişkilerdeki desteğin annenin benlik saygısını artırması ve bunun bir sonucu olarak da ebeveynlikte duyarlılığın artması ile açıklamıştır.

Ebeveynlerin algıladıkları sosyal destek ve onların ebeveynlik davranışları ile çocukların sosyal yeterliği arasındaki ilişkinin araştırıldığı başka çalışmalar da, algılanan desteğin ebeveyn sıcaklığı ile pozitif ilişkili olduğunu, destekleyici bir sosyal ilişkinin varlığının stres verici yaşam olaylarına (düşük gelir düzeyi ve ekonomik problemler, boşanma, depresyon) karşı ebeveyni ve ebeveynin çocuğu ile olan ilişkisini olumsuz etkilerden koruyucu bir rol (tampon) olarak işlev gördüğünü ortaya koymuştur (Coohey, 2007; Hashima ve Amato, 1994; Henly, Danziger ve Offer, 2005; Koeske ve Koeske, 1990; Lee, Anderson, Horowitz ve August, 2009; Oravec ve ark., 2011). Ayrıca algılanan sosyal destek dolaylı olarak çocuğun sosyal yeterliğini de desteklemektedir. Sosyal destek ve sosyal yeterlik arasındaki bu ilişki, sosyal desteğin ebeveynin psikolojik iyi oluşu ve çocukların ebeveynlerin davranışlarını model almanın bir sonucu olarak değerlendirilmektedir (Ceballo ve McLoyd, 2002; Taylor ve ark., 2015).

Bu tez çalışması kapsamında da anne çocuk ilişkisini etkilediği çeşitli yaklaşımlar ve çalışmalarla kanıtlanmış olan sosyal ilişkiler ve destek, annenin çevresinden ve ilişkilerinden algıladığı desteği değerlendirme yoluyla incelenmiştir.

1.2.3. Çalışma Hayatı ve Ebeveyn Çocuk İlişkisi

Belsky'nin (1984), Ebeveynliğin Belirleyicileri modelinde de belirttiği üzere çalışma hayatı, ebeveynlik ile yakından ilişkilidir. Kadınların çalışma oranının dünya üzerinde olduğu gibi ülkemizde de giderek artış gösterdiğini (TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2014) göz önünde bulunduracak olursak, ebeveynlik çalışmalarında annenin çalışma hayatını değerlendirmek önemli hale gelmektedir. Kadınların çalışma yaşamındaki varlığı ile

birlikte, anne çocuk ilişkilerinin doğası da değişmekte ve bu değişimi araştırmak ebeveyn çocuk ilişkilerini tüm yönleri ile birlikte incelemede aydınlatıcı hale gelmektedir.

Çalışan anneler ve çocukları arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalar, bebeklik dönemi ve gelişiminden (Easterbrooks ve Goldberg, 1985; Feldman, Masalha ve Nadam, 2001; Grych ve Clark, 1999; Hill ve ark., 2005; Huston ve Aronson, 2005; Lombardi ve Coley, 2014) daha büyük yaşta çocukların bilişsel, davranışsal uyumu ve ebeveyn çocuk ilişkilerine kadar uzanmaktadır (Duckett ve Richards, 1995; Dunifon ve ark., 2005; Dunifon ve ark., 2013; Han ve ark., 2010; Harding, 2015; Harvey, 1999).

Kadınların çocuk sahibi olduktan sonra çalışma hayatlarına döndüklerinde karşılaşılan sorunlar ve baş etme yolları ya da daha uzun bir süre içinde bu durumun çocuğun gelişimine olan etkileri (Duckett ve Richards, 1995; Dunifon ve ark., 2013; Han ve ark., 2010; Harding, 2015; Harvey, 1999) sık olarak çalışılmaktadır. Fakat bu konudaki bulgular arasında tam bir tutarlılık yoktur. Çalışma durumu ve ebeveynlik arasında ilişki olmadığını ifade eden çalışmalar olduğu gibi (Schubert, Bradley-Johnson ve Nuttal, 1980), annenin çalışma durumunun hem kendisinin hem de eşinin ebeveynlik davranışının niteliğinin ve niceliğini etkilediğini ortaya koyan çalışmalar da bulunmaktadır (örn. duyarlı, ilgili olmak ve geçirilen süreler gibi) (Grych ve Clark, 1999). Ayrıca ilgili alanyazın incelendiğinde, çalışan annelerin çocuklarının çalışmayan annelerin çocuklarına göre sosyal gelişimlerinin, benlik saygılarının ve okul başarılarının daha iyi olduğuna dair bulgular (Aktaş, 1994; Cherry ve Eaton, 1977; Duckett ve Richards, 1995; Gold ve Andres, 1978; Hoffman, 1979) olduğu gibi; özellikle annelerin çalışma saatlerine ve çalışma koşullarına bağlı olarak çocuğun gelişiminin olumsuz etkilendiğini gösteren çalışmalar da bulunmaktadır (Baydar ve Brooks-Gunn, 1991; Berger ve ark., 2005; Han ve ark., 2010; Harvey, 1999; Hill ve ark., 2005; Hoffman, 1979). Cinsiyete göre anlamlı bir fark olup olmadığı ile ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında ise, kız çocukların annelerin çalışıyor olmasından erkek çocuklara göre daha olumlu bir biçimde etkilendiği görülmektedir (Aktaş, 1994).

Çalışma yaşamı ve ebeveynlik arasındaki ilişkiye yönelik açıklamalardan birinde anneler ve bebekleri arasındaki bağlanma sürecine ve evlilik ilişkisine vurgu yapılmıştır. Evle

ilgili işlerde çiftler arası uyum sorunu ve çatışma varsa, annenin çocuğu ile geçirmek için yeterli vakti bulamayacağı bu nedenle de bakım verme yeterliliğinin kötüleşeceği ve anne çocuk arasındaki bağlanmanın olumsuz etkileneceği belirtilmiştir (Schachere, 1990). Ancak Huston ve Aronson (2005) çalışan annelerin çalışmayanlara kıyasla ev işlerine ve boş zaman aktivitelerine daha az zaman ayırarak hafta içinde çocukları ile geçiremedikleri zamanı telafi etmeye çalıştıkları ve bu zamanı çocuklarına ayırdıklarını bulmuştur. Anne çocuk için kritik olanın uzun vakit yerine etkili vakit geçirmek ve daha sıcak, duyarlı bir ev ortamı sağlamak olduğu kanıtlanmıştır (Easterbrooks ve Goldberg, 1985; Hoffman, 1979).

Annelerin çalışma hayatı ve çocuğun benlik saygısı, bilişsel ve davranışsal problemleri arasındaki ilişkilerin incelendiği çalışmalar farklı açıklamalar ortaya koymaktadır. Örneğin, yalnız yaşayan annelerin çalışma durumu ile çocukların benlik saygısı ve uyumu arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmalarda tam zamanlı çalışan annelerin çocuklarının daha olumlu ilişkiler ve daha yüksek benlik saygısı rapor ettikleri; çocuğun uyumu ve annenin çalışması arasında pozitif yönde ilişkiler olduğu kanıtlanmıştır (Duckett ve Richards, 1995; Guidubaldi, Cleminshaw, Perry, Nastasi ve Lightel, 1986). Yalnız anneler işlerinden memnun olduklarında bu durum, onların kendi sosyal, psikolojik ve ekonomik iyi oluşlarına destek vermekte ve daha olumlu anne çocuk ilişkisinin ortaya çıkmasını sağlamaktadır (Harvey, 1999). Lombardi ve Coley (2014) ise çocukları doğduktan sonra 2 yıl içinde işe başlayan anneler ile onların okul öncesi dönemindeki çocuklarının bilişsel ve davranış problemleri arasındaki ilişkileri değerlendirmiş; doğumdan kısa bir süre sonra işe başlamanın çocuklar için büyük bir risk içermediğini bulmuştur. Ayrıca annenin ailenin iyi oluşunu etkileyecek bir ekonomik katkı sağlamasının, (özellikle düşük gelirli ailelerde annenin çalışması ve ek gelir sağlaması) çalışmasına bağlı diğer risk oluşturabilecek etkileri ortadan kaldırdığını, bu sonucun annenin çalışma zamanına, ücretine, stres düzeyine ve etnik gruplara göre farklılaşmadığını ortaya koymuştur.

Çalışma saatleri ve anne çocuk ilişkisi ile ilgili çalışmalar, annenin gece çalıştığı durumda ergenlerin daha fazla risk içeren davranışlarda bulunma eğilimi gösterdiği (Han ve ark., 2010) ve daha fazla saldırganlık içeren davranışlarda bulunduğunu ortaya koymuştur

(Dunifon ve ark., 2013). Buehler ve O'Brien (2011), yarı zamanlı çalışan annelerin tam zamanlı çalışan annelere kıyasla okul aktivitelerine (ilkokul yaş grubu) daha sık katılabildiğini, çocuklarının okul yaşamlarına daha fazla ortak olabildiğini ve onları destekleyebildiklerini ortaya koymuştur.

Sonuç olarak, çalışan anneler ve ebeveyn çocuk ilişkilerini araştıran çok sayıda araştırma farklı bulgular ortaya koymaktadır. Annenin çalışma durumu annenin sosyal desteğini ve psikolojik iyi oluşunu geliştirerek ebeveynliğini etkilemekte ve bu durum, çocuğu ile kurduğu ilişkiye yansımaktadır. Bunun yanı sıra annenin çalışma durumunu diğer değişkenlerle birlikte ele almanın (evlilik ilişkisi, annenin eğitim durumu, çocuk sayısı, sosyal destek) bu ilişkiye ait daha açıklayıcı bilgiler ortaya konulmasını sağlayacağına da vurgu yapılmaktadır (Hoffman, 1979).

Bu tez çalışması kapsamında anne çocuk ilişkisini etkilediği çeşitli yaklaşımlar ve çalışmalarla kanıtlanmış olan annenin çalışma durumu, annenin herhangi bir işte çalışıyor olup olmaması ve çalışma saatleri ile ölçülmüş, araştırmanın diğer değişkenleri ile olan ilişkisi ve anne çocuk ilişkisi üzerindeki etkisi incelenmiştir.

1.3. Değerler, Kültür ve Ebeveyn Çocuk İlişkisi

Aile ve kültür, çocuk gelişimine yön vermede iki önemli kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Kültür, bir toplumun her bir üyesi tarafından edinilen bilgi, inanç, değer, gelenek, ahlak, yaşam biçimi, kaynaklar ve olanakları barındıran karmaşık bir yapıdır (Brofenbrenner, 1994; Kottak, 2011). Kültür ve kişilik, antropoloji için olduğu kadar psikoloji için de merak edilen ve araştırılan bir alan olmuştur (Whiting, 1980). Psiko-kültürel araştırmalar için önemli bir isim olan Whiting (1980), davranışın kültürel olarak şekillenmesi ile ilgili zengin ve antropolojik fikirler ortaya koymuş; çocuk yetiştirmenin yönlerinin, yetişkin yaşamının yönleriyle ilişkili olduğunu ve bunun da ebeveynlik ile ilişkili olduğunu ifade etmiştir (anne-bebek uyku örüntüleri ya da sünnet törenleri gibi).

Ebeveynliği kültürel anlamda çalışmak yalnızca kültürler arası ve kültür içi farklılıkları incelemeyi değil aynı zamanda insan gelişiminin nasıl ve neden farklılaştığını da anlamayı kapsar. Bu sorulara yanıt vermeye çalışırken zaman içinde farklı kuramsal yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Bunlar, psikokültürel model, kültürel-ekolojik kuram, benlik kültürel modeli, gelişimsel niş modeli ve ekokültürel kuram gibi kuramlardır (Kağıtçıbaşı, 2005; Keller ve ark., 2006; Super ve Harkness, 1983; Weisner, 2002; Worthman, 2010). Örneğin “gelişimsel niş” modeli, insan gelişiminin farklı kültürler ile etkileşime girdikçe şekillendiğini, çevrenin özelliklerinin çocukların geliştireceği davranış türlerinin en güçlü belirleyicileri olduğunu ileri sürer (Super ve Harkness, 1983;1986).

Benlik kültürel modelleri ise, ocuk yetiştirmeyi şekillendiren sosyalleştirme hedefleri ve ebeveynlik düşünceleri için önemli bir ereve sunar. Bu anlamda sıklıkla Kağıtçıbaşı’nın (2005) oluşturduğu kültürel modeller çalışılmıştır: *Bağımlı, bağımsız ve özerk-ilişkisel model*. *Bağımsız model*, sosyalleştirme hedefleri açısından bakıldığında benliğin gerçekleştirilmesini ve güçlendirilmesini destekleyen kişilik özelliklerini ön plana çıkarırken; *bağımlı model*, genelde sosyal yapı ile özelde de aile ile uyum içindeki ilişkileri, normlara uymayı destekleyen kişilik özelliklerini ön plana çıkarır. Özerk ilişkisel model ise, hem uyumlu ilişkileri hem de özerk işlevselliği vurgulayan sosyalleştirme stratejilerini destekler (Keller ve ark., 2006).

Kültürel olarak toplumda özerkliğe veya bağlılığa yapılan vurgu, anne ocuk ilişkisinde annenin davranışlarına yansımaktadır. Kültürel yönelimi olan ebeveyn davranışları ve tutumları, farklı kültürlerde farklı gelişimsel sonuçlarla ilişkilidir (Belsky, 1984; Chuang ve Su, 2009; Dixon, Graber ve Brooks-Gunn, 2008; Harwood ve ark., 1996). Örneğin, Batı toplumunun olumsuz sonuçlarla ilişkilendirdiği otoriter ebeveynliği (kısıtlayıcı, katı ve düşmanca), Asyalı toplumların ebeveynin duyarlılığı, sıcaklığı ve ilgisi olarak anlamlandırdığı; başka bir deyişle aynı anne baba tutumunun iki farklı kültürde zıt biçimde algılandığı görülmüştür (Ang ve Goh, 2006). Türkiye toplumunda ise, anne baba kontrolünün yüksek olmasının yanında anne ve babanın gösterdiği ilgi ve sevgi de yüksektir. Bu iki farklı tutum birbirini dışlayan özellikte değildir ve bir arada olabilmektedir (Kağıtçıbaşı, 2010).

İki farklı kültürdeki (Çin ve Kanada) annelerin ebeveynlik davranışlarını inceledikleri çalışmada Liu ve arkadaşları (2005), Çinli annelerin Kanadalı annelere göre bağlılığı daha çok desteklediğini, Kanadalı annelerin ise Çinli annelere göre özerkliği daha fazla desteklediğini ortaya koymuştur. Bu sonuç, Batılı kültürlerle göre Çin kültürünün kişiler arası beraberliğe, desteğe ve uyumlu ilişkilere daha fazla önem vermesi; batılı kültürün ise kişisel özerkliğe ve bireysel benlik yönelimine daha fazla önem verilmesi bilgisi ile tutarlıdır (Kağıtçıbaşı, 2005; Triandis, Bontempo, Villareal, Asai ve Lucca, 1988; Triandis, 1989). Harwoord ve arkadaşları (1996) ise yaptıkları çalışmada, Anglo annelerin Porto Riko'lu annelere kıyasla benlikle ilgili kendini gerçekleştirme, bağımsızlık, merak ve keşif duygusunu besleyecek hedefleri daha fazla belirlediğini; Porto Riko'lu annelerin ise daha çok saygı, uyum, nezaket gibi hedefleri ön plana çıkardığını ortaya koymaktadır.

Bu çalışmalarda da görüldüğü üzere, içinde bulunulan kültür ebeveynlikle ilgili inançlar için kaynak oluşturmaktadır. Ebeveynler tarafından desteklenen özerklik ve bağlılığın bireycilik ve toplulukçuluğun temel psikolojik boyutu olduğu belirtilmektedir (Kağıtçıbaşı, 2010). İlgili alanyazın incelendiğinde, bireyciliğin modernlik ile, toplulukçuluğun ise geleneksellik ile ilişkili olduğu görülmektedir (Gümüş, 2009). Kağıtçıbaşı (2010) modernliği, yeniliğe açıklık, daha yüksek eğitim düzeyi, otoriteye karşı bağımsız olma gibi özellikler ile açıklamaktadır. Ayrıca, bireyci kültürlerde bireyin özerk ve normlara uymak yerine kendi isteklerine göre hareket ettiğini; toplulukçu kültürlerde ise, bireyin bağımlı ve grubun normlarına uyan özellikler gösterdiğini belirtmektedir. Bu kültürel değerlerle de ilişkili olarak, bireyci kültürlerde ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumları, benliğini ortaya koyma, bağımsızlık, kendini gerçekleştirme gibi özellikleri içerirken; toplulukçu kültürlerde çocuk yetiştirme tutumları, topluma ve aileye uyum sağlayıcı değerlere ve bağlılığa vurgu yapmaktadır (Triandis, 1989). Ebeveynlerin bu tutumları, toplulukçu kültürlerde olumlu ve sıcak ebeveynlik ile ilişkili iken, bireyci kültürlerde katı ve olumsuz olarak değerlendirilmektedir. Benzer biçimde, toplulukçu kültürlerde benliğini ortaya koyma negatif olarak değerlendirilirken, bireyci kültürlerde desteklenmektedir (Rudy ve Grusec, 2001).

Örneğin, Kanada ve Çin’de yaşayan Çinli anne ve babalarla yapılan bir çalışmada, bireyci değerlere sahip Çinli Kanadalı ebeveynlerin daha demokratik uygulamaları desteklediği; toplulukçu değerlere sahip Çinli ebeveynlerin ise daha çok otoriter uygulamaları desteklediği ortaya koyulmuştur (Chuang ve Su, 2009). Farklı kültürlerde yaşayan aynı etnik kökene sahip annelerle yürütülen benzer başka araştırmada ise, içinde yaşanılan kültüre uyum sağlayan ebeveyn tutum ve davranışları incelenmiş, Amerika’da yaşayan Hintli annelerin, Hindistan’da yaşayan annelere göre daha az otoriter ebeveynlik davranışları gösterdiği bulunmuştur (Jambunathan ve Counselman, 2002).

Özetle, kültür ve ebeveynlik birbirleri ile etkileşim halindedir. Aileler sahip oldukları belirli kültürel değerleri çocukları ile olan ilişkilerine aktarmakta ve ebeveynler kendi kültürleri çerçevesinde -kültürlerini referans alarak- çocuklarındaki özellikleri yorumlamaktadır (Bornstein, 2012; Şanlı ve Öztürk, 2015). Aktarılan bu bilgi ve çalışmalar ışığında bu tez çalışmasında da ebeveynlerin sahip olduğu kültürel değerler Schwartz’ın (1992,2006) alanyazına kazandırdığı kültürel değerler bakış açısı ile incelenmiştir.

Bireylerin arzu ettiği eylemleri ortaya koymada, insanları, olayları ve kendi eylemlerini değerlendirmede ve değerlendirmelerini açıklamada kullanılan değerler tanımı, Schwartz’a (1992) göre üç evrensel gereksinimin bilişsel yansımalarıdır. Bu gereksinimler, biyolojik organizma olarak bireylerin temel ihtiyaçları (uyarılma vb.), kişilerarası başarılı etkileşimin gerektirdiği ihtiyaçlar (iyilikseverlik vb.) ve grupların, toplumların hayatta kalması için gereken ihtiyaçlardır (uyuma vb.) (Schwartz ve Bilsky, 1987).

Schwartz (1992, 2006) temelini bu üç gereksinimden alan 10 değer belirlemiş ve bu değerler arasındaki ilişkileri ayrıntılı biçimde açıklamıştır. Birbiri ile benzerlik ve zıtlık ilişkisi olan 10 temel değeri, 4 kutupta sınıflandırmıştır. Bu kutuplar; Yeniliğe Açıklık, Muhafazacılık, Özaşkınlık ve Özgenişletim olarak adlandırılmıştır (Schwartz, 2006). Muhafazacılık kutbunda, “güvenlik, benlik, toplum ve ilişkiler için güvenlik ve istikrar arayışı”, “geleneksellik, kültürel ve dini uygulamalara ve anlayışlara saygılı ve bağlı olma” ve “uyuma, başkalarını rahatsız edebilecek ve toplumun normlarına aykırı düşen

davranışlardan kaçınma” değerleri bulunurken; Yeniliğe Açıklık kutbunda, “uyarılım, heyecan ve yenilik arayışı” ve “özyönelim, davranışlarında ve düşüncelerinde bağımsız olma” değerleri bulunmaktadır. Özaşkınlık kutbunda, “evrenselcilik ve iyilikseverlik” değerleri yer alırken, Özgenişletim kutbunda hazcılık, başarı ve güç değerleri bulunmaktadır (Demirutku ve Sümer, 2010). Demirutku (2007), ebeveynlik stilleri ve değerlerin incelendiği bir çalışmada, bireyci değerlerin ebeveynlik kabulü ile pozitif yönde bir ilişkisi olduğunu; muhafazacılığın ise ebeveyn kontrolü ile pozitif yönde ilişkili olduğunu bulmuştur. Türkiye kültüründe çocuk yetiştirmeye dair tutum ve değerlerin geleneğe, aileye ve büyüklere saygı, dindarlık, boyun eğme, kurallara uyma gibi beklentileri içerdiği görülmektedir (İmamoğlu, 1987; Akt. Gümüş, 2009). Bununla birlikte, Türkiye’deki gençler arasında bağımsızlık ve özgürlük değerlerinin önemini arttırdığını, ailelerin daha çok uyarılma ve özyönelim değerlerine vurgu yaptıklarını belirten çalışma sonuçları da bulunmaktadır (Başaran, 1992). Bireycilik ve toplulukçuluk değerleri açısından bakıldığında, Türkiye kültürünün kolayca sınıflandırılmayacağı; hem bireyci hem de toplulukçu değerlerin kültürümüzde önemli olduğu söylenebilir (Göregenli, 1995; Gümüş, 2009).

Bu tez çalışması kapsamında ise, Türkiye kültürünün belirgin olarak bireyci ya da toplulukçu olmadığı bilgisinden yola çıkılmıştır. Kültür içinde bireylerin içselleştirdikleri değer önceliklerini incelemek amacı ile ilk kutupta bulunan ve bireyci değerlerle ilişkilendirilen “Yeniliğe Açıklık” ile “Özgenişletim” ve zıt kutupta bulunan ve toplulukçu değerlerle ilişkilendirilen “Muhafazacılık” ile “Özaşkınlık” değerleri kullanılmıştır (Demirutku, 2007; Schwartz, 2006). Ayrıca ilgili alanyazın incelendiğinde, kültürümüzde değerlerin ebeveynlik stilleri ile çalışıldığı görülmüş fakat ebeveyn çocuk ilişkisinin niteliği ile değerler arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle bu çalışmada değerler ve ebeveyn çocuk ilişkisi incelenmiştir.

1.4. ARAŞTIRMANIN AMACI VE SORULARI

Ebeveyn çocuk ilişkisi ile ilgili alanyazın incelendiğinde ebeveyne ait faktörlerin, farklı kuramsal yaklaşımlar çerçevesinde sıklıkla araştırıldığı görülmektedir. Bu yaklaşımlardan biri olan Ebeveynliğin Belirleyicileri modeli kapsamında ebeveyn çocuk

ilişkinin etkileyen bağlamsal kaynaklar olarak evlilik ilişkisinin, sosyal desteğin ve çalışma hayatının incelendiği görülmektedir. Bunun yanı sıra, alanyazında kültürel değerlerin de ebeveynlik için önemli bir kaynak olduğu belirtilmektedir. Bu nedenle bu çalışmanın amaçlarından ilki, anneye ait bağlamsal faktörler olarak ele alınan evlilik uyumu, sosyal destek ve çalışma hayatının ebeveyn çocuk ilişkisi üzerindeki etkisini incelemektir. Bu çalışmada, ebeveyn çocuk ilişkisi anne ve çocuk ilişkisinin niteliği (olumlu-olumsuz ilişki) olarak ele alınmıştır. Çalışmanın diğer bir amacı ise, annenin içselleştirdiği kültürel değerlerin anneye ait bağlamsal faktörler ile anne çocuk ilişkisi arasında düzenleyici bir etkisi olup olmadığını araştırmaktır. Araştırma kapsamında ele alınan değişkenlere ait ölçümler anneden alınmakla birlikte, anne çocuk arasındaki ilişkiye ait ölçüm annenin yanı sıra çocuktan da (çocuğun annesi ile algıladığı ilişki yakınlığı) alınmıştır. Dolayısıyla anne çocuk ilişkisinin her iki tarafına ait bakış açısı elde edilmiştir. Bu çerçevede araştırmada aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

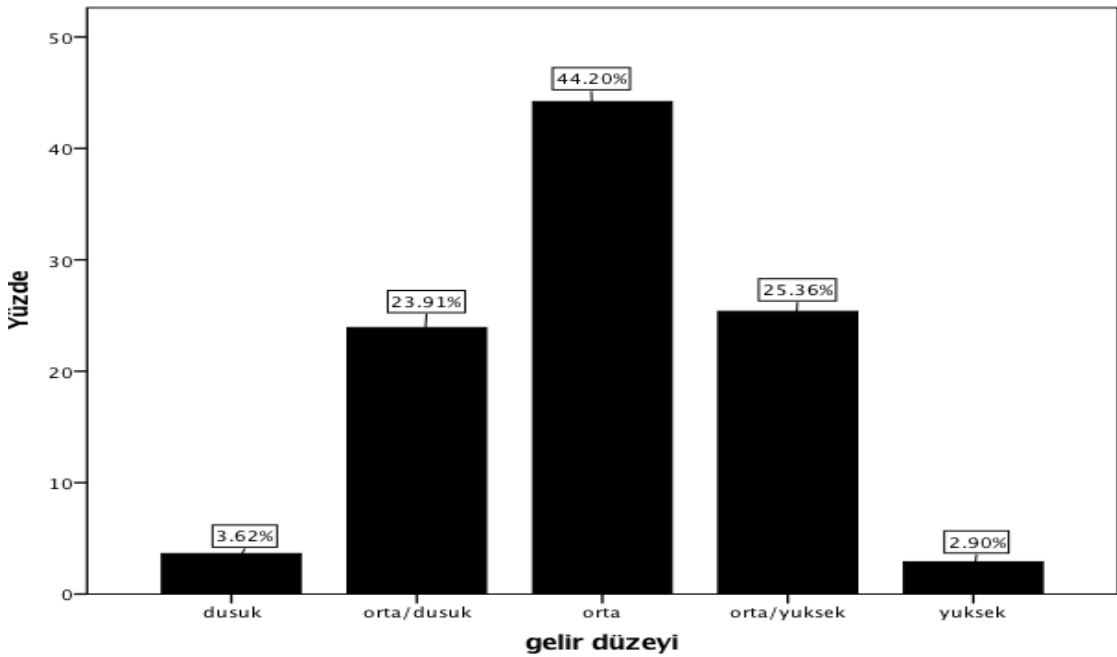
- 1- Annenin içselleştirdiği değerler, çift uyumu, algılanan sosyal destek, çocukları ile olan ilişkilerinin olumlu ya da olumsuz olma niteliği ve çocuğun algıladığı ilişkisi yakınlığı annenin çalışma durumuna göre farklılık göstermekte midir?
- 2- Annenin içselleştirdiği değerler, çift uyumu ve algılanan sosyal desteğin olumlu anne çocuk ilişkisini yordama yönü ve gücü nedir?
- 3- Annenin içselleştirdiği değerler, çift uyumu ve algılanan sosyal desteğin olumsuz anne çocuk ilişkisini yordama yönü ve gücü nedir?
- 4- Annenin içselleştirdiği değerler, çift uyumu ve algılanan sosyal desteğin çocuğun yakınlık algısını yordama yönü ve gücü nedir?
- 5- Annenin içselleştirdiği değerlerin, anne çocuk ilişkisi ile çift uyumu ve algılanan sosyal destek arasındaki ilişkide anlamlı bir düzenleyici rolü var mıdır?
- 6- Annenin içselleştirdiği değerlerin, çocuğun yakınlık algısı ile çift uyumu ve algılanan sosyal destek arasındaki ilişkide anlamlı düzenleyici rolü var mıdır?

2. BÖLÜM

YÖNTEM

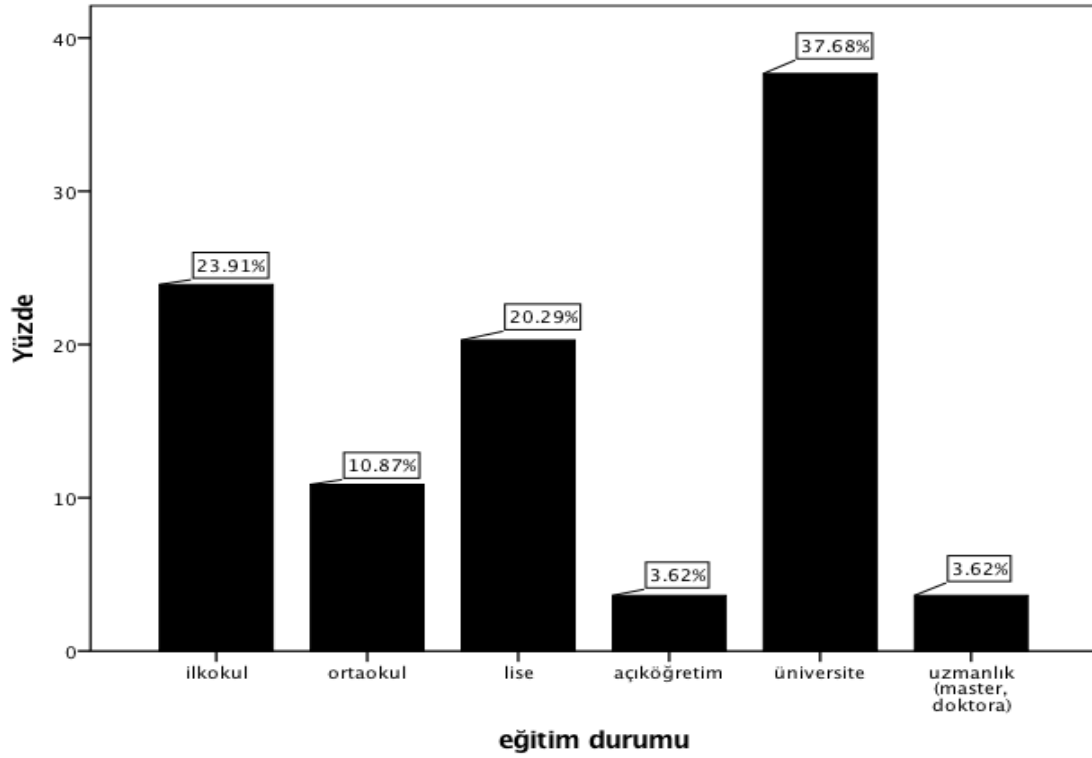
2.1. ÖRNEKLEM

Araştırmanın örneklemini, ulaşılabilir/uygun örnekleme (convenience sampling) yöntemi kullanılarak, Ankara il merkezinde yaşayan, ilkököl ve ortaokula devam eden 138 çocuk ve annesinden oluşmaktadır. Örneklem oluşturulurken, anne babanın, öz ve birlikte yaşıyor olması, ailedeki tüm çocukların sağlıklı olması ve çocuklarda bilişsel ve davranışsal bir bozukluk olmaması araştırmaya dâhil edilme kriteri olarak alınmıştır. Örneklemini oluşturan çocukların yaşları 6-12 arasında değişmekte olup (Ort.= 8.65, S= 1.74); 72'si (% 52) erkek, 66'sı (% 48) kızdır. Araştırmaya katılan annelerin yaş dağılımları 25 ile 52 arasında değişmektedir (Ort.= 36.68, S= 5.41). 64 anne (% 46) çalışmakta, 74 anne ise (% 54) çalışmamaktadır. Annelerin bildirimlerine dayalı gelir düzeyi dağılımları Şekil 2'de gösterilmiştir.

Şekil 2. Annelerin Gelir Düzeylerine Göre Dağılımı (% olarak)

Annelerin eğitim düzeylerine göre dağılımı Şekil 3'te verilmiştir.

Şekil 3. Annelerin Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımı (% olarak)

Katılımcı annelerin eğitim düzeyleri çalışma durumlarına göre incelendiğinde, çalışan annelerin çalışmayan annelere göre eğitim düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra, annelerin eğitim sürelerinin çalışma durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığı bağımsız gruplar için t-testi analizi ile incelenmiştir. Bulgulara göre annelerin eğitim gördüğü süre, annelerin çalışma durumuna göre farklılaşmaktadır ve bu fark anlamlıdır [$t_{(136)} = -9.704$, $p < .01$]. Bu sonuca göre eğitim süresi, çalışan anneler için (Ort. = 14.83, SS = 2.89), çalışmayan annelere göre (Ort. = 8.97, SS = 4.01), daha yüksektir. Anne eğitim düzeylerinin çalışma durumlarına göre dağılımı Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1

Annenin Çalışma Durumunun Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımı

	Eğitim Durumu (%)					
	İlkokul	Ortaokul	Lise	Açıköğretim	Üniversite	Lisansüstü
Çalışmıyor	40.5	18.9	24.3	4.1	12.2	0
Çalışıyor	4.7	1.6	15.6	3.1	67.2	7.8
Ortalama	23.9	10.9	20.3	3.6	37.7	3.6

Tablo 2’de ise annelerin algıladıkları gelir düzeylerinin çalışma durumlarına göre dağılımı %’lik olarak gösterilmiştir. Çalışan annelerin çalışmayan annelere göre genel olarak daha yüksek gelir düzeyine sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 2

Annenin Gelir Düzeylerinin Çalışma Durumuna Göre Dağılımı

	Gelir düzeyi (%)				
	Düşük	Orta/düşük	Orta	Orta/yüksek	Yüksek
Çalışmıyor	4.1	43.2	45.9	6.8	0
Çalışıyor	3.1	1.6	42.2	46.9	6.3
Ortalama	3.6	23.9	44.2	25.4	2.9

2.2. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

2.2.1. Demografik Bilgi Formu

Araştırmada, annenin yaşı, eğitim düzeyi, mesleği ve çalışma durumu (çalışıyor olması ya da olmaması), algıladıkları gelir düzeyi, evlilik süresi ve çocuk sayısı, araştırmaya dahil edilen çocuğun doğum sırası, yaşı, cinsiyeti, herhangi bir kronik hastalığı ya da zihinsel problemi olup olmadığına dair bilgilerin yer aldığı demografik bilgi formu anneye uygulanmıştır.

2.2.2. Çiftler Uyum Ölçeği (The Dyadic Adjustment Scale)

Çiftler Uyum Ölçeği (The Dyadic Adjustment Scale, DAS), Spanier (1976) tarafından çiftlerin ikili ilişkilerini nasıl algıladıklarını ölçmek için geliştirilmiştir. Ölçek 32 maddeden ve dört alt ölçekten oluşur; çift doyumu, çift birlikteliği, çift fikir birliği ve duygusal ifade. Çift doyumu, duygu ve iletişim ile ilgili olumlu ve olumsuz özellikler ile ("Ne sıklıkta boşanmayı, ayrılmayı ya da ilişkinizi bitirmeyi düşünürsünüz?"); çift birlikteliği ise birlikte geçirilen zamanda birlikte yapılan davranışlar, fikir alışverişleri ve sakin bir şekilde tartışma ("Siz ve eşiniz ev dışı etkinliklerinizin ne kadarına birlikte katılırsınız?") ile ilgilidir. Çift fikir birliği, evlilik ilişkisi içinde önemli konularda anlaşma düzeyini ifade ederken (dini konular, geleneksellik gibi); duygusal ifade, sevgi gösterme davranışlarını (muhabbet, sevgi, cinsellik) ifade eder. Ölçek evet-hayır soruları ve Likert tipi soruları içerir. Testten alınabilecek puanların dağılımı 0-151 'dir. Toplam uyum puanının yüksek oluşu bireyin ilişkisinin ve evlilik uyumunun daha iyi olduğunu gösterir. Ölçeğin Türkçe geçerlik güvenirlik çalışması Fışiloğlu ve Demir (2000) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin orjinal formunun güvenirlik katsayısı .96 iken, Türkçe formunun güvenirliği de orjinal formuna çok yakın bir biçimde .92 bulunmuştur. Ayrıca alt ölçeklerin güvenirlik katsayıları da çeviri, örneklem ve kültürel farklılıklardan kaynaklanabilecek kabul edilebilir fark aralığındadır. Spanier (1976) tarafından geliştirilen orjinal formunda alt ölçeklerin güvenirlik katsayıları sırasıyla; .94, .86, .90, .73 şeklinde iken; Türkçe formunda güvenirlik katsayıları sırasıyla ; .83, .75, .75, .80'dir. Bu çalışmada ise duygusal ifade dışındaki alt ölçekler kullanılmış olup güvenirlik

değerleri sırasıyla; .84, .74, .89 şeklindedir. Duygusal ifade alt ölçeğindeki cinsellik ile ilgili maddelerde kayıp veri çok fazla olduğu için bu alt ölçek analizlerden çıkarılmıştır.

2.2.3. Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (Multidimensional Scale of Perceived Social Support)

Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (Multidimensional Scale of Perceived Social Support, MSPSS), Zimet ve arkadaşları (1988) tarafından geliştirilen aile, arkadaş ve özel bir insan olmak üzere üç farklı kaynaktan algılanan desteğin kişi tarafından değerlendirilmesini sağlayan ve 12 maddeden oluşan bir ölçektir. Her madde 7'li Likert tipte (1: kesinlikle hayır; 7: kesinlikle evet) değerlendirilmektedir. Bu çalışmada, her alt ölçekteki dört maddenin puanları toplanarak alt ölçek puanları elde edilmiş ve alt ölçekler kullanılmıştır. Elde edilen puanın yüksek olması, o kaynaktan algılanan desteğin yüksek olduğu anlamı taşımaktadır. Ölçeğin orjinal formunda; her biri 4 maddeden oluşan 3 alt ölçeğin güvenirlik katsayıları aile için, .87 (Ailem -örneğin, annem, babam, eşim, çocuklarım, kardeşlerim- bana gerçekten yardımcı olmaya çalışır.); arkadaş için, .85 (Arkadaşlarım bana gerçekten yardımcı olmaya çalışırlar.); özel bir insan için .91(Ailem ve arkadaşlarım dışında olan ve ihtiyacım olduğunda yanımda olan bir insan -örneğin, flört, nişanlı, sözlü, akraba, komşu, doktor- var.) şeklindedir. Ölçeğin Türkçe formunda ise güvenirlik katsayıları sırasıyla .83, .85, .92'dir. Türkçe formu için toplam testin güvenirlik katsayısı .89 iken; orijinal formunda .88'dir. Bu çalışmada alt ölçekler kullanılmış ve sırası ile .92, .91, .92 güvenirlik katsayıları elde edilmiştir. Tüm testin güvenirliği ise .91'dir. Ölçeğin eski formu da olmakla birlikte bu tez çalışmasında revize edilmiş formu kullanılmıştır (Eker, Arkar ve Yaldız, 2001).

2.2.4. Portre Değerler Ölçeği (Portrait Values Questionnaire)

Portre Değerler Ölçeği, Schwartz ve arkadaşları (2001) tarafından bireyin sahip olduğu değerleri ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek yetişkinlere uygulanmaktadır ve 10 alt değerden oluşmaktadır. Toplam 40 madde içeren ölçek, 6'lı Likert tiptedir (1: bana hiç benzemiyor; 6: bana çok benziyor).

Bireysel yenilik arayışı, bağımsız düşünme ve davranma yönelimini içeren değerler *Yeniliğe açıklık adını alırken*; bireysel isteklerin toplumsal normlara ve geleneklere göre sınırlanması, bireysel ve toplumsal istikrarın korunması yönelimini içeren değerler *Muhafazacılık* olarak tanımlanır. Bireysel başarı ve baskın olma güdüsünü yönlendiren değerler *Özgenişletim* değerini ifade ederken; ilişki içinde olunan ya da farklı gruptaki kişilerin iyiliğini gözetme yönelimini ifade eden değerler *Özaşkınlık* boyutunu ifade eder. Ölçeği Demirutku ve Sümer (2010) Türkçe'ye uyarlamış ve sırasıyla; güç, .81; başarı, .81; hazcılık, .77; uyarılma, .70; öz yönelim, .65; evrensellik, .72; iyilikseverlik, .66; geleneksellik, .82; uyma, .75 ve güvenlik, .80 güvenirlik katsayılarını elde etmiştir. Bu çalışma kapsamında 10 değeri de içeren yeniliğe açıklık (Yeni fikirler bulmak ve yaratıcı olmak onun için önemlidir. İşleri kendine özgü yollarla yapmaktan hoşlanır.), muhafazacılık (Her zaman uygun şekilde davranmak onun için önemlidir. İnsanların yanlış diyeceği şeyleri yapmaktan kaçınmak ister.), özgenişletim (Onun için yeteneklerini göstermek çok önemlidir. İnsanların onun yaptıklarına hayran olmasını ister.) ve özaşkınlık (Dünyada herkesin eşit muamele görmesinin önemli olduğunu düşünür. Hayatta herkesin eşit fırsatlara sahip olması gerektiğine inanır.) olmak üzere dört kutubu da kullanılan ölçeğin elde edilen güvenirlik katsayıları ise; muhafazacılık, .80; yeniliğe açıklık, .73; özşakınlık, .67; özgenişletim, .80'dir.

2.2.5. Ebeveyn Çocuk İlişkisi Ölçeği (Parent-Child Relationship Scale)

Hetherington ve Clingempeel (1992) tarafından geliştirilen Ebeveyn Çocuk İlişkisi Ölçeği, ebeveyn çocuk ilişkisindeki olumlu (Çocuğunuza sevginizi kolaylıkla gösterebilir misiniz?) ve olumsuz boyutları (Çocuğunuz sizinle ne sıklıkla görüş ayrılığı yaşar?) belirlemek için kullanılmaktadır. Ölçek 15 maddeden ve iki alt ölçekten (olumlu ebeveyn çocuk ilişkisi ve olumsuz ebeveyn çocuk ilişkisi) oluşmaktadır. 5'li Likert tipte (1: Hiç – 5: Aşırı) olan ölçeğin orijinali Ölçeğin orijinalinde olumlu ilişki için güvenirlik değeri .71, olumsuz ilişki için .74'tür. Ebeveyn Çocuk İlişkisi Ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlaması Aytaç, Çen ve Yüceol (Yayınlanmamış makale taslağı) tarafından yapılmış, güvenirlik değerleri olumlu ebeveyn çocuk ilişkisi için .81; olumsuz ebeveyn çocuk ilişkisi için, .80 olarak bulunmuştur.

2.2.6. Yakınlık Haritası (Four Field Map)

Yakınlık haritası ölçek veya anket gibi ölçümlerin kullanılmasını mümkün kılmayan küçük yaşta çocukların çevrelerindeki bireylerle olan yakınlığını tespit etmek amacıyla geliştirilmiştir (Sturgess, Dunn ve Davies, 2001). Çalışmadaki çocukların yaş aralığı 6 ile 12 arasında değişmekle birlikte, standart bir ölçüm aracı kullanılması gerektiğinden Yakınlık Haritası uygulanmıştır. Harita iç içe geçmiş 6 çemberden oluşur ve dört bölüme ayrılmıştır. Bu dört bölüm aile, okul, arkadaşlar/mahalle ve akrabalar için uygulanmaktadır. Bu çalışmada yalnızca aile bölümü kullanılmıştır. Harita için yönergeler bir uygulamacı tarafından verilmektedir. Uygulanan bölüme uygun olarak çocuğa kimlerle yaşadığı ya da okulda kimlerle arkadaşlık ettiği sorulur. Örneğin “Evde kimlerle yaşıyorsun?” diye sorulur. Sonrasında çocuktan, kendini merkezde kabul edip birlikte yaşadığı aile üyelerini kendisine en yakın bulduğundan en uzak bulduğuna doğru sırayla çember içine yerleştirmesi istenir. En yakın çember içindeki bireylere 8, yandaki çemberdekileri 4, bir sonraki çemberde olanlara 2, en dıştan öncekine 1 ve en dıştakine 0 puan verilir. Daha sonra bireyler (a) 0 ve 1 puan alan en iki dış grupta olan bireyler, (b) 2 ve 4 puan alan bireyler, (c) en içte yer alan bireyler olarak üç gruba ayrılır. En sonunda bireyler yakın (8 puan alan bireyler) ve yakın olmayan (8 puan almayan bireyler) olmak üzere iki gruba ayrılır. Çemberin dışında kalan bireyler varsa yakın olmayan grubuna dahil edilir. Bu çalışmada yakınlık puanı sürekli bir değişken olarak ele alınmıştır.

2.3. İŞLEM

Araştırmanın yapılabilmesi için Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonundan gerekli izin alındıktan sonra, Ankara il merkezinde yaşayan, ilkokul ve ortaokula devam eden 6-12 yaşları arasındaki çocuklara ve annelerine ulaşılmıştır. Ulaşılan annelere; araştırmanın amacını ve önemini anlatan bir Bilgilendirme ve Onam Formu verilmiştir. Bunun yanı sıra, araştırma ve uygulama hakkında sözel olarak da bilgilendirme yapılmıştır. Bu bilgilendirmede araştırmanın amacı ve soruların nasıl cevaplanması gerektiği, alınan bilgilerin yalnızca araştırma amacı ile kullanılacağı ve tümüyle gizli tutulacağı açıklanmıştır. Araştırmada gönüllük esas alınmıştır. Ayrıca, annelere çocuklarına yapılacak uygulama ile ilgili olarak da Bilgilendirme ve Onam Formu verilmiş ve sözel

olarak bilgilendirme yapılmıştır. Hem çocukları hem de kendisi adına araştırmaya katılmaya gönüllü olan anneler araştırmaya katılımcı olarak alınmıştır.

Anneler sırasıyla Demografik Bilgi Formu, Portre Değerler Ölçeği, Çift Uyum Ölçeği, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ve Ebeveyn Çocuk İlişki Ölçeği'ni doldurmuştur. Ölçeklerin uygulanması yaklaşık 30 dakika sürmüştür. Anneler, ölçekleri tamamladıktan sonra çocukları ile görüşülmüş ve onlar için hazırlanan Yakınlık Haritası araştırmacı tarafından uygulanmıştır. Her bir çocukla yapılan uygulama yaklaşık 5 dakika sürmüştür. Böylece uygulama sona ermiştir.

3. BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın amacı çerçevesinde oluşturulan sorulara yanıt bulmak amacıyla verilere uygulanan istatistik analizlerden elde edilen bulgular ayrıntılı olarak ele alınmıştır. İlk olarak araştırmada kullanılmış olan verinin istatistiksel temizleme işleminden söz edilmiş, daha sonra araştırmada ele alınan değişkenler ile ilgili betimleyici istatistiklere yer verilmiştir. Ardından, araştırma sorularına yönelik analizlerden elde edilen bulgular sunulmuştur.

3.1. VERİ TEMİZLEME İŞLEMİ

Analizler yapılmadan önce, formlar gözden geçirilerek eksik ve boş ölçekler saptanmış, verilerin bilgisayara doğru girilip girilmediği kontrol edilmiş, Portre Değerler Ölçeği, Çift Uyumu Ölçeği, Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ve Ebeveyn Çocuk İlişki Ölçekleri'den herhangi birine ya da bir kaçına cevap vermeyen 12 katılımcı analizden çıkarılmıştır. Kayıp değerlerin olup olmadığı SPSS paket programı 23. sürümü kullanılarak incelenmiştir. Oluşturulan veri setinde, veri girişi ve eksik değerler gözden geçirilmiş; toplam 4 değişkende kayıp veri saptanmıştır. Bununla birlikte toplam madde sayısının % 5'inden fazla kayıp veriye rastlanmamıştır.

Ayrıca, veriler uç değerler, normallik, singularity ve multicollinearity sayıltıları açısından değerlendirilmiştir. Kullanılan bağımlı değişkenlerin z-puanları incelenmiş, +4 ve -4'ün üzerindeki değerlere sahip 1 katılımcı analize dahil edilmemiştir. Ayrıca verilerin basıklık ve çarpıklık değerlerine bakılmış ve dağılımın normal olduğu gözlenmiştir. Bunun yanı sıra, değişkenler arasındaki korelasyonlar incelenmiş olup .90'nın üzerinde ilişkiye rastlanmamıştır. Değişkenler multicollinearity ve singularity göstermemektedir. Bu işlemlerden sonra 151 anne çocuk çiftinden oluşan araştırma örneklemini 138 kişiye düşmüş ve analizler bu örneklem üzerinden yürütülmüştür.

3.2. ARAŞTIRMANIN BETİMSEL ANALİZLERİNDEN ELDE EDİLEN BULGULAR

Bu bölümde, önce anne bildirimlerine dayalı içselleştirilmiş kültürel değerler, çift uyumu, algılanan sosyal destek ve çocukları ile olan ilişki niteliği ile çocukların bildirimine dayalı annelerini kendilerine yakın ya da uzak algılamalarının betimleyici analizlerine yer verilmiştir. Sonrasında, araştırmanın değişkenleri arasındaki ilişkilerin incelendiği korelasyon analizinin bulguları verilmiştir.

Temel analizlere geçmeden önce araştırmaya katılan 138 annenin içselleştirdiği kültürel değerler, algıladıkları evlilik uyumları ve sosyal destekleri, çocukları ile olan ilişkileri ve çocukların annelerini kendilerine yakın algılamalarına dair aldıkları puanların ortalamaları, standart sapmaları Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3

Annenin Portre Değerler Ölçeği, Çiftler Uyum Ölçeği, Algılanan Sosyal Destek Ölçeği, Ebeveyn Çocuk İlişkisi Ölçeklerinden ve Çocuğun Yakınlık Haritasından Aldığı Puanların Ortalamaları, Standart Sapmaları, Minimum ve Maksimum Değerleri

	N	Ort.	S	Min.	Max.
Portre değerler ölçeği					
Yeniliğe açıklık	138	4.31	.88	1.43	6.00
Özgenişletim	138	3.73	.89	1.40	6.00
Muhafazacılık	138	4.94	.69	1.75	6.00
Özaşkınlık	138	5.24	.49	3.30	6.00
Çift uyumu ölçeği					
Çift doyumu	138	38.01	6.75	16.00	48.00
Çift birlikteliği	138	18.51	5.09	6.00	29.00
Çift fikir birliği	138	44.67	9.46	11.00	60.00
Algılanan sosyal destek ölçeği					
Aile	138	5.96	1.40	1.00	7.00
Özel bir insan	138	4.57	2.08	1.00	7.00
Arkadaş	138	5.30	1.68	1.00	7.00
Ebeveyn çocuk ilişkisi ölçeği					
Olumlu ebeveyn çocuk ilişkisi	138	4.19	.41	3.00	5.00
Olumsuz ebeveyn çocuk ilişkisi	138	2.98	.67	1.00	4.60
Yakınlık haritası	138	6.87	1.99	2	8

3.2.2. Araştırma Değişkenleri Arasındaki Korelasyonların İncelenmesi

Bu tez çalışmasının amaçlarından biri, anneye ait bağlamsal faktörlerin (çift uyumu, algılanan sosyal destek, çalışma durumu ve içselleştirilen kültürel değerler) anne çocuk ilişkisini ne düzeyde yordadığını tespit etmektir. Bu amaç için yürütülecek olan regresyon analizlerinin doğası gereği, ilk olarak araştırmanın demografik değişkenleri ile annenin içselleştirdiği kültürel değerler, evlilik uyumu, algıladığı sosyal destek, çocuğu ile olan ilişkisinin niteliği ve çocuğun annesine yönelik yakınlık algısı arasındaki ilişkiler Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı ile incelenmiştir. Bundan sonra ise, demografik değişkenler dışarıda bırakılarak araştırmanın diğer değişkenlerinin birbiri ile olan ilişkisi incelenmiştir.

Schwartz (1992, 2003), değerler ölçeğinin kullanımında bireysel farklılıkları ortadan kaldırmak için, her bir kişinin yanıtlarının o kişinin kendi ortalaması üzerinden merkezleştirilmesini önermiş olduğundan, bu çalışmada, demografik değişkenler dışında çalışılan değişkenlerin tümü merkezleştirilerek/ortalananarak (centered) kullanılmıştır. Bu tür bir işlem; değer sisteminde her bir değer görece önemini belirterek mutlak değer puanlarının, yani kişinin değer önceliklerinin ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Bu nedenle bu çalışmada da değerler merkezleştirilerek kullanılmıştır. Ayrıca değerler ile birlikte çalışılan diğer değişkenler de aynı yöntem ile merkezleştirilerek kullanılmıştır.

3.2.2.1. Demografik Değişkenler ile Değerler, Çift Uyumu, Algılanan Sosyal Destek, Anne Çocuk İlişkisi ve Çocuğun Anneye Yönelik Yakınlık Algısı Arasındaki İlişkiler

Demografik değişkenler ile annenin içselleştirdiği kültürel değerler, çift uyumu, algılanan sosyal destek, anne çocuk ilişkisi ile çocuğun anneye yönelik yakınlık algısı arasındaki ilişkiler Tablo 4'te sunulmuştur.

Korelasyon analizleri sonuçlarına göre; annenin yaşı ile evlilik süresi ve çocuğun annesini kendisine yakın algılaması arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır. Aynı zamanda annenin evlilik süresi ve çocuğun yaşı, annenin içselleştirdiği muhafazacılık değeri ile pozitif yönde ilişkilidir. Annenin eğitim durumu ve sahip olduğu gelir düzeyi, annenin

içselleştirdiği muhafazacılık değeri ile negatif yönde; yeniliğe açıklık, özgenişletim değeri ve çift birlikteliği ile pozitif yönde ilişkilidir. Ayrıca, annenin eğitim düzeyi ile arkadaştan algıladığı sosyal destek arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.

Annenin çalıştığı gün sayısı ile muhafazacılık değeri arasında negatif; yeniliğe açıklık ve özgenişletim değeri, çift birlikteliği ve olumsuz anne çocuk ilişkisi arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır. Annelerin sahip oldukları çocuk sayısı ile içselleştirdikleri yeniliğe açıklık değeri ile negatif, muhafazacılık değeri ile pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır. Ayrıca çocuk sayısı ve çocuğun yaşı ile annelerin aileden ve arkadaştan algıladıkları sosyal destek arasında negatif yönde bir ilişki bulunmaktadır. Bunun yanı sıra çocuk sayısı, çift birlikteliği ve olumlu anne çocuk ilişkisi ile negatif yönde ilişkilidir.

Çocuğun cinsiyeti ile olumlu anne çocuk ilişkisi arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır ($r = .17, p < .05$). Bu ilişki, bağımsız gruplar için t-testi analizi ile incelenmiştir. Bulgulara göre olumlu anne çocuk ilişkisi cinsiyete göre farklılaşmaktadır ve bu fark anlamlıdır [$t_{(136)} = -1.99, p = .05$]. Bu sonuca göre olumlu anne çocuk ilişkisi ortalama puanı, kız çocukları için (Ort. = .071 , SS = .38), erkek çocuklara göre (Ort. = -.066 , SS = .42), daha yüksektir.

Tablo 4

Demografik Değişkenler ile Değerler, Çift Uyumu, Algılanan Sosyal Destek, Anne Çocuk İlişkisi ve Çocuğun Yakınlık Algısı Arasındaki Korelasyonlar

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Yaş	-.05	-.05	.02	-.07	-.10	.04	-.04	.01	-.03	.04	-.01	-.01	.23**
Eğitim durumu	.33**	-.05	-.25**	.29**	.02	-.03	.17	.02	.24**	-.10	.07	.11	-.09
Gelir düzeyi	.24**	-.05	-.30**	.27**	.06	.07	.13	.02	.23**	-.03	-.03	.15	-.01
Çalışma gün sayısı	.22**	-.10	-.28**	.23**	.04	-.03	.09	-.08	.21*	-.16	.01	.24**	-.08
Annenin evlilik süresi	-.16	.01	.21*	-.11	-.15	.03	-.11	-.10	-.10	.05	-.03	-.01	.28**
Çocuk sayısı	-.18*	.11	.23**	-.11	-.17*	-.08	-.16*	-.08	-.17*	-.04	-.30**	.11	-.03
Çocuğun yaşı	-.14	.09	.18*	-.14	-.17*	-.01	-.19*	-.10	-.16	.02	-.01	-.04	.15
Çocuğun cinsiyeti	-.02	-.04	.08	.04	.09	.11	.06	-.08	-.02	.00	.17*	-.07	-.05

*p < .05, **p < .01

Not: Anlamli olan korelasyon katsayıları koyu renkli karakterlerle verilmiştir. **1.**Yeniliğe açıklık, **2.**Özdeşlik, **3.**Muhafazacılık, **4.**Özgenişletim, **5.**Sosyal destek (aile), **6.**Sosyal destek (özel bir insan), **7.**Sosyal destek (arkadaş), **8.**Çift doyumu, **9.**Çift birlikteliği, **10.**Çift fikir birliği, **11.**Olumlu anne çocuk ilişkisi, **12.**Olumsuz anne çocuk ilişkisi, **13.** İlişki yakınlığı (çocuk)

3.2.2.2. Değerler, Çift Uyumu, Algılanan Sosyal Destek, Anne Çocuk İlişkisi ve Çocuğun Anneye Yönelik Yakınlık Algısı Arasındaki İlişkiler

Araştırmanın demografik değişkenleri dışarıda bırakılarak çalışılan diğer değişkenlerin (kültürel değerler, çift uyumu, algılanan sosyal destek, anne çocuk ilişkisi ve çocuğun anneye yönelik yakınlık algısı) arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla korelasyon analizleri yürütülmüştür. Korelasyon analizleri sonucunda (Tablo 5'e bakınız), annenin içselleştirdiği **yeniliğe açıklık değerinin** özgenişletim değeri ile; **özdeşlik değerinin** ise muhafazacılık değeri ve olumlu anne çocuk ilişkisi ile pozitif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur. Ayrıca, **muhafazacılık değeri** ile çift fikir birliği arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır. Annenin, **alesinden algıladığı destek** ile çift doyumu, çift birlikteliği, çift fikir birliği arasında pozitif yönde anlamlı ilişki; **arkadaşından algıladığı destek** ile ise çift fikir birliği arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır. Annenin **algıladığı çift doyumu** ve olumsuz anne çocuk ilişkisi negatif yönde ilişkili iken; **çift fikir birliği** ile olumlu anne çocuk ilişkisi ve çocuğun annesini kendisine yakın algılaması arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır. Çift fikir birliği, aynı zamanda olumsuz anne çocuk ilişkisi ile negatif yönde ilişkilidir. Annenin içselleştirdiği kültürel değerler, evlilik uyumu, algılanan sosyal destek, anne çocuk ilişkisi ve çocuğun anneye yönelik yakınlık algısı arasındaki ilişkiler Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5

Değerler, Çift Uyumu, Algılanan Sosyal Destek, Anne Çocuk İlişkisi ve Çocuğun Yakınlık Algısı Arasındaki Korelasyonlar

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1.Yeniliğe açıklık	1	.12	-.10	.72**	.03	.00	.07	-.08	.06	-.05	.06	-.01	-.04
2.Özdeşlik		1	.53**	.07	.10	.07	.07	-.03	-.06	.11	.20*	-.06	.06
3.Muhafazacılık			1	-.01	.03	.05	.08	.01	.07	.24**	.17*	.01	.15
4.Özgenişletim				1	.06	.01	-.03	-.13	.08	-.09	-.06	.12	-.09
5.Sosyal destek (aile)					1	.38**	.48**	.26**	.30**	.28**	.10	-.15	.02
6.Sosyal destek (özel insan)						1	.57**	.02	.03	.15	-.01	.11	.04
7.Sosyal destek (arkadaş)							1	.07	.16	.20*	.09	.08	.12
8.Çift doyumu								1	.54**	.52**	.12	-.36**	.13
9.Çift birlikteliği									1	.45**	.13	.02	.15
10.Çift fikir birliği										1	.20*	-.34**	.29**
11.Olumlu anne çocuk ilişkisi											1	-.25**	.12
12.Olumsuz anne çocuk ilişkisi												1	-.12
13.İlişki yakınlığı (çocuk)													1

*p < .05, **p < .01

Not: Anlamli olan korelasyon katsayıları koyu renkli karakterlerle verilmiştir. **1.**Yeniliğe açıklık, **2.**Özdeşlik, **3.**Muhafazacılık, **4.**Özgenişletim, **5.**Sosyal destek (aile), **6.**Sosyal destek (özel bir insan), **7.**Sosyal destek (arkadaş), **8.**Çift doyumu, **9.**Çift birlikteliği, **10.**Çift fikir birliği, **11.**Olumlu anne çocuk ilişkisi, **12.**Olumsuz anne çocuk ilişkisi, **13.** İlişki yakınlığı (çocuk)

3.3. ARAŞTIRMA SORULARININ SINANMASINA YÖNELİK ANALİZLER

3.3.1. Annenin Çalışma Durumuna Göre Değerler, Çift Uyumu, Algılanan Sosyal Destek, Anne Çocuk İlişkisi, Çocuğun Yakınlık Algısı

Bu araştırmanın ilk araştırma sorusu olan içselleştirilen kültürel değerler, çift uyumu, algılanan sosyal destek, anne çocuk ilişkisi ve çocuğun annesini yakın algılama düzeyinin annenin çalışma durumuna göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla bir dizi MANOVA analizi yapılmıştır (Tablo 6'ya bakınız).

Çalışma durumu için yapılan MANOVA analizi sonucunda, çalışma durumunun annenin içselleştirdiği kültürel değerler üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğu görülmüştür, Wilks' $\Lambda = .87$, $F_{(4,133)} = 4.792$, $p < .01$, $\eta^2 = .13$. Bu temel etkinin hangi bağımlı değişkenden kaynaklandığını belirlemek amacıyla yapılan ileri analizde, anlamlı farkın yeniliğe açıklık ($F_{(1,136)} = 6.306$, $p < .05$, $\eta^2 = .04$), özgenişletim ($F_{(1,136)} = 7.363$, $p < .01$, $\eta^2 = .05$) ve muhafazacılık ($F_{(1,136)} = 10.672$, $p < .01$, $\eta^2 = .07$) alt boyutlarında olduğunu göstermiştir. Buna göre, çalışan anneler (Ort. = .20), çalışmayan annelere (Ort. = -.17) göre daha yüksek yeniliğe açıklık değerine sahiptir. Ayrıca çalışan anneler (Ort. = .22), çalışmayan annelere göre (Ort. = -.19) daha yüksek özgenişletim değerine sahiptir. Bunun yanı sıra çalışan annelerin muhafazacılık değeri (Ort. = -.20), çalışmayan annelere göre (Ort. = .18) daha düşüktür. Özaşkınlık değeri için ise çalışan anneler ile çalışmayan anneler arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Çalışma durumunun bir başka bağımlı değişken olan algılanan sosyal destek üzerindeki etkisini belirlemek için yapılan MANOVA analizi sonucunda, çalışma durumunun sosyal destek üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı bulunmuştur ($p > .05$). Üç farklı kaynaktan algılanan sosyal destek algısı (aile, arkadaş, özel bir insan) çalışan ve çalışmayan anneler arasında farklılaşmamıştır.

Yapılan bir başka MANOVA analizi ile çalışma durumunun çift uyumu üzerinde anlamlı bir etkisinin olup olmadığına bakılmıştır. Çalışma durumunun çift uyumu üzerindeki etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur Wilks' $\Lambda = .84$, $F_{(4,129)} = 6.159$, $p < .01$, $\eta^2 = .16$.

Bu temel etkinin bağımlı değişkenin hangi alt boyutlarından kaynaklandığını belirlemek amacıyla yapılan ileri analiz anlamlı farkın çift birlikteliği ($F_{(1,132)} = 5.290$, $p < .05$, $\eta^2 = .04$) için olduğunu göstermiştir. Çift birlikteliği puanı, çalışan anneler (Ort. = 1.05) için çalışmayan annelere göre (Ort. = -.90) daha yüksektir.

Anne çocuk ilişkisi üzerinde annenin çalışma durumunun anlamlı bir etkisi olup olmadığını belirlemek için yapılan bir diğer MANOVA analizinde, çalışma durumunun anne çocuk ilişkisi üzerinde anlamlı temel etkisinin olduğu bulunmuştur, Wilks' $\Lambda = .93$, $F_{(2,135)} = 4.851$, $p < .01$, $\eta^2 = .07$. Bu temel etkinin bağımlı değişkenin hangi alt boyutlarından kaynaklandığını belirlemek amacıyla yapılan ileri analizde, anlamlı farkın olumsuz anne çocuk ilişkisi üzerinde olduğu görülmüştür ($F_{(1,136)} = 9.215$, $p < .01$, $\eta^2 = .06$). Olumlu anne çocuk ilişkisi üzerinde annenin çalışma durumunun anlamlı bir temel etkisi yoktur ($p > .05$). Çalışan annelerin olumsuz anne çocuk ilişkisi puanları (Ort. = .19), çalışmayan annelere göre (Ort. = -.15) daha yüksektir.

Çocukların anneleri ile olan ilişkilerini yakın olarak değerlendirip değerlendirmemesinin annenin çalışma durumu açısından farklılık gösterip göstermediği ise bağımsız gruplar için t-testi analizi ile incelenmiştir. Ancak çocuğun annesini kendisine yakın algılaması annenin çalışma durumuna göre farklılaşmamaktadır [$t_{(136)} = .65$, $p > .05$].

Tablo 6

Annenin Çalışma Durumuna Göre Değerler, Çift Uyumu, Algılanan Sosyal Destek, Anne Çocuk İlişkisi'nin Ortalamaları, Standart Sapmaları ve MANOVA Sonuçları

Değişkenler	Çalışan	Çalışmayan	F	η^2
	Ort. (S)	Ort. (S)		
Portre Değerler Ölçeği				
Yeniliğe açıklık	.20 (.11)	-.17 (.10)	6.306*	.04
Özgenişletim	.22 (.11)	-.19 (.10)	7.363**	.05
Muhafazacılık	-.20 (.08)	.18 (.08)	10.672**	.07
Özaşkınlık	-.04 (.06)	.04 (.06)	.96	.01
Çift Uyumu Ölçeği				
Çift doyumu	-.68 (.84)	.60 (.78)	1.24	.01
Çift birliktelik	1.05(.62)	-.90(.58)	5.290*	.04
Çift fikir birliği	-1.59(1.16)	1.37(1.08)	3.486	.03
Algılanan Sosyal Destek Ölçeği				
Aile	.07 (.18)	-.05 (.16)	.245	.00
Özel bir insan	-.08 (.26)	.06 (.24)	.148	.00
Arkadaş	.17 (.21)	-.14 (.20)	1.192	.01
Ebeveyn Çocuk İlişki Ölçeği				
Olumlu ebeveyn çocuk ilişkisi	-.00 (.05)	.00 (.05)	.965	.00
Olumsuz ebeveyn çocuk ilişkisi	.19 (.07)	-.15 (.08)	9.215**	.06

*p < .05, **p < .01

3.3.2. Olumlu Anne Çocuk İlişkisini Yordayan Anneye Ait Bağlamsal Özelliklerin İncelenmesine Yönelik Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

Bu araştırmanın ikinci araştırma sorusunu, annenin içselleştirdiği kültürel değerlerin (muhafazacılık, yeniliğe açıklık, özaşkınlık, özgenişletim), çift uyumu (çift doyumu, çift birlikteliği, çift fikir birliği) ve algılanan sosyal desteğin (aile, arkadaş, özel bir insan), olumlu anne çocuk ilişkisini yordama yönü ve gücünün incelenmesi oluşturmaktadır. Bu amaçla gerçekleştirilen regresyon analizi için, ilk olarak olumlu anne çocuk ilişkisi yordanan değişken ve bu değişkenle anlamlı korelasyon gösteren (Tablo 5'e bakınız) bağlamsal özelliklerden annenin içselleştirdiği özaşkınlık ve muhafazacılık değeri ile çift

fikir birliği yordayıcı değişken olarak değerlendirilmiştir. Annenin eğitim durumu ve çocuğun yaşı ile birlikte olumlu anne çocuk ilişkisi ile arasında anlamlı ilişkiler gösteren demografik özelliklerden çocuğun cinsiyeti ve annenin sahip olduğu çocuk sayısı (Tablo 4'e bakınız) kontrol edilerek regresyon analizi yapılmıştır.

Olumlu anne çocuk ilişkisi puanlarının yordanmasına ilişkin regresyon analizi sonuçlarına göre, kontrol değişkeni olarak kullanılan annenin eğitim durumu, çocuğun yaşı, çocuğun cinsiyeti ve annenin sahip olduğu çocuk sayısı varyansın % .09'unu açıklamaktadır ve bu katkı anlamlıdır, $F_{(4,133)} = 4.456$, $p < .01$. İkinci olarak annenin muhafazacılık ve zaşkınılık değeri analize dahil edildiğinde gözlenen toplam varyansın % 15'e yükseldiği ve bu katkının anlamlı olduğu görülmektedir, $F_{(2,131)} = 5.620$, $p < .01$. nc aşamada ise çift fikir birliği değişkeni analize girildiğinde, açıklanan toplam varyansın % 16'ya yükseldiği ve bu katkının marjinal düzeyde anlamlı olduğu görülmüştür, $F_{(1,130)} = 2.98$, $p < .10$. Bulgular daha yakından incelendiğinde, olumlu anne çocuk ilişkisi ile arasında anlamlı korelasyon ilişkisi olan annenin muhafazacılık ve zaşkınılık değeri ile çift fikir birliğinin analiz edildiği; zaşkınılık değerinin ve çift fikir birliğinin olumlu anne çocuk ilişkisini pozitif yönde yordadığı görülmektedir. Yapılan analiz sonucunda, olumlu anne çocuk ilişkisini anlamlı bir şekilde yordadığı bulunan değişkenler ve katsayıları Tablo 7'de gösterilmiştir.

Tablo 7

Olumlu Anne Çocuk İlişkisini Yordayan Anneye Ait Bağlamsal zelliklerin İncelenmesine Yönelik Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

Olumlu Anne Çocuk İlişkisi					
Yordayıcı Değişkenler	R ²	ΔR ²	F değişim	β	t
Aşama 1					
Annenin eğitim durumu	.12	.09	4.456*	.01	.07
Annenin çocuk sayısı				-.31	-3.49**
Çocuğun yaşı				.08	.91
Çocuğun cinsiyeti				.14	1.74†
Aşama 2					
zaşkınılık	.19	.15	5.620**	.16	1.76†
Muhafazacılık				.14	1.49
Aşama 3					
Çift fikir birliği	.21	.16	2.981†	.14	1.72†

† $p < .10$, * $p < .05$, ** $p < .01$

3.3.3. Olumsuz Anne Çocuk İlişkisini Yordayan Anneye Ait Bağlamsal Özelliklerin İncelenmesine Yönelik Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

Bu araştırmanın üçüncü araştırma sorusunu, annenin içselleştirdiği kültürel değerlerin (muhafazacılık, yeniliğe açıklık, özaşkınlık, özgenişletim), çift uyumu (çift doyumu, çift birlikteliği, çift fikir birliği) ve algılanan sosyal desteğin (aile, arkadaş, özel bir insan), olumsuz anne çocuk ilişkisini yordama yönü ve gücünün incelenmesi oluşturmaktadır. Bu amaçla gerçekleştirilen regresyon analizi için, olumsuz anne çocuk ilişkisini yordanan değişken ve bu değişkenle anlamlı korelasyon gösteren (Tablo 5'e bakınız) bağlamsal özelliklerden çift doyumu ve çift fikir birliği yordayıcı değişken olarak değerlendirilmiştir. Annenin eğitim durumu, çocuğun yaşı ve cinsiyeti ile birlikte olumsuz anne çocuk ilişkisi ile arasında anlamlı ilişkiler gösteren demografik özelliklerden annenin haftada kaç gün çalıştığı (Tablo 4'e bakınız) kontrol edilerek regresyon analizi yapılmıştır.

Olumsuz anne çocuk ilişkisi puanlarının yordanmasına ilişkin regresyon analizi sonuçlarına göre, kontrol değişkeni olarak kullanılan annenin eğitim durumu, çocuğun yaşı ve cinsiyeti, annenin haftada kaç gün çalıştığı varyansın % .04'ünü açıklamaktadır ve bu katkı anlamlıdır, $F_{(4,133)} = 2.377$, $p = .05$. İkinci olarak çift doyumu ve çift birliği analize dahil edildiğinde, varyansın % 17'ye yükseldiği ve bu katkının anlamlı olduğu görülmektedir, $F_{(2,131)} = 11.117$, $p < .01$. Analiz sonuçları daha yakından incelendiğinde, olumsuz anne çocuk ilişkisi ile arasında anlamlı korelasyon ilişkisi olan annenin çalıştığı gün sayısı, çift doyumu ve çift fikir birliğinin analiz edildiğini, annenin çalıştığı gün sayısının olumsuz anne çocuk ilişkisini pozitif yönde anlamlı biçimde; çift doyumunun ise negatif yönde anlamlı biçimde yordadığı görülmektedir. Yapılan analiz sonucunda, olumsuz anne çocuk ilişkisini anlamlı bir şekilde yordadığı bulunan değişkenler ve katsayıları Tablo 8'de gösterilmiştir.

Tablo 8

Olumsuz Anne Çocuk İlişisini Yordayan Anneye Ait Bağlamsal Özelliklerin İncelenmesine Yönelik Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

Olumsuz Anne Çocuk İlişkisi						
Yordayıcı Değişkenler		R ²	ΔR ²	F değişim	β	t
Aşama 1	Annenin eğitim durumu	.07	.04	2.377*	-.10	-.83
	Çocuğun yaşı				.01	-.07
	Çocuğun cinsiyeti				-.07	-.81
	Annenin çalışma gün sayısı				.30	2.72*
Aşama 2	Çift doyumu	.20	.17	11.117**	-.28	-2.71*
	Çift fikir birliği				-.13	-1.32

* $p < .05$, ** $p < .01$.

3.3.4. Çocuğun Yakınlık Algısını Yordayan Anneye Ait Bağlamsal Özelliklerin İncelenmesine Yönelik Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

Bu araştırmanın dördüncü araştırma sorusunu, annenin içselleştirdiği kültürel değerlerin (muhafazacılık, yeniliğe açıklık, özaşkınlık, özgenişletim), çift uyumu (çift doyumu, çift birlikteliği, çift fikir birliği) ve algılanan sosyal desteğin (aile, arkadaş, özel bir insan), çocuğun annesi ile algıladığı yakınlığını yordama yönü ve gücünün incelenmesi oluşturmaktadır. Bu amaçla gerçekleştirilen regresyon analizi için, çocuğun yakınlık algısını yordayan değişken ve bu değişkenle anlamlı korelasyon gösteren (Tablo 5'e bakınız) bağlamsal özelliklerden çift fikir birliği yordayıcı değişken olarak değerlendirilmiştir. Annenin eğitim durumu, çocuğun yaşı ve cinsiyeti ile birlikte çocuğun yakınlığı ile arasında anlamlı ilişkiler gösteren demografik özelliklerden annenin evlilik süresi ve annenin yaşı (Tablo 4'e bakınız) kontrol edilerek regresyon analizi yapılmıştır.

Regresyon analizi sonuçları, kontrol değişkeni olarak kullanılan annenin eğitim durumu, çocuğun yaşı, çocuğun cinsiyeti, annenin evlilik süresi ve annenin yaşı varyansın % .07'sini açıklamaktadır ve bu katkı anlamlıdır, $F_{(5,121)} = 2.885$, $p < .05$. İkinci olarak çift fikir birliği analize dahil edildiğinde gözlenen toplam varyansın % 14'e yükseldiği ve bu katkının anlamlı olduğu görülmektedir, $F_{(1,120)} = 10.646$, $p < .01$. Analiz sonuçları

incelendiğinde, çift fikir birliğinin çocuğun annesi ile olan yakınlık algısını pozitif yönde yordadığı görülmektedir. Yapılan analiz sonucunda, çocuğun annesi ile olan yakınlığını anlamlı bir şekilde yordadığı bulunan değişkenler ve katsayıları Tablo 9’da gösterilmiştir.

Tablo 9

Çocuğun Yakınlık Algısını Yordayan Anneye Ait Bağlamsal Özelliklerin İncelenmesine Yönelik Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

		Yakınlık Algısı				
Yordayıcı Değişkenler		R ²	ΔR ²	F değişim	β	t
Aşama 1	Annenin eğitim durumu	.11	.07	2.885*	-.00	.01
	Annenin evlilik süresi				.30	2.09*
	Annenin yaşı				.01	.06
	Çocuğun yaşı				.04	.39
	Çocuğun cinsiyeti				-.07	-.82
Aşama 2	Çift fikir birliği	.18	.14	10.646**	.27	3.26**

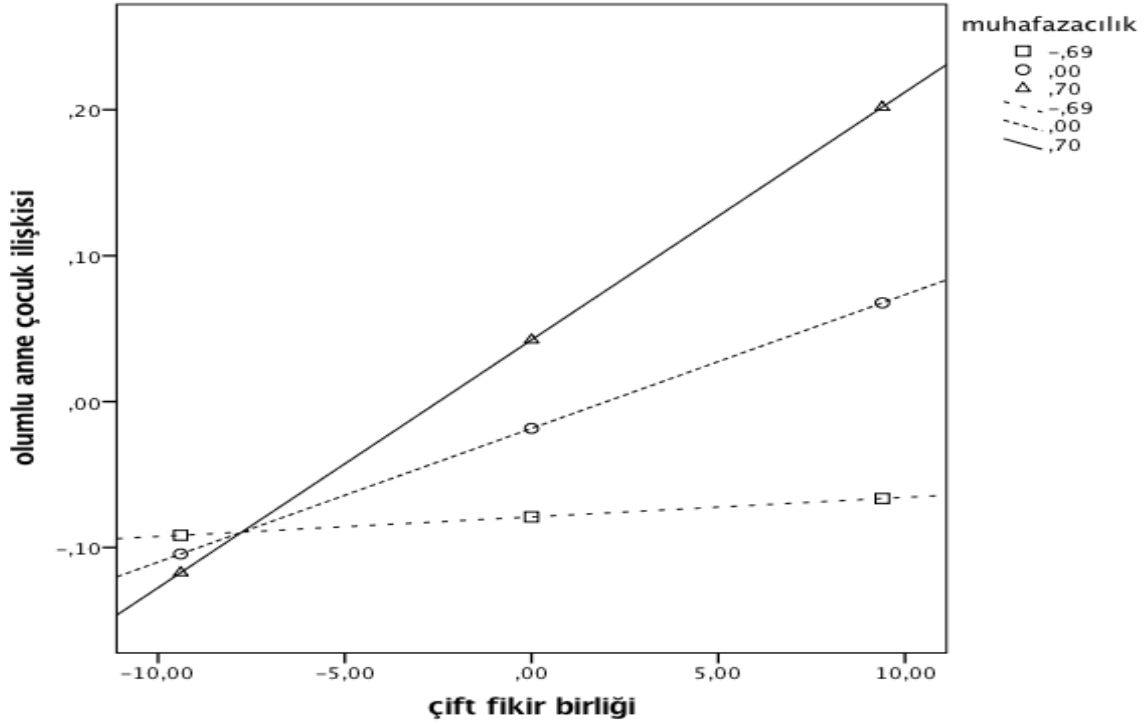
* $p < .05$, ** $p < .01$

3.3.5. Anne Çocuk İlişkisi ve Çift Fikir Birliği Arasındaki İlişkide Değerlerin Düzenleyici Rolü

Bu bölümde araştırmanın beşinci araştırma sorusu olan “Annelerin içselleştirdiği kültürel değerlerin (muhafazacılık, yeniliğe açıklık, özaşkınlık, özgenişletim), anne çocuk ilişkisi (olumlu, olumsuz ilişki) ile çift uyumu (çift doyumu, çift birlikteliği, çift fikir birliği) ve algılanan sosyal destek (aile, arkadaş, özel bir insan) arasındaki ilişkide anlamlı bir düzenleyici rolü var mıdır?” sorusu incelenmiştir.

Yürütülen regresyon analizi sonuçlarından yola çıkarak, anlamlı bir biçimde yordanan değişkenler ve onların yordayıcıları arasında annenin içselleştirdiği kültürel değerlerin düzenleyici bir etkisi olup olmadığı Hayes’in (2013) istatistiksel prosedürü kullanılarak test edilmiştir. Sonuçlar, olumsuz anne çocuk ilişkisi ile yordayıcı değişkenler arasında annenin içselleştirdiği kültürel değerlerin anlamlı bir düzenleyicilik etkisinin olmadığını göstermiştir. Bununla birlikte, olumlu anne çocuk ilişkisi için yapılan analiz sonuçları anlamlı bir düzenleyicilik ilişkisi olduğunu göstermiştir. Bulgulara göre, annenin eşi ile

algıladığı fikir birliği arttıkça çocuğu ile olan olumlu ilişkisinin de artmaktadır (.0091, SE = .00, $p < .05$). Bu artış, annelerin muhafazacılık değerleri yükseldikçe daha da yüksek olmaktadır (.0113, SE = .00, $p < .05$) (Şekil 4’e bakınız).

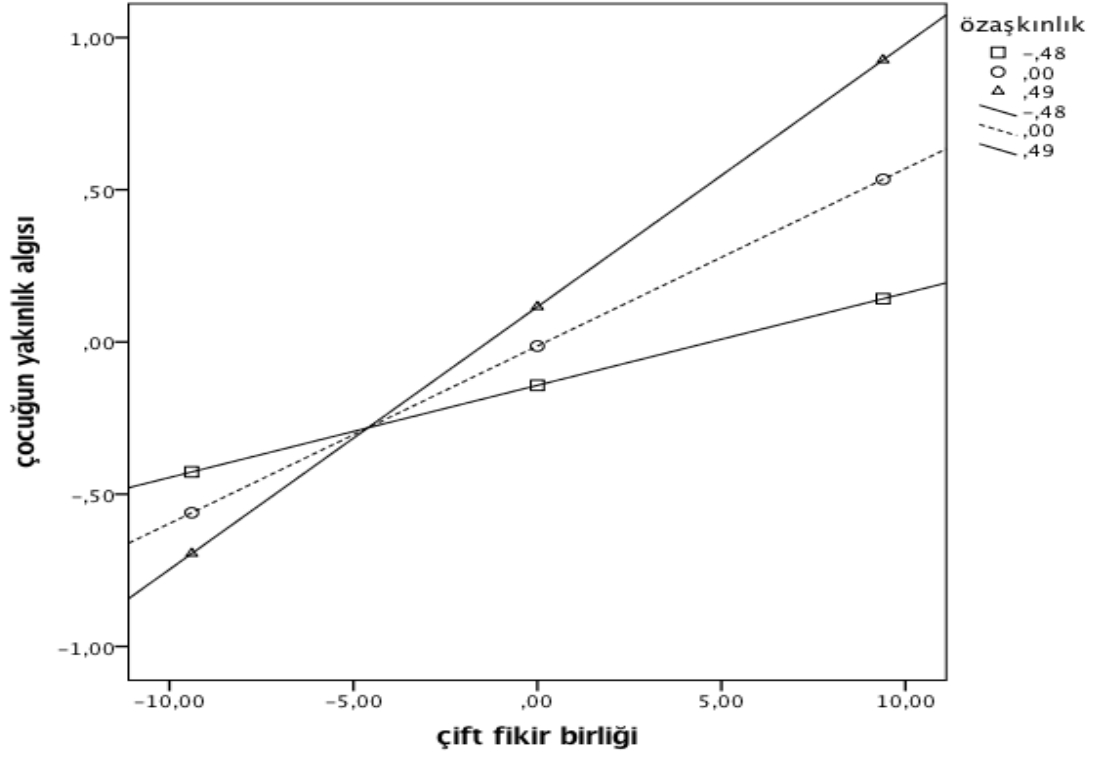

Şekil 4. Olumlu Anne Çocuk İlişkisi ve Çift Fikir Birliği Arasındaki İlişide Annenin İçselleştirdiği Muhafazacılık Değerinin Düzenleyici Rolü

3.3.6. Çocuğun Yakınlık Algısı ve Çift Fikir Birliği Arasındaki İlişide Değerlerin Düzenleyici Rolü

Bu bölümde araştırmanın beşinci araştırma sorusu olan “Annenin içselleştirdiği kültürel değerlerin (muhafazacılık, yeniliğe açıklık, özaşkınlık, özgenişletim), çocuğun annesini yakın algılaması ile çift uyumu (çift doyumu, çift birlikteliği, çift fikir birliği) ve sosyal destek (aile, arkadaş, özel bir insan) arasındaki ilişkide anlamlı bir aracı ya da düzenleyici rolü var mıdır?” sorusu incelenmiştir. Yürütülen regresyon analizi sonuçlarından yola çıkarak, anlamlı bir biçimde yordanan değişkenler ve onların yordayıcıları arasında annenin içselleştirdiği kültürel değerlerin düzenleyici bir ilişkisi olup olmadığı Hayes’ın (2013) istatistiksel prosedürü kullanılarak test edilmiştir. Sonuçlar, annenin eşi ile algıladığı fikir birliği arttıkça çocuğu algıladığı yakınlığın da artmakta olduğunu

göstermiştir (.0582, SE = .02, $p < .01$). Bu artış, annelerin özaşkınlık değerleri yükseldikçe daha da yüksek olma eğilimindedir (.0575, SE= .03, $p = .10$) (Şekil 5'e bakınız).

Şekil 5. Çocuğun Yakınlık Algısı ve Çift Fikir Birliği Arasındaki İlişkide Annenin İçselleştirdiği Özaşkınlık Değerinin Düzenleyici Rolü

4.BÖLÜM

TARTIŞMA

Bu tez çalışmasının amacı, annenin evlilik uyumunun, algıladığı sosyal desteğin, çalışma durumunun ve içselleştirdiği kültürel değerlerin, anne çocuk ilişkisi ve çocuğun annesini yakın algılaması üzerine etkisini incelemektir. Bu amaç doğrultusunda öncelikle betimsel analizlere yönelik bulgular, ardından evlilik (çift) uyumu, sosyal destek, çalışma durumu ve annenin içselleştirdiği kültürel değerlerin anne çocuk ilişkisini ve çocuğun annesini yakın algılamasını ne ölçüde yordadığına dair bulgular ve içselleştirilen kültürel değerlerin bu ilişkilerdeki düzenleyici rolüne ilişkin sonuçlar tartışılmıştır. Son olarak ise, araştırmanın sınırlılıkları ve genel sonuçları aktarılmış; gelecek çalışmalar için önerilerde bulunulmuştur.

4.1. ARAŞTIRMANIN BETİMSSEL ANALİZLERİNDEN ELDE EDİLEN BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

4.1.1. Demografik Değişkenler ile Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesine Yönelik Bulguların Değerlendirilmesi

Araştırma sonuçları, annenin içselleştirdiği kültürel değerler, çift uyumu, algılanan sosyal destek ile olumsuz anne çocuk ilişkisi ve çocuğun annesine dair algıladığı ilişkinin yakınlığı üzerinde çocuğun cinsiyetinin anlamlı bir etkisi olmadığını göstermiştir. Bununla birlikte, annenin kız çocukları için belirttiği olumlu ilişki puanı, erkek çocuklara göre daha yüksektir. Bu bulgu ile ilgili olarak alanyazın incelendiğinde, araştırmaların farklı sonuçlar ortaya koyduğu görülmektedir. Örneğin, Yaşar (2009) çocuğun annesi ile olan ilişkisini kabul ve reddedici algılamasında cinsiyete göre anlamlı bir fark olmadığını belirtmektedir. Anne bildirimine dayalı çalışmalarda da benzer sonuçlar bulunmuş, cinsiyetin anne baba tutumları üzerinde anlamlı bir fark yaratmadığı ortaya koyulmuştur (Hallers-Haalboom ve ark., 2014; Mızrakçı, 1994; Şanlı ve Öztürk, 2012). Diğer taraftan cinsiyetin ebeveyn çocuk ilişkisi üzerinde anlamlı etkisi olduğunu bulgulayan çalışma

sonuçları da bulunmaktadır. Annelerin erkek çocuklarına kıyasla kız çocukları ile daha olumlu ilişkiler rapor ettiklerini (Saygı, 2011), bunun yanında ebeveynlerin kız çocuklarına göre erkek çocuklarına daha demokratik davranma eğilimi gösterdiklerini (Çerik, 2002) ortaya koyan farklı araştırma sonuçları bulunmaktadır. Aynı zamanda ebeveynlerin kız ve erkek çocuklarıyla farklı iletişim ve davranış örüntülerine sahip olduğu (Lytton ve Romney, 1991), kız çocuklarıyla hem daha fazla hem de daha destekleyici konuşmaları olduğu sonucunu ortaya koyan araştırmalar da bulunmaktadır (Leaper, Anderson ve Sanders, 1998). Bu bulgular ile tutarlı olarak, bu araştırmadaki sonucun da annenin kız çocuğu ile duygusal olarak daha yakın bir iletişim içinde olmasından kaynaklanabileceği; bu nedenle de kız çocukları ile rapor ettikleri olumlu ilişki puanının erkek çocuklara kıyasla daha yüksek olduğu düşünülmüştür.

Bir diğer araştırma bulgusu, annenin yaşı ve evlilik süresi ile çocuğun annesi ile olan ilişkisini daha yakın algılaması arasındaki pozitif yöndeki ilişkidir. Bu bulgu yaşı daha büyük annelerin çocukları ile daha az çatışma bildirdiği, yaşı küçük annelerin ise çocukları ile daha olumsuz ve çatışmalı bir ilişki bildirdiği araştırma sonucu ile tutarlı görünmektedir (Saygı, 2011). Bu durum, annenin yaş aldıkça, bilgi ve deneyiminin de artması ile birlikte çocuğu ile daha uyumlu bir iletişim kurabilmesi ile açıklanabilir. Diğer bir araştırma sonucuna göre annenin eğitim durumu ve gelir düzeyi annenin içselleştirdiği yeniliğe açıklık değeri ile pozitif, muhafazacılık ile negatif, özgenişletim değeri ile pozitif yönde anlamlı bir ilişkisi olduğunu göstermektedir. Eğitim durumu ve değerler ile ilgili alan yazın incelendiğinde, eğitim tecrübelerinin bakış açısının farklılaşmasını ve çeşitlenmesini sağladığı, eğitim düzeyi arttıkça uyarılma, özyönelim gibi yeniliğe açıklık değerlerinin ve evrenselciliğin arttığı aynı zamanda uyma, geleneksellik, güven gibi muhafazacılık değerleri ile kuralcılık ve tutuculuğun ise azaldığı görülmektedir (Aygün ve İmamoğlu, 2002; Gümüş, 2009). Aynı zamanda eğitim düzeyi ve sosyoekonomik düzeyin artması ile birlikte özerklik ve bağımsızlık da artmaktadır (İmamoğlu, 1995). Bu araştırmanın sonucunun da ilgili alanyazın ile tutarlı olduğu görülmektedir.

Annenin algıladığı çift birlikteliği ile annenin eğitim seviyesi ve gelir düzeyi arasındaki pozitif yönde bulunan ilişki ise, Şendil ve Korkut (2008)'in eğitim seviyesi azaldıkça, çiftlerin algıladıkları birlikteliklerin de azaldığı bulgusu ile tutarlıdır. Bu sonucun artan

gelir ve eğitim düzeyi ile evlilik ilişkisinin de niteliğini belirleyen iletişim ve birlikte vakit geçirme, plan yapma gibi konularda daha uyumlu olmayı sağlaması ile ilişkili olabileceği düşünülmektedir.

Araştırmanın bir diğer sonucu olan annelerin sahip oldukları çocuk sayısının, annelerin içselleştirdikleri yeniliğe açıklık değeri ile negatif, muhafazacılık değeri ile pozitif yönde anlamlı bir ilişkisinin olması ile ilgili alanyazında bir bulguya rastlanmamıştır. Eğitim ve gelir seviyesinin yüksek olması ile çocuk sayısının az olmasının, annelerin otoriter ve itaat bekleme tutumunun düşük olması, demokratik tutumun yüksek olması ile arasındaki ilişkilere işaret eden araştırma sonuçları (Mızrakçı, 1994; AAK, 1995; Ömeroğlu, 1998, Şahin ve Özyürek, 2008; Şanlı ve Öztürk, 2012; ATHGM, 2014, Şanlı ve Öztürk, 2015; Öztürk ve Giren, 2015) çerçevesinde bu çalışmanın bulgusu ele alınmıştır. Muhafazacılık değerlerinin (uyum ve geleneksellik değerlerinin) yüksek olması ile çocuk sayısının yüksek olması arasındaki pozitif ilişki; ayrıca yeniliğe açıklık değerlerinin (özyönelim, bağımsız olma değerlerinin) düşük olması ile çocuk sayısının düşük olması arasındaki ilişkinin alanyazın ile tutarlı olduğu görülmektedir. Annenin eğitim durumu ve gelir düzeyinin annenin içselleştirdiği yeniliğe açıklık değeri ile pozitif, muhafazacılık değeri ile negatif yönde anlamlı bir ilişkisi olduğunu gösteren bulgu ile birlikte değerlendirildiğinde; içselleştirilen kültürel değerler ve çocuk sayısı arasındaki ilişkinin alanyazın ile uyumlu olduğu düşünülmüştür.

Annelerin sahip oldukları çocuk sayısı ile ailelerinden algıladıkları sosyal destek, eşleri ile algıladıkları birliktelik ve olumlu anne çocuk ilişkisi arasındaki negatif yöndeki ilişki alanyazın temel alınarak incelenmiştir. Çocuk sayısının evlilik uyumunu yordamadığını bildiren çalışmaların yanı sıra (Fıfıloğlu, 1992; Tutarel-Kışlak ve Çabukça, 2002, Yalçın, 2014), çocuk sayısının artması ile annelerin evlilik uyumu ve algıladıkları eş birlikteliklerinin azalması (Şendil ve Korkut, 2008), annelerin algıladıkları desteğin azalması (Güven, Şener ve Yıldırım, 2011; Pittman ve Lloyd, 1988) ve olumsuz anne çocuk ilişkisi arasında (Yaşar, 2009) ilişkiler ortaya koyan çalışma sonuçları da bulunmaktadır. Bu bulgunun, çocuk bakımının toplumumuzda anneye bırakılarak babanın ve ailenin bu konudaki rolünün arka planda bırakılması; bu nedenle annenin algıladığı desteğin azalması; aynı zamanda da eşi ile algıladığı birlikteliğin bozulması ile ilişkili

olabileceği düşünülmüştür. Ayrıca annenin algıladığı düşük destek ve birliktelik çocuğu ile olan ilişkisine yansımış ve anne çocuk ilişkisini olumsuz biçimde etkileyerek anlamlı korelasyonel ilişkiler ortaya koymuş olabilir.

Çalışmanın betimsel analizleri ile ilgili son bulgu ise, çocuğun yaşı ile annenin içselleştirdiği muhafazacılık değerinin pozitif, aileden ve arkadaştan algılanan desteğin ise negatif yönde anlamlı bir ilişkisinin olmasıdır. Çocuğun yaşı arttıkça, annelerin daha koruyucu ve geleneksel bir tutum içine girdiği görülmektedir (Mızrakçı, 1994). Bu durumun, toplumumuzda çocukların ileri yaşlara kıyasla küçük yaşlarda bağımsız bırakılmasının daha hoş görülmesi (örneğin ilk ve orta çocukluk döneminde çocukların kendilerini, okul hayatını ve dünyayı keşfettikleri dönem olması nedeniyle) ve yaşları büyüdükçe daha fazla disipline edilmeye çalışılması ile ilişkili olduğu düşünülmüştür (özellikle ergenlikle birlikte artan risk içeren davranışların kontrol edilmek istenmesi nedeniyle). Muhafazacılık değerlerine baktığımızda itaatkarlık, aileye saygılı olma, toplumsal kurallara uyulması konusunda sınırlamalar getirme gibi özelliklerin öne çıktığı görülmektedir. Bu bulgular çerçevesinde, çocuğun yaşı ile annenin muhafazacılık değerleri arasındaki bu ilişki tutarlıdır. Annelerin ailelerinden ve arkadaşlarından algıladıkları destek ile çocukların yaşları arasındaki negatif yönlü ilişki ise, alanyazındaki evli bireylerin eşlerinden algıladıkları desteğin azalması ile çocuk sayısının artması arasındaki ilişki (Güven, Şener ve Yıldırım, 2011) temel alınarak açıklanabilir. Çocuğun doğumu ve gelişimi sorumlulukları artırmakta, çocuğun bakımı ise toplumsal olarak kadının bir parçası olarak görülmektedir. Toplumumuzda var olan geleneksel kadın ve anne rolü nedeniyle, çocuk sayısının artmasının annelerin algıladığı desteğin azalmasına neden olabileceği düşünülmüştür. Artan çocuk sayısı ile birlikte, farklı gelişimsel dönemlerde farklılaşan ihtiyaçlar doğmaktadır. Bu çalışmada incelenen 6-12 yaş çocukları için de artan yaşla birlikte ihtiyaçlar da farklılaşmaktadır. Bu farklılaşma ile birlikte ebeveyn varolan bu değişimlere uyum sağlamak zorlanabilir ve ebeveynlik daha karmaşık hale gelebilir. Ortaya çıkan farklı gelişimsel ihtiyaçlar ile birlikte çocuk bakımının toplumumuzda sıklıkla anneye bırakılması, çocuğun yaşının artması ile desteğin az algılanması arasında bir ilişkinin varlığını ortaya çıkarmış olabilir.

4.2. ARAŞTIRMA SORULARININ SINANMASINA YÖNELİK ANALİZ BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

4.2.1. Annenin Çalışma Durumuna Göre Değerler, Çift Uyumu, Algılanan Sosyal Destek, Anne Çocuk İlişkisi ve Çocuğun Yakınlık Algısının Analizine Yönelik Bulguların Değerlendirilmesi

Annelerin içselleştirdiği kültürel değerler, çift uyumu, algılanan sosyal destek, anne çocuk ilişkisi ve çocuğun annesinin yakın algılama düzeyinin, annenin çalışma durumuna göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla bir dizi MANOVA analizi yapılmıştır.

Yapılan analizlerden elde edilen bulgular, içselleştirilen kültürel değerlerin annenin çalışma durumuna göre farklılaştığını, çalışan annelerin çalışmayan annelere kıyasla daha yüksek yeniliğe açıklık ve özgenişletim değerlerine sahip olduğunu göstermiştir. Bu bulgu ile tutarlı olarak çalışan anneler, çalışmayan annelere göre daha düşük muhafazacılık değerlerine sahiptir. İlgili alanyazın incelendiğinde, değerler ve annenin çalışma durumu arasında bir bulguya rastlanmamıştır. Bu nedenle çalışmanın bu bulgusunu çalışan annelerin eğitim düzeyi ile birlikte tartışmanın uygun olacağı düşünülmüştür. Katılımcı annelerin 74'ü bir işte çalışmadığını, 64'ü ise çalıştığını bildirmiştir. Çalışan annelerin eğitim durumları ve ne işte çalışıyor oldukları incelendiğinde ise, 24'ünün öğretmen, 10'unun sağlık ile ilgili alanda (doktor, diş hekimi, diyetisyen ve hemşire), 21'inin banka, muhasebe, bilgi-belge yönetimi gibi iş alanlarında, 6'sının mühendis olarak ve 3 kişinin ise çeşitli sektörlerde işçi olarak çalıştığı görülmektedir. Çalışan annelerin meslekleri ve eğitim düzeyleri incelendiğinde çoğunluğunun (% 95) lisans ve lisans üstü eğitim programlarından mezun olduğu görülmektedir. Geleneksel Türk toplumunda, cinsiyet rolleri ile de ilişkili olarak, kadınların daha çok iyiliksever, uyum sağlayan bir birey olması beklenirken, erkeklerin daha çok güç, öz yönelim, başarı gibi değerlere sahip olması beklenir (İmamoğlu ve Karakitapoğlu-Aygün, 1999; Gümüş, 2009). Fakat, eğitim seviyesinin artması, buna bağlı olarak gelir seviyesinin artması ve kadınların çalışma hayatında daha çok var olması ile birlikte, toplumda kadının ve erkeğin konumu birbirine yakın hale gelmiş ve bununla

birlikte kadınlar eskiye kıyasla daha özerk ve bağımsız olmuşlardır (İmamoğlu, 1995). Bu çalışmadaki çalışan anneler ele alındığında, eğitim düzeyi yüksek kadınların uyum sağlayıcı ve geleneksellik değerleri düşük; özyönelim, başarı, yeni düşüncelere açık olma gibi değerleri ise yüksektir (betimsel analizler bölümünde eğitim seviyesi ve kültürel değerler arasındaki ilişki tartışılmıştır). Bu bulgu eğitimin var olan kurallara doğrudan uymak yerine onların sorgulanmasını sağlaması, bakış açısını genişletmesi gibi araştırma bulguları ile de tutarlıdır (Gümüş, 2009; Karakitapoğlu ve İmamoğlu, 2002). Bu nedenle çalışan annelerin yeniliğe açıklık değerlerinin yüksek, muhafazacılık değerlerinin ise düşük olduğu düşünülmüştür.

Çalışma durumunun bir başka değişken olan algılanan sosyal destek üzerindeki etkisini belirlemek için yapılan MANOVA analizi sonucunda ise çalışma durumunun sosyal destek üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı bulunmuştur. Bu çalışma bulgusu, annelerin algıladıkları sosyal destek üzerinde çalışıyor olmalarının veya olmamalarının anlamlı bir etkisi olmadığını ifade etmektedir. İlgili alanyazın incelendiğinde, bu iki değişken arasındaki ilişkiye dair belirgin bulgular olmamakla birlikte, bu çalışmanın sonucunda da ortaya çıktığı gibi çalışma durumunun algılanan destek üzerinde etkisi olmadığını söyleyen çalışma bulguları bulunmaktadır (Güven, Şener ve Yıldırım, 2011).

Evlilik ilişkisinde annenin algıladığı uyumun annenin çalışıyor olmasından etkilenip etkilenmediği ile ilgili yapılan analizlerde, anlamlı farkın çift birlikteliği puanı üzerinde olduğu görülmektedir. Annenin algıladığı çift birlikteliği puanı, çalışan anneler için çalışmayan annelere göre daha yüksektir. Örneklemdaki çalışan annelerin eğitim seviyeleri ve gelir düzeyleri daha yüksektir. Evlilikteki uyumu yordayan faktörlerin araştırıldığı çalışmalar incelendiğinde, artan eğitim ve gelir seviyesinin çiftlerin algıladıkları evlilik uyumunu da artırdığını belirten çalışmaların yanında (Çağ ve Yıldırım, 2013; Erbek ve ark., 2005; Şener ve Terzioğlu, 2002; Yalçın, 2014), çift uyumunun alt boyutlarının araştırıldığı bir başka çalışmada eğitim ve gelir seviyesinin artması ile çiftlerin algıladığı çift birlikteliği puanlarının arttığı bulunmuştur (Şendil ve Korkut, 2008). Çalışmanın örneklemini oluşturan çalışan kadınların % 95'inin eğitim seviyesinin ön lisans, lisans ve lisansüstü olması göz önünde bulundurulduğunda, çalışan kadınlardaki evlilik uyumuna da işaret eden çift birlikteliği puanının çalışmayan kadınlara

göre yüksek olmasının alanyazın ile tutarlı olarak eğitim seviyesi ile açıklanabileceği düşünülmüştür. Artan eğitim seviyesi ile birlikte eşlerin daha kolay ve sağlıklı iletişim kurabildiği, birlikte bir konu üzerinde çözüm üretebildiği ve kaliteli vakit geçirebildikleri bunun sonucunda da algıladıkları birliktelik ve uyumun artmış olabileceği düşünülmüştür.

Bu çalışmanın bir diğer önemli sorusu olan anne çocuk ilişkisi üzerinde annenin çalışma durumunun anlamlı bir etkisi olup olmadığını belirlemektir. Yapılan analizler olumsuz anne çocuk ilişkisinin annelerin çalışıyor olmasından etkilenmiş olduğunu, çalışan annelerin olumsuz anne çocuk ilişkisi puanlarının çalışmayan annelere göre daha yüksek olduğunu göstermiştir. Huston ve Aronson (2005) çalışan annelerin hafta içinde çocukları ile geçiremedikleri zamanı telafi etmeye çalıştıklarını ve bu zamanı çocuklarına ayırdıklarını belirtmiştir. Buehler ve O'Brien (2011) ise çocuklarının ilkökul yıllarında, yarı zamanlı çalışan annelerin tam zamanlı çalışan annelere kıyasla okul aktivitelerine daha sık katılabildiğini ve çocuklarının okul yaşamlarına daha fazla ortak olarak destekleyebildiklerini ortaya koymuştur. Çalışan annelerin zamanlarını iş ve aile hayatları arasında paylaşmak zorunda olması aynı zamanda çocuğun bakımı ve ihtiyaçları konusunda çalışmayan annelere kıyasla sınırlı vakitlerinin olması nedeniyle çocuk bu durumdan rahatsız olabilir, annesi ile vakit geçirememekten dolayı sıklıkla şikaye edebilir ve annesi ile çatışmalar yaşayabilmektedir. Bu bulgu çalışmadaki yaş aralığı ile birlikte düşünüldüğünde (6-12 yaş), bu dönemde okul hayatına devam eden çocuğun ebeveyni ile birlikte geçirdiği zaman azalmaktadır. Bu zaman ebeveynin çalışma hayatı ile birlikte daha da azalmaktadır. Alanyazında ebeveyn çocuk ilişkisinde temel olanın zamanın niceliksel çokluğu değil, niteliksel özelliği olduğunu belirten çalışmalar yer alsa da (Easterbrooks ve Goldberg, 1985; Huston ve Aronson 2005) birlikte geçirilen zamanın kısa olmasından hem annenin hem de çocuğun şikayetçi olabileceği, bu durumu ilişkilerine olumsuz biçimde taşıyabilecekleri ve bu nedenle olumsuz anne çocuk ilişkisi puanının çalışan anneler için daha yüksek olduğu düşünülmüştür.

4.2.2. Olumlu Anne Çocuk İlişisini Yordayan Anneye Ait Bağlamsal Özelliklerin İncelenmesine Yönelik Hiyerarşik Regresyon Analizi Bulgularının Değerlendirilmesi

Bu araştırmanın amaçlarından birini de, anne çocuk ilişkisini yordayan anneye ait bağlamsal özelliklerin incelenmesi oluşturmaktadır.

İlk olarak olumlu anne çocuk ilişkisini yordayan anneye ait bağlamsal özellikler incelenmiştir. Olumlu anne çocuk ilişkisi ile annenin içselleştirdiği özaşkınlık ve muhafazacılık değeri ile çift fikir birliği arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu bulunmuştur (Tablo 5'e bakınız). Aralarında anlamlı ilişkiler bulunan bu bağlamsal değişkenlerin olumlu anne çocuk ilişkisini yordayıp yordamadığı ile ilgili olarak yapılan regresyon analizlerinde ise içselleştirilen özaşkınlık değerinin ve algılanan çift fikir birliğinin pozitif yönde yordayıcı olduğu, muhafazacılık değerinin ise anlamlı bir yordayıcı olmadığı bulunmuştur (Tablo 7'ye bakınız).

Alanyazın genel olarak incelendiğinde, anne babanın arasında yaşanan uyuşmazlığın ve anlaşmazlığın, ebeveyn çocuk arasındaki ilişkiyi ve çocuğun uyumunu olumsuz biçimde etkilediği; anne ve babanın çocuklarından uzaklaşmalarına, çocuklarını reddetmelerine neden olduğu görülmektedir (Fauber, Forehand, Thomas ve Wierson, 1990). Evlilik uyumunu yüksek rapor eden annelerin ebeveynlik desteği ve çocuklarına gösterdikleri sıcaklığın da yüksek olduğu bulunmuş (Bonds ve Gondoli, 2007; Emery, Fincham, ve Cummings, 1992; Erel ve Burman, 1995), evlilik uyumunun annenin iyi oluşunu destekleyerek olumlu anne çocuk ilişkilerini artırdığı ortaya koyulmuştur (Levitt, Weber ve Clark, 1986; Eiden, Teti ve Corns, 1995). Ayrıca, evlilik uyumunun azalması ile çocuğun yanlış davranışlarına verilen aşırı ve katı tepki arasında negatif yönde ilişki olduğunu gösteren araştırma bulguları da bulunmaktadır (O'Leary ve Vidair, 2005). Bu çalışmada kullanılan Çift Uyumu Ölçeği'ndeki alt ölçeklerden biri olan annelerin eşleri ile algıladıkları yüksek fikir birliği de evlilik uyumun yüksek olmasına işaret etmektedir. Evlilikteki bu uyumun yüksek olması evlilikteki doyuma ve mutluluğa işaret etmekte, bu uyum ise aile içindeki ilişkilere yansımaktadır. Yukarıda aktarılan çalışma bulguları ile tutarlı biçimde, ebeveyn çocuk ilişkisinin en önemli belirleyicisi olarak aktarılan evlilik

uyumu (Belsky, 1984) bu çalışmada da olumlu anne çocuk ilişkisinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Ayrıca evlilik ilişkisi ve ebeveyn çocuk ilişkisi alanyazınında en önemli hipotezlerden biri olan Yayılma Hipotezi (Engfer, 1988; Akt. Güre, 2012) desteklenmiştir.

Olumlu anne çocuk ilişkisinin bir diğer anlamlı yordayıcısı olan özaşkınlık değeri ilgili alanyazın incelendiğinde, özaşkınlık değerinin (iyilikseverlik ve evrenselcilik) annenin ve babanın çocuğa karşı gösterdiği duyarlılık ve sıcaklık anlamına gelen anne baba kabulü ile pozitif biçimde ilişkili olduğunun belirtildiği görülmektedir (Demirutku, 2007). Bu çalışmadaki çocuk örneklem düşünüldüğünde, 6-12 yaş döneminin okul hayatı ile birlikte çocuğun yaşamındaki yeni bir dönemin başladığı; aynı zamanda arkadaş ilişkilerinin ön plana çıktığı dönem olduğu görülmektedir. Aile ile geçirilen vakit ilk çocukluk dönemine göre azalmakta, bu zaman arkadaşlar ile de paylaşılmaktadır. Bu nedenle çocuğun bu dönemde desteklenmesi daha da önemli hale gelmektedir. Özaşkınlık değerlerini incelediğimizde ise anlayışlı, takdir edici, yardımsever olma ve ilişkide bulduklarının iyiliğini gözetme özelliklerinin bu dönemdeki çocuğun okul hayatında ve arkadaşları ile olan ilişkisinde desteklenmesini, çocuğun ihtiyaçlarına karşı daha duyarlı olmayı bunun sonucunda da olumlu anne çocuk ilişkisini sağlayabileceği düşünülmüştür.

4.2.3. Olumsuz Anne Çocuk İlişkisini Yordayan Anneye Ait Bağlamsal Özelliklerin İncelenmesine Yönelik Hiyerarşik Regresyon Analizi Bulgularının Değerlendirilmesi

Olumsuz anne çocuk ilişkisi ve anneye ait bağlamsal değişkenler arasındaki ilişkileri incelemek bu çalışmanın bir diğer amacıdır. Korelasyon analizleri sonucunda aralarında anlamlı ilişkiler bulunan (Tablo 5'e bakınız) çift doyumu, çift fikir birliği ve olumsuz anne çocuk ilişkisi için yapılan ileri analizlerde çift doyumunun olumsuz anne çocuk ilişkisini negatif olarak yordadığı görülmektedir (Tablo 8'e bakınız).

Alanyazın incelendiğinde, evlilik ilişkisinin çocuğun gelişimini ve ebeveyn çocuk ilişkilerini etkileyen önemli kaynak olduğu görülmektedir (Belsky, 1984; Belsky, Youngblade, Rovine ve Volling, 1991; Davies, Sturge-Apple, Woitach ve Cummings,

2009; Fauber ve ark., 1990; Kitzmann, 2000; Miller ve ark., 1993; Özbey, 2012; Yaşar, 2009). Evlilik ilişkisinin araştırıldığı çok sayıda çalışmada birbirinden farklı ölçüm aracı kullanılmakla birlikte, bu çalışmada kullanılan “Çift Uyum Ölçeği”ndeki çift doyumu alt ölçeği eşlerin arasındaki iletişim ve duygu ile ilgili olumlu ve olumsuz özelliklere işaret etmektedir. Bu alt ölçekte alınan puanın yüksek olması ise eşler arasındaki duygusal olarak olumlu iletişimin de yüksek olması anlamı taşımaktadır (Şendil ve Korkut, 2008). Alanyazın genel olarak incelendiğinde, evlilik çatışmalarının eşlerin birbirleri ile olan iletişimde problem yaşamalarına ve bu problemlerin ebeveynliklerine daha düşmanca ve reddedici bir tutum olarak yansımaya neden olacağı belirtilmektedir (Fauber ve ark., 1990; Fincham ve ark., 1994; Miller ve ark., 1993). Kitzman (2000) da yapmış olduğu çalışmada evlilik çatışmalarının, evlilikteki doyumu azalttığı ve ebeveynlerin çocuklarına karşı daha fazla demokratik olmayan bir biçimde davrandıklarını rapor etmiştir. Bu çalışmanın bulgusu aktarılan araştırma sonuçları temel alınarak değerlendirildiğinde, annenin algıladığı düşük evlilik doyumunun ve duygularının çocuğu ile olan ilişkisine taşındığı, böylece olumsuz anne çocuk ilişkisini artığı düşünülmüştür.

4.2.4. Çocuğun Yakınlık Algısını Yordayan Anneye Ait Bağlamsal Özelliklerin İncelenmesine Yönelik Hiyerarşik Regresyon Analizi Bulgularının Değerlendirilmesi

Bu çalışmanın diğer bir amacı anneye ait bağlamsal özellikler ile anne çocuk arasındaki ilişkiyi incelerken, bu ilişkiye bir de çocuğun gözünden bakabilmektir. Bu nedenle çalışmanın en önemli taraflarından biri, anne ile çocuk arasındaki ilişkiyi hem anneden hem de çocuktan alınan ölçümlerle inceleyerek, her iki bakış açısını da birlikte incelemeyi sağlamış olmasıdır. Anneye ait bağlamsal özellikler ile çocuğun annesini kendisine yakın algılaması arasındaki ilişki incelendiğinde, çift fikir birliğinin çocuğun annesini yakın algılamasını anlamlı düzeyde yordadığı sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 9'a bakınız). Daha açık bir ifade ile, annenin eşi ile olan fikir birliğinin artmasıyla çocuğun da annesini kendisine daha yakın algılayabileceği görülmüştür. Bu bulgu, anne bakış açısından elde edilen bulgular ile tutarlıdır. Hem anne hem de çocuk, annenin eşi ile algıladığı yüksek fikir birliği durumunda ilişkilerini daha olumlu değerlendirmişlerdir.

Çift fikir birliği, eşlerin önemli konular üzerine anlaşma sağlaması ve fikirlerin birbiri ile uyum göstermesidir. Eşler arasındaki fikir birliğinin yüksek olması eşler arasındaki uyumun da yüksek olması anlamı taşımaktadır (Şendil ve Korkut, 2008). Evlilik uyumu ile ebeveyn çocuk arasındaki ilişkiye dair alanyazın genel olarak incelendiğinde, bu çalışmanın bulgusunun da ulusal ve uluslararası alanyazın ile tutarlı olduğu görülmektedir (Bonds ve Gondoli, 2007; Fauber ve ark., 1990; Özbey, 2012; Yaşar, 2009). Örneğin Yaşar'ın (2009) annelerin evlilik uyumları ve çocukların anneleri ile olan ilişkilerini kabul ve reddedici olarak algılama düzeylerini incelediği çalışmada, annelerin evlilik uyumlarının arttıkça çocukların algıladıkları reddedici tutum azalmakta, sıcaklık/sevgi artmaktadır. Yine bu çalışmada evlilik uyumu düşük annelerin çocukları, anneleri ile olan ilişkilerini daha düşmanca ve reddedici algılamışlardır. Ayrıca eşler arasında yaşanan çatışma ve uyum problemleri çocuğun davranış ve uyum problemlerinin artmasına, ebeveynlerin çocukları ile olan ilişkilerinden uzaklaşmalarına ve daha reddedici olmalarına neden olmaktadır (Fauber ve ark., 1990; Şirvanlı-Özen, 1998). Uyumlu evliliği olan ebeveynlerin çocukları ile daha sıcak bir ilişki kurarken, uyumlu evlilikleri olmayan ebeveynlerin daha uzak ve reddedici bir ilişki kurduklarını belirten uluslararası çalışmaların yanında (Erel ve Burman, 1995); eşler arasındaki uyumun destekleyici, sıcak ve duyarlı ebeveyn tutumlarının artmasını sağladığını belirten ulusal çalışmalar da bulunmaktadır (örn. Yılmaz, 2000). Aile üyelerini birbirine bağlayan inanç ve değerlerin, ailenin uyumuna da etki ettiğini belirten Yörükoğlu (2004), uyumlu ilişkilerin ebeveynlerden çocuklara doğru yayıldığını ve çocuğun uyumunu etkilediğini belirtmiştir. Bu bilgiler ışığında, çocuğun anneyi yakın algılaması ile annenin evliliğindeki uyuma işaret eden çift fikir birliği arasındaki anlamlı ilişkinin alanyazın ile tutarlı olduğu görülmektedir. Çiftler arasındaki fikir birliğini içeren ölçek maddeleri düşünüldüğünde (yaşam felsefesi, dini inançlar, aile ve arkadaş ilişkileri gibi); eşlerin bu konular üzerinde fikirlerinin uyumlu olması yaşanacak çatışmaların azalmasını sağlayacaktır. Bu durumda annenin evlilik hayatındaki olumlu etkiyi çocuğu ile olan ilişkisine taşıyacağı, artan evlilik uyumu ile birlikte çocuğu ile olan ilişkisinde daha sıcak ve destekleyici olan annenin ise çocuğu tarafından daha yakın algılanacağı düşünülmüş; Yayılma Hipotezi desteklenmiştir.

4.2.5. Olumlu Anne Çocuk İlişkisi ve Çift Fikir Birliği Arasındaki İlişkide Değerlerin Düzenleyici Rolünü İnceleyen Bulguların Değerlendirilmesi

Belsky (1984) modelinde ebeveynliği, anne çocuk ilişkisini, çocuğun uyumunu ve gelişimini etkileyebilecek pek çok farklı bağlamsal kaynaktan söz edilmiştir. Evlilik ve sosyal ilişkilerin, ebeveynlerin çalışma hayatının içinde yer aldığı bu kaynaklar, ayrı olarak ya da birkaçı birlikte ebeveynliği ve ebeveyn çocuk ilişkisini araştıran çok sayıda çalışmada incelenmiştir (Bonds ve Gondoli, 2007; Han ve ark., 2010; Pittman ve Lloyd, 1988; Roberts, 1989). Kültür ise ebeveynlik ilgili olarak çalışılan ve anne çocuk ilişkisine taşınan önemli bir kaynaktır (Bornstein, 2012). Bu bilgilerin ışığında bu çalışmada, Belsky'nin (1984) modeli temel alınarak bağlamsal kaynakların anne çocuk ilişkisi üzerindeki etkisini bir arada çalışmak, aynı zamanda modeldeki bu bağlamsal kaynaklarla kültürel değerlerin ilişkisini ve kültürün bağlamsal kaynaklarla anne çocuk arasındaki ilişkide düzenleyici bir rolü olup olmadığını incelemek hedeflenmiştir. Bulgular, olumlu anne çocuk ilişkisi ve çift fikir birliği arasında annenin içselleştirdiği muhafazacılık değerlerinin düzenleyici bir rolü olduğunu göstermiştir. Diğer bir ifade ile, annenin eşi ile algıladığı fikir birliği arttıkça çocuğu ile olan olumlu ilişkisinin de artmakta olduğu, olumlu anne çocuk ilişkisindeki bu artışın annelerin muhafazacılık değerleri yükseldikçe daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Alanyazın genel olarak incelendiğinde, kültürel değerlerin bu düzenleyici etkisine işaret eden bulguya rastlanmamıştır. Ebeveynlerin yaşamlarındaki önemli konularda fikir birliklerinin olmasının, çocukları ile olan ilişkilerine olumlu bir biçimde taşındığını, bu uyumun artmasının çocuğun uyumu ile de ilişkili olduğunu belirten çok sayıda araştırma bulgusu bulunmaktadır (Cox ve Paley, 2003; Davies ve Cummings, 1994; Gable, Belsky, ve Crnic, 1992; Krishnakumar ve Buehler, 2000; Özbey, 2012; Yılmaz, 2000). Bu çalışmada da, alanyazın ile tutarlı bir sonuç elde edilmiş, artan evlilik uyumu anne çocuk ilişkisini de olumlu biçimde etkilemiştir. Diğer taraftan annenin içselleştirdiği muhafazacılık değeri ile olumlu anne çocuk ilişkisi arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu da bulgular arasındadır. Muhafazacılık değerinin uyum sağlama, toplumsal kurallara uyma, itaat etme özelliklerini içerdiği görülmektedir (Demirutku, 2007). Toplulukçu kültürlerde, bireyin bağımlı ve grubun normlarına uyan özellikler gösterdiği

ve ebeveynlerin çocuk yetiştirmeye dair tutumlarının da bu yönde olduğu belirtilmekte (Kağıtçıbaşı, 2010); kültürel değerler ile birlikte incelendiğinde, muhafazacılık değerlerinin toplulukçu değerler ile örtüştüğü görülmektedir. Toplulukçu kültür olarak değerlendirilen Türkiye kültüründe de (Gümüş, 2009), toplulukçuluk değerleri ile ilişkili olan muhafazacılık değerlerinin olumlu anne çocuk ilişkisini anlamlı bir biçimde yordaması beklenir bir sonuçtur. Muhafazacılık değerleri ile çift fikir birliği arasındaki anlamlı ilişki göz önünde bulundurulduğunda ve her iki değişkenin olumlu anne çocuk ilişkisi ile arasındaki pozitif yönlü ilişki birlikte düşünüldüğünde, annenin içselleştirdiği uyum sağlamaya, saygılı olmaya ve itaate önem veren muhafazacılık değerlerinin yüksek olmasının çift fikir birliği ve olumlu anne çocuk ilişkisi arasındaki ilişkiyi güçlendirmesinin ve düzenleyici bir rolünün olmasının anlamlı olduğu düşünülmüştür. Diğer bir ifade ile, annenin dini konular, geleneksel yaşam, amaçlar, hedefler gibi önemli konular üzerinde eşi ile algıladığı fikir birliğinin yüksek olması olumlu anne çocuk ilişkisini arttırmaktadır. Önemli konular üzerinde uyum sağlamaya ve itaate önem vermeyi öne çıkaran bir değer olan muhafazacılık değerine sahip olmak ise düzenleyici bir etki yaratarak bu ilişkiyi güçlendirmektedir.

4.2.6. Çocuğun Yakınlık Algısı ve Çift Fikir Birliği Arasındaki İlişkide Değerlerin Düzenleyici Rolünü İnceleyen Bulguların Değerlendirilmesi

Anneye ait bağlamsal değişkenlerden evlilik uyumuna işaret eden çift fikir birliği (yordayıcı değişken) ve çocuğun annesini kendisine yakın algılaması (yordanan değişken) arasındaki ilişkide annenin içselleştirdiği kültürel değerlerin düzenleyici bir rolü olup olmadığı incelenmiştir. Bulgular, annenin sahip olduğu özaşkınlık değerlerinin düzenleyici bir rolü olduğunu göstermektedir. Diğer bir ifade ile, anne eşi ile arasındaki fikir birliğini daha yüksek algıladıkça, çocuğun anneyi kendisine yakın algılama düzeyi de artmaktadır. Bu artış, annenin içselleştirdiği özaşkınlık değeri arttıkça daha da yüksek olmaktadır.

Evlilikteki fikir birliği ve uyumun evlilikteki doyumun belirleyicisi olduğu (Şener ve Terzioğlu, 2008); bu doyumun da ebeveyn çocuk ilişkilerine taşındığı (Belsky, 1984; Erel ve Burman, 1995; Holland ve McElwain 2013; Minuchin, 1974; Yaşar, 2009) belirtilmektedir. Özaşkınlık değeri ise hoşgörülü, takdir edici, anlayışlı olma gibi

özellikleri içeren “evrenselcilik” ve ilişki içinde olunan bireylerin iyiliğini düşünme, yardımsever olma gibi özellikleri içeren “iyilikseverlik” değerlerini kapsamaktadır (Schwartz ve Bilsky, 1987). İlgili alanyazın temel alınarak bu araştırmanın bulgusu incelendiğinde, anne babanın sahip olduğu özaşkınlık değerinin (iyilikseverlik ve evrenselcilik) çocuğa karşı gösterilen duygusal sıcaklık ve çocuğun ihtiyaçlarına duyarlı olunması ile pozitif biçimde ilişkili olduğu görülmektedir (Demirutku, 2007). Bunun yanı sıra Türkiye’de aile hayatında duygusal olarak birbirine bağlı olmanın önemli olduğu (Kağıtçıbaşı, 1990), ilişkileri koruma ve sürdürmenin diğer toplulukçu kültürlerde olduğu gibi Türkiye kültüründe de önemli olduğu ortaya koyulmuştur (Gümüş, 2009). Bu bulgular ışığında, eşler arasındaki fikir birliğinin artması ile çocuğun annesini kendisine yakın algılamasının artması arasındaki ilişkinin tutarlı olduğu görülmektedir. Sonuçlar, aynı zamanda bu artışın annenin özaşkınlık değerleri arttıkça daha yüksek olma eğiliminde olduğunu göstermiştir. Özaşkınlık değerlerinin anlayışlı, takdir edici, hoşgörülü ve yardımsever olma gibi özellikleri içeren yapısı temel alındığında, annelerin sahip olduğu bu değerlerin etkisinde algıladığı fikir birliğinin çocuğu ile olan ilişkisine daha olumlu yansıdığı düşünülmüştür. Hoşgörü, anlayış, evrenselcilik, iyilikseverlik gibi değerleri daha yüksek annelerin, bu değerlere verdikleri öncelik nedeniyle eşleri ile önemli konularda fikir birliği sağlama ve fikirlere karşı hoşgörülü olmaya dair motivasyonlarının daha yüksek olması beklenebilir. Bu durum da çocuğun annesi ile ilişkisini daha yakın algılamasını etkileyebilir. Ayrıca çocukların hoşgörülü ve anlayışlı bir tutum ile desteklenmelerinin önemli olacağı; bu nedenle annenin sahip olduğu özaşkınlık değerlerinin, anne çocuk arasındaki ilişkiyi güçlendireceği, çocuğun annesini daha yakın algılayabileceği düşünülmüştür.

4.3. SINIRLILIKLAR VE KATKILAR

Bu tez çalışması, Belsky'nin (1984) Ebeveynliğin Belirleyicileri modelinden hareketle, ebeveyn çocuk ilişkisini etkileyen bağlamsal faktörler olarak ele aldığı evlilik ilişkisi, sosyal ilişkiler ve çalışma hayatını, alanyazında önemli bir bağlamsal kaynak olarak aktarılan fakat bu modelde yer almayan kültürel değerler ile birlikte ele alarak bu faktörlerin aralarındaki ilişkileri ve bu faktörlerin ebeveyn çocuk ilişkisine nasıl taşındığını inceleyen önemli bir çalışma olma özelliği taşımaktadır. Bu çalışmada ebeveyn olarak yalnızca annelerden alınan ölçümler kullanılmıştır. Dolayısı ile ebeveyn çocuk ilişkisi bu çalışmada “anne çocuk ilişkisi” olarak ele alınmıştır. Türkiye’de yapılan çalışmalara bakıldığında, yaygın olarak anne baba tutum ve davranışlarının çalışıldığı görülmektedir (Sümer, Aktürk ve Helvacı, 2010). Bu çalışmada ise annenin tutumu ya da ebeveynlik stillerinden ziyade anne çocuk arasındaki ilişkinin olumlu ve olumsuz olma niteliği incelenmiştir. Ayrıca bu çalışmada anne çocuk ilişkisi incelenirken yalnızca annelerden değil aynı zamanda çocuklarından da ölçümler alınmış, böylelikle ilişkinin her iki tarafına da ait bakış açısı elde edilmiştir.

Ancak, bu tez çalışmasının bir takım sınırlılıkları bulunmaktadır. İlk olarak, çalışma verilerinin enlemesine kesitsel yöntem ile elde edilmiş olması, incelenen değişkenlerin aralarındaki nedensellik ilişkilerine dair çıkarımların yapılmasını engellemekte ve ilişkilerin yönü ile ilgili değerlendirmeleri sınırlandırmaktadır. Gelecek çalışmaların boylamsal araştırma yöntemi ile planlanması ebeveyn çocuk ilişkisini etkileyen bağlamsal faktörler ve ebeveyn çocuk ilişkisi arasındaki ilişkileri açıklamada katkı sunabilir.

Çalışmanın bir başka sınırlılığı, katılımcılara ulaşılması ve verilerin toplanması kısmında ortaya çıkmıştır. 138 anne ve çocuktan veri toplanmıştır. Çalışılan değişken sayısı da düşünüldüğünde, daha fazla katılımcı anne ve çocuk ile çalışılmasının çalışmayı daha güçlü kılacağı ve genellenebilirliğini artıracığı düşünülmüştür. Ayrıca bu tez çalışması kapsamında 6-12 yaşları arasındaki çocuklarla çalışılmış; çalışmanın sonuçları bu yaş aralığında değerlendirilmiştir. Örneğin, ergenlik dönemindeki çocuklar ve anneleri arasındaki ilişki değerlendirildiğinde farklı örüntüler ortaya çıkabilir. Bu nedenle farklı

yaş grubundaki çocuklar ve anneleri ile çalışılarak, karşılaştırmalar yapılabileceği düşünülmüştür.

Çalışmadaki katılımcıların genel olarak orta sosyoekonomik düzeyi temsil etmesi ve Ankara'da yaşayan annelerden oluşması da sonuçların genellenebilirliğini sınırlandırmaktadır. Sonuçlar değerlendirilirken çalışmanın bu özelliğine dikkat edilmesi gerekmektedir. Çalışmanın ebeveyn çocuk ilişkisini etkileyen bağlamsal değişkenlerinden biri olarak incelenen kültürel değerlerin Türkiye örneklemindeki bireyler arasında farklılaşabileceği düşünüldüğünden gelecekte yapılacak olan çalışmalarda farklı şehirler dahil edilerek çalışmanın bulguları daha da güçlendireceği düşünülmektedir.

Çalışmada incelenen değişkenler öz bildirim yöntemi ile ölçülmüştür. Anne çocuk arasındaki ilişkinin niteliğine ait ölçümler hem anneden hem de çocuktan alınarak bağlamsal faktörlerle ilişkisi ayrı olarak incelenmiştir. Bu değerlendirmenin her iki bakış açısını ve aralarındaki tutarlılığı da incelemeye olanak sağlamasının önemli olduğu düşünülmekle birlikte, bağlamsal faktörler sadece anneden alınan ölçümlerle değerlendirilmiştir. Gelecek çalışmalarda bu faktörleri incelemek için de babadan da ölçümler alınarak ebeveyn çocuk ilişkisi incelenebilir ve böylelikle ilişkiye üç bakış açısından da bakılarak daha ayrıntılı bulgular elde edilebilir.

4.4. SONUÇ

Bu tez çalışmasında, evlilik ilişkisi, sosyal destek, çalışma durumu, içselleştirilen kültürel değerler, anne çocuk arasındaki ilişkilerin incelenmesi amaçlanmıştır. Annenin içselleştirdiği kültürel değerlerin bağlamsal faktörler (evlilik ilişkisi, sosyal destek, çalışma durumu) ile anne çocuk ilişkisi (hem anneden hem de çocuktan alınan ölçüm) arasındaki ilişkide düzenleyici etkisinin incelenmesi de çalışmanın diğer bir amacıdır. Çalışma, 138 anne ve çocuğu ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcı annelere demografik bilgi formu, portre değerler ölçeği, çift uyumu ölçeği, algılanan sosyal destek ölçeği, anne çocuk ilişkisi ölçeği uygulanmış çocuklara ise aile üyelerini kendilerine ne kadar yakın

algılayıp algılamadığı ile ilgili bir harita ölçümü uygulanmıştır. Yapılan analizlerden elde edilen sonuçlar araştırmanın soruları çerçevesinde aşağıda sunulmuştur.

1. Annenin içselleştirdiği yeniliğe açıklık, özgenişletim ve muhafazacılık değerleri annenin çalışma durumuna göre farklılaşmaktadır. Çalışan anneler, çalışmayan annelere kıyasla daha yüksek yeniliğe açıklık ve özgenişletim, daha düşük muhafazacılık değerlerine sahiptir. Aynı zamanda, çift uyumu alt ölçeklerinden çift birlikteliği puanı da çalışma durumuna göre farklılaşmış olup, çalışan anneler çalışmayan annelere göre daha yüksek çift birlikteliği puanına sahiptir. Çalışan annelerin bildirdiği olumsuz anne çocuk ilişkisi puanı, çalışmayan annelere göre daha yüksektir.
2. Anneye ait bağlamsal kaynaklardan özaşkınlık değeri ve çift fikir birliği, olumlu anne çocuk ilişkisini pozitif yönde anlamlı bir biçimde yordamıştır.
3. Anneye ait bağlamsal kaynaklardan çift doyum, olumsuz anne çocuk ilişkisini negatif yönde anlamlı bir biçimde yordamıştır.
4. Anneye ait bağlamsal kaynaklardan çift fikir birliği, çocuğun yakınlık algısını pozitif yönde anlamlı bir biçimde yordamıştır.
5. Annenin içselleştirdiği muhafazacılık değerlerinin, çift fikir birliği ve olumlu anne çocuk ilişkisi arasındaki ilişkisi arasında düzenleyici bir rolü olduğu bulunmuştur.
6. Annenin içselleştirdiği özaşkınlık değerlerinin, çift fikir birliği ve çocuğun yakınlık algısı arasında düzenleyici bir rolü olduğu bulunmuştur.

Bu tez çalışması anne çocuk arasındaki ilişkinin niteliğini olumlu ve olumsuz ilişki olarak ele almıştır. Anne çocuk arasındaki ilişkiyi etkileyen anneye ait bağlamsal faktörleri (evlilik ilişkisi, sosyal destek ve annenin çalışma durumu) bir arada çalışmış; aynı zamanda bu bağlamsal faktörlere annenin içselleştirdiği kültürel değerleri eklemiştir. Kültürel değerlerin anne çocuk ilişkisi ile çalışılan bağlamsal değişkenler arasındaki

ilişkide düzenleyici bir etkisi olup olmadığı incelenmiştir. Sonuçlar, annenin içselleştirdiği muhafazacılık ve özaşkınlık değerinin (toplulukçu değerlere karşılık gelmektedir) annenin algıladığı çift fikir birliği ile olumlu anne çocuk ilişkisi ve çocuğun annesini yakın algılaması arasında anlamlı bir düzenleyicilik etkisi olduğunu göstermiştir. Bu tez çalışması, uyum sağlamaya, itaate, anlayışlı ve iyiliksever olmaya verilen değerlerin kültürümüzde anne çocuk ilişkisine olumlu yönde yansıdığını göstererek kültür içindeki farklılaşmayı vurgulamıştır. Bunun alanyazın için önemli bir katkı olduğu düşünülmüştür. Aynı zamanda ölçümleri hem anneden hem de çocuktan almış, ilişkinin her iki tarafından elde edilen bulguların tutarlı olduğunu göstermiş, her iki bakış açısını sunmuştur. Bu bulgunun da alanyazın için önemli olduğu düşünülmüştür.

KAYNAKÇA

- Abernethy, V. D. (1973). Social network and response to the maternal role. *International Journal of Sociology of the Family*, 86-92.
- Aktaş, Y. (1994). Çalışan anne ve çocuğu. *Yaşadıkça Eğitim*, 36, 7-11.
- Ang, R. P. ve Goh, D. H. (2006). Authoritarian Parenting Style in Asian Societies: A Cluster-Analytic Investigation. *Contemporary Family Therapy*, 28(1), 131-151.
- Armstrong, M. I., Birnie-Lefcovitch, S., ve Ungar, M. T. (2005). Pathways between social support, family well being, quality of parenting, and child resilience: What we know. *Journal of Child and Family Studies*, 14(2), 269-281.
- Aygün, Z. K. ve Imamoğlu, E. O. (2002). Value domains of Turkish adults and university students. *The Journal of Social Psychology*, 142(3), 333-351.
- Barrera Jr, M. (1986). Distinctions between social support concepts, measures, and models. *American journal of community psychology*, 14(4), 413-445.
- Başaran, F. (1992). The university students' value preferences. *Ankara Üniversitesi, Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Araştırma Dergisi*, 14, 13-25.
- Bates, J. E. (1980). The concept of difficult temperament. *Merrill-Palmer Quarterly of Behavior and Development*, 26(4), 299-319.
- Baumrind, D. (1971). Current patterns of parental authority. *Developmental Psychology*, 4(1, Pt.2), 1-103.
- Belsky, J. (1980). Child maltreatment: an ecological integration. *American Psychologist*, 35(4), 320-335.
- Belsky, J. (1981). Early human experience: A family perspective. *Developmental Psychology*, 17(1), 3-23.
- Belsky, J. (1984). The determinants of parenting: A process model. *Child Development*, 55(1), 83-96.

- Belsky, J., Youngblade, L., Rovine, M. ve Volling, B. (1991). Patterns of marital change and parent-child interaction. *Journal of Marriage and the Family*, 487-498.
- Bonds, D. D. ve Gondoli, D. M. (2007). Examining the process by which marital adjustment affects maternal warmth: The role of coparenting support as a mediator. *Journal of Family Psychology*, 21(2), 288-296.
- Bornstein, M. H. (2012). Cultural approaches to parenting. *Parenting*, 12(2-3), 212-221.
- Bornstein, M. H. ve Lamb, M.H. (2011). *Neural, physical, motor, perceptual, cognitive and language development: an introduction and overview*. M. H. Bornstein ve M.H. Lamb (Ed.), *Cognitive development: an advanced textbook* (s. 1-17) içinde. New York: Psychology Press.
- Bronfenbrenner, U. (1974). Developmental research, public policy, and the ecology of childhood. *Child Development*, 1-5.
- Bronfenbrenner, U. (1986). Ecology of the family as a context for human development: Research perspectives. *Developmental Psychology*, 22(6), 723-742.
- Bronfenbrenner, U. (1994). Ecological models of human development. *Readings on the Development of Children*, 2, 37-43.
- Buehler, C. ve O'Brien, M. (2011). Mothers' part-time employment: associations with mother and family well-being. *Journal of Family Psychology*, 25(6), 895-906.
- Cassel, J. (1976). The contribution of the social environment to host resistance. *American journal of epidemiology*, 104(2), 107-123.
- Ceballo, R. ve McLoyd, V. C. (2002). Social support and parenting in poor, dangerous neighborhoods. *Child Development*, 73(4), 1310-1321.
- Cherry, F. F. ve Eaton, E. L. (1977). Physical and cognitive development in children of low-income mothers working in the child's early years. *Child development*, 48(1),158-166.

- Chuang, S. S. ve Su, Y. (2009). Do we see eye to eye? Chinese mothers' and fathers' parenting beliefs and values for toddlers in Canada and China. *Journal of Family Psychology, 23*(3), 331-341.
- Cochran, M. M. ve Brassard, J. A. (1979). Child development and personal social networks. *Child Development, 60*1-616.
- Cohen, S. ve Wills, T. A. (1985). Stress, social support, and the buffering hypothesis. *Psychological Bulletin, 98*(2), 310-357.
- Colletta, N. D. (1983). At risk for depression: A study of young mothers. *The Journal of Genetic Psychology, 142*(2), 301-310.
- Coohey, C. (2007). Social networks, informal child care, and inadequate supervision by mothers. *Child Welfare, 86*(6), 53.
- Cox, M. J. ve Paley, B. (1997). Families as systems. *Annual Review of Psychology, 48*(1), 243-267.
- Cox, M. J. ve Paley, B. (2003). Understanding families as systems. *Current Directions in Psychological Science, 12*(5), 193-196.
- Cummings, E. M., Braungart-Rieker, J. M., ve Rocher-Schudlich, T. (2003). *Emotion and personality development in childhood*. R. M. Lerner, M. Ann Easterbrooks, J. Mistry ve I. B. Weiner (Ed), *Handbook of psychology. Vol 6, Developmental psychology* (s. 211-241) içinde. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- Çağ, P. ve Yıldırım, İ. (2013). Evlilik doyumunu yordayan ilişkisel ve kişisel değişkenler. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4*(39), 13-23.
- Çerik, S. (2002). Ailelerin gençlere karşı tutumları ve gençlerin ailelerinin tutumlarını algılayışlarına yönelik üniversite gençliği üzerinde bir araştırma. *Ege Academic Review, 2*(1), 21-24.
- Davies, P. T. ve Cummings, E. M. (1994). Marital conflict and child adjustment: an emotional security hypothesis. *Psychological Bulletin, 116*(3), 387-411.
- Davies, P. T., Sturge-Apple, M. L., Woitach, M. J. ve Cummings, E. M. (2009). A process

analysis of the transmission of distress from interparental conflict to parenting: Adult relationship security as an explanatory mechanism. *Developmental Psychology*, 45(6), 1761-1773.

Demirutku, K. (2007). *Parenting styles, internalization of values, and the self-concept* (Yayımlanmamış doktora tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Demirutku, K. ve Sümer, N. (2010). Temel değerlerin ölçümü: Portre Değerler Anketi'nin Türkçe uyarlaması. *Türk Psikoloji Yazıları*, 13(25), 17-25.

Dixon, S. V., Graber, J. A. ve Brooks-Gunn, J. (2008). The roles of respect for parental authority and parenting practices in parent-child conflict among African American, Latino, and European American families. *Journal of Family Psychology*, 22(1), 1-10.

Duckett, E. ve Richards, M. (1995). Maternal employment and the quality of daily experience for young adolescents of single mothers. *Journal of Family Psychology*, 9(4), 418-432.

Dunifon, R., Kalil, A. ve Bajracharya, A. (2005). Maternal working conditions and child well-being in welfare-leaving families. *Developmental Psychology*, 41(6), 851-859.

Dunifon, R., Kalil, A., Crosby, D. A. ve Su, J. H. (2013). Mothers' night work and children's behavior problems. *Developmental Psychology*, 49(10), 1874-1885.

Easterbrooks, M. ve Goldberg, W. A. (1985). Effects of early maternal employment on toddlers, mothers, and fathers. *Developmental Psychology*, 21(5), 774-783.

Edwards, J. R., ve Cooper, C. L. (1990). The person-environment fit approach to stress: recurring problems and some suggested solutions. *Journal of organizational behavior*, 11(4), 293-307.

Eiden, R. D., Teti, D. M. ve Corns, K. M. (1995). Maternal working models of attachment, marital adjustment and the parent-child relationship. *Child Development*, 66(5), 1504-1518.

- Eker, D., Arkar, H. ve Yıldız, H. (2001). Factorial structure, validity, and reliability of revised form of the multidimensional scale of perceived social support. *Turkish Journal of Psychiatry, 12*(1), 17-25.
- Emery, R. E., Fincham, F. D. ve Cummings, E. M. (1992). Parenting in context: systemic thinking about parental conflict and its influence on children. *Journal Of Consulting And Clinical Psychology, 60*(6), 909-912.
- Erbek, E., Beştepe, E., Akar, H., Eradamlar, N., ve Alpkan, R. L. (2005). Evlilik uyumu. *Düşünen Adam, 18*(1), 39-47.
- Erel, O. ve Burman, B. (1995). Interrelatedness of marital relations and parent-child relations: a meta-analytic review. *Psychological Bulletin, 118*(1), 108-132.
- Fauber, R., Forehand, R., Thomas, A. M. ve Wierson, M. (1990). A mediational model of the impact of marital conflict on adolescent adjustment in intact and divorced families: The role of disrupted parenting. *Child Development, 61*, 1112-1123.
- Fauber, R. L. ve Long, N. (1991). Children in context: The role of the family in child psychotherapy. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 59*(6), 813-820.
- Feiring, C., Fox, N. A., Jaskir, J. ve Lewis, M. (1987). The relation between social support, infant risk status and mother–infant interaction. *Developmental Psychology, 23*(3), 400-405.
- Feldman, R., Masalha, S. ve Nadam, R. (2001). Cultural perspective on work and family: Dual-earner Israeli Jewish and Arab families at the transition to parenthood. *Journal of Family Psychology, 15*(3), 492-509.
- Fıfıloğlu, H.(1992). Lisans üstü öğrencilerinin evlilik uyumu. *Psikoloji Dergisi, 7* (28), 16-23.
- Fincham, F. D., Grych, J. H. ve Osborne, L. N. (1994). Does marital conflict cause child maladjustment? Directions and challenges for longitudinal research. *Journal of Family Psychology, 8*(2), 128-140.
- Fıfıloğlu, H. ve Demir, A. (2000). Applicability of the Dyadic Adjustment Scale for

- measurement of marital quality with Turkish couples. *European Journal of Psychological Assessment*, 16(3), 214-218.
- Gable, S., Belsky, J. ve Crnic, K. (1992). Marriage, parenting, and child development: Progress and prospects. *Journal of Family Psychology*, 5(3-4), 276.
- Gençtan, E. (2000). *Psikanaliz ve Sonrası*. (9. Baskı) İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Gerard, J. M., Krishnakumar, A. ve Buehler, C. (2006). Marital conflict, parent-child relations, and youth maladjustment a longitudinal investigation of spillover effects. *Journal of Family Issues*, 27(7), 951-975.
- Gold, D. ve Andres, D. (1978). Developmental comparisons between ten-year-old children with employed and nonemployed mothers. *Child Development*, 49(1), 75-84.
- Göregenli, M. (1995). Kültürümüz açısından bireycilik-toplulukçuluk eğilimleri: Bir başlangıç çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 10(35), 1-14.
- Grych, J. H. ve Clark, R. (1999). Maternal employment and development of the father-infant relationship in the first year. *Developmental Psychology*, 35(4), 893-903.
- Grych, J. H., ve Fincham, F. D. (1990). Marital conflict and children's adjustment: a cognitive-contextual framework. *Psychological Bulletin*, 108(2), 267-290.
- Guidubaldi, J., Cleminshaw, H. K., Perry, J. D., Nastasi, B. K. ve Lightel, J. (1986). The role of selected family environment factors in children's post-divorce adjustment. *Family Relations*, 35(1), 141-151.
- Gümüş-Dirilen, Ö. (2009). *Kültür, değerler, kişilik ve siyasal ideoloji arasındaki ilişki: Kültürlerarası bir karşılaştırma (Türkiye-Amerika)* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güre, A. (2012). Evlilik ilişkisi ve Ana Babalık. M. Sayıl ve Bilge Yağmurlu (Ed.), *Ana Babalık: Kuram ve Araştırma* (s. 363-399) içinde. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Güven, S., Şener, A. ve Yildirim, B. (2011). Sociocontextual variables that affect spousal

- perception of social support. *Social Behavior and Personality: an International Journal*, 39(9), 1153-1160.
- Hallers-Haalboom, E. T., Mesman, J., Groeneveld, M. G., Endendijk, J. J., van Berkel, S. R., van der Pol, L. D. ve Bakermans-Kranenburg, M. J. (2014). Mothers, fathers, sons and daughters: Parental sensitivity in families with two children. *Journal of Family Psychology*, 28(2), 138-147.
- Han, W. J., Miller, D. P. ve Waldfogel, J. (2010). Parental work schedules and adolescent risky behaviors. *Developmental Psychology*, 46(5), 1245-1267.
- Harding, J. F. (2015). Increases in maternal education and low-income children's cognitive and behavioral outcomes. *Developmental Psychology*, 51(5), 583-599.
- Harkness, S. ve Super, C. M. (1983). The cultural construction of child development: A framework for the socialization of affect. *Ethos*, 11(4), 221-231.
- Harvey, E. (1999). Short-term and long-term effects of early parental employment on children of the National Longitudinal Survey of Youth. *Developmental Psychology*, 35(2), 445-459.
- Harwood, R. L., Schoelmerich, A., Ventura-Cook, E., Schulze, P. A. ve Wilson, S. P. (1996). Culture and class influences on Anglo and Puerto Rican mothers' beliefs regarding long-term socialization goals and child behavior. *Child Development*, 67(5), 2446-2461.
- Hashima, P. Y. ve Amato, P. R. (1994). Poverty, social support, and parental behavior. *Child Development*, 65(2), 394-403.
- Hayes, A. F. (2013). *Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis: A regression-based approach*. New York: Guilford Press.
- Henly, J. R., Danziger, S. K. ve Offer, S. (2005). The contribution of social support to the material well-being of low-income families. *Journal of Marriage and Family*, 67(1), 122-140.

- Herbert, T. B. ve Cohen, S. (1993a). Depression and immunity: a meta-analytic review. *Psychological Bulletin*, 113(3), 472.
- Hetherington, E.M ve Clingempeel, W.G . (1992). I. Coping with marital transitions: A family systems perspective. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 57(2-3), 1–207.
- Hill, J. L., Waldfogel, J., Brooks-Gunn, J., ve Han, W. J. (2005). Maternal employment and child development: a fresh look using newer methods. *Developmental Psychology*, 41(6), 833-850.
- Hoffman, L. W. (1979). Maternal employment: 1979. *American Psychologist*, 34(10), 859-865.
- Holland, A. S. ve McElwain, N. L. (2013). Maternal and paternal perceptions of coparenting as a link between marital quality and the parent–toddler relationship. *Journal of Family Psychology*, 27(1), 117-126.
- House, J. S., Landis, K. R. ve Umberson, D. (1988). Social relationships and health. *Science*, 241(4865), 540-545.
- Huston, A. C. ve Rosenkrantz Aronson, S. (2005). Mothers' time with infant and time in employment as predictors of mother–child relationships and children's early development. *Child Development*, 76(2), 467-482.
- İmamoğlu, E. O. (1995). Değişim sürecinde aile: Evlilik ilişkileri, bireysel gelişim ve demokratik değerler. Aile Kurultayı 1994 (s. 33–51). Ankara.
- İmamoglu, E. O. ve Aygün K., Z. (1999). 1970'lerden 1990'lara değerler: Üniversite düzeyinde gözlenen zaman, kuşak ve cinsiyet farklılıkları. *Türk Psikoloji Dergisi*, 14, 1-22.
- Jambunathan, S. ve Counselman, K. (2002). Parenting attitudes of Asian Indian mothers living in the United States and in India. *Early Child Development and Care*, 172(6), 657-662.
- Jones, F. A., Green, V. ve Krauss, D. R. (1980). Maternal responsiveness of primiparous

mothers during the postpartum period: Age differences. *Pediatrics*, 65(3), 579-584.

Kâğıtçıbaşı, Ç. (1990). *Family and socialization in cross-cultural perspective: a model of change*. J. J. Berman (Ed.), *Nebraska Symposium on Motivation, 1989: Cross-cultural perspectives* (s. 135-200) içinde. Lincoln, NE, US: University of Nebraska Press.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). *Benlik, aile ve insan gelişimi: Kültürel psikoloji*. Koç Üniversitesi Yayınları.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2005). Autonomy and relatedness in cultural context implications for self and family. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 36(4), 403-422.

Kaiser, A. P. ve Hancock, T. B. (2003). Teaching parents new skills to support their young children's development. *Infants & Young Children*, 16(1), 9-21.

Kendler, K. S., Sham, P. C. ve MacLean, C. J. (1997). The determinants of parenting: an epidemiological, multi-informant, retrospective study. *Psychological Medicine*, 27(03), 549-563.

Keller, H., Lamm, B., Abels, M., Yovsi, R., Borke, J., Jensen, H. ve Chaudhary, N. (2006). Cultural models, socialization goals, and parenting ethnotheories a multicultural analysis. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 37(2), 155-172.

Kitzmann, K. M. (2000). Effects of marital conflict on subsequent triadic family interactions and parenting. *Developmental Psychology*, 36(1), 3-13.

Koeske, G. F. ve Koeske, R. D. (1990). The buffering effect of social support on parental stress. *American Journal of Orthopsychiatry*, 60(3), 440-451.

Kottak, C. P. (2011). *Cultural Anthropology: Appreciating Cultural Diversity*. New York, NY: McGraw-Hill.

Krishnakumar, A. ve Buehler, C. (2000). Interparental conflict and parenting behaviors: A meta-analytic review. *Family Relations*, 49(1), 25-44.

Leeper, C., Anderson, K. J. ve Sanders, P. (1998). Moderators of gender effects on

- parents' talk to their children: a meta-analysis. *Developmental Psychology*, 34(1), 3-27.
- Lee, C. Y. S., Anderson, J. R., Horowitz, J. L. ve August, G. J. (2009). Family income and parenting: The role of parental depression and social support. *Family Relations*, 58(4), 417-430.
- Lerner, R.M, Rothbaum F., Boulos, S. ve Castellino D.R. (2003). *Developmental systems perspective on parenting*. M.H. Bornstein (Ed.), *Handbook of parenting. Vol 2, Biology and ecology of parenting* (s. 315-345) içinde. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Levitt, M. J., Weber, R. A. ve Clark, M. C. (1986). Social network relationships as sources of maternal support and well-being. *Developmental Psychology*, 22(3), 310-316.
- Lin, N., Ensel, W. M., Simeone, R. S. ve Kuo, W. (1979). Social support, stressful life events, and illness: A model and an empirical test. *Journal of Health and Social Behavior*, 20(2), 108-119.
- Liu, M., Chen, X., Rubin, K., Zheng, S., Cui, L., Li, D. ve Wang, L. (2005). Autonomy- vs. connectedness-oriented parenting behaviours in Chinese and Canadian mothers. *International Journal of Behavioral Development*, 29(6), 489-495.
- Lombardi, C. M. ve Coley, R. L. (2014). Early maternal employment and children's school readiness in contemporary families. *Developmental Psychology*, 50(8), 2071-2084.
- Lytton, H. ve Romney, D. M. (1991). Parents' differential socialization of boys and girls: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 109(2), 267-296.
- Maccoby, E. (2002). *Parenting effects: Issues and controverties*. J. G. Borkowski, L. S. Ramey ve M. Bristol-Power (Ed.), *Parenting and the child's world: Influences on academic, intellectual and social-emotional development* (s. 35-47) içinde. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Maccoby, E. E. (1992). The role of parents in the socialization of children: An historical overview. *Developmental Psychology*, 28(6), 1006-1017.

- Mahoney, G. ve Bella, J. M. (1998). An examination of the effects of family-centered early intervention on child and family outcomes. *Topics in Early Childhood Special Education, 18*(2), 83-94.
- Margolin, G., Gordis, E. B. ve John, R. S. (2001). Coparenting: a link between marital conflict and parenting in two-parent families. *Journal of Family Psychology, 15*(1), 3.
- McLanahan, S. S., Wedemeyer, N. V. ve Adelberg, T. (1981). Network structure, social support, and psychological well-being in the single-parent family. *Journal of Marriage and the Family, 43*(3), 601-612.
- Mızrakçı, Ş. (1994). *Annelerin çocuk yetiştirme tutumlarına etki eden faktörler: Demografik özellikleri, kendi yetiştiriliş tarzları, çocuk gelişimine ilişkin bilgi düzeyleri ve çocuğun mizacına ilişkin algıları* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Minuchin, S. (1974). *Families and family therapy. Structural Family Therapy* (s. 1-16) içinde. United States: Harvard University Press.
- Miller, N. B., Cowan, P. A., Cowan, C. P., Hetherington, E. M., & Clingempeel, W. G. (1993). Externalizing in preschoolers and early adolescents: A cross-study replication of a family model. *Developmental Psychology, 29*(1), 3-18.
- Mitchell, R. E. ve Trickett, E. J. (1980). Task force report: Social networks as mediators of social support. *Community Mental Health Journal, 16*(1), 27-44.
- Norris, F. H. ve Kaniasty, K. (1996). Received and perceived social support in times of stress: a test of the social support deterioration deterrence model. *Journal of Personality and Social Psychology, 71*(3), 498-511.
- O'Leary, S. G. ve Vidair, H. B. (2005). Marital adjustment, child-rearing disagreements, and overreactive parenting: predicting child behavior problems. *Journal of Family Psychology, 19*(2), 208-216.
- Olson, J. T. (1981). The impact of housework on child care in the home. *Family Relations, 30*(1), 75-81.

- Oravec, L. M., Osteen, P. J., Sharpe, T. L. ve Randolph, S. M. (2011). Assessing low-income African-American pre-schoolers' behaviour problems in relationship to community violence, inter-partner conflict, parenting, informal social support and social skills. *Child & Family Social Work, 16*(3), 310-324.
- Ömeroğlu, F. (1998). *Okul Öncesi Dönemde Çocuğun Terbiyesinde Annenin Rolü ve Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumları (Anne Tutumlarının Demografik Bilgilere Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bir Araştırma)* (Yayınlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özbey, S. (2012). Ebeveynlerin Evlilik Uyumu Ve Algıladıkları Sosyal Destek İle Altı Yaş Çocuklarının Problem Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi, 20*(1), 43-62.
- Öztürk, M. ve Giren, S. (2015). Annelerin Ebeveynlik Algıları İle Çocukların Problem Davranışlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Journal of Education Faculty, 17*(2), 477-503.
- Özyürek, A. ve Şahin, F.T. (2005). 5-6 yaş grubunda çocuğu olan ebeveynlerin tutumlarının incelenmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 25*(2), 19-34.
- Patterson, G. R. (2002). *The early development of coercive family process*. J.B.Reid, G.R.Patterson ve J. Snyder (Ed), *Antisocial behavior in children and adolescents: A developmental analysis and model for intervention* (s. 25-44) içinde. Washington, DC, US: American Psychological Association, <https://www.researchgate.net/publication/232510394>.
- Pedro, M. F., Ribeiro, T. ve Shelton, K. H. (2012). Marital satisfaction and partners' parenting practices: The mediating role of coparenting behavior. *Journal of Family Psychology, 26*(4), 509.
- Penderi, E. ve Petrogiannis, K. (2011). Parental ethnotheories and customs of childrearing in two Roma urban communities in Greece: Examining the developmental niche of the 6-year-old child. *Journal of Social, Evolutionary, and Cultural Psychology, 5*(1), 32-50.

- Pianta, R. C. ve Harbers, K. L. (1996). Observing mother and child behavior in a problem-solving situation at school entry: Relations with academic achievement. *Journal of School Psychology, 34*(3), 307-322.
- Pianta, R. C., Smith, N. ve Reeve, R. E. (1991). Observing mother and child behavior in a problem-solving situation at school entry: Relations with classroom adjustment. *School Psychology Quarterly, 6*(1), 1-15.
- Pittman, J. F. ve Lloyd, S. A. (1988). Quality of family life, social support, and stress. *Journal of Marriage and the Family, 50*(1), 53-67.
- Powell, D. R. (1980). Personal social networks as a focus for primary prevention of child mistreatment. *Infant Mental Health Journal, 1*(4), 232-239.
- Raffaelli, M., Andrade, F. C., Wiley, A. R., Sanchez-Armass, O., Edwards, L. L. ve Aradillas-Garcia, C. (2013). Stress, social support, and depression: a test of the stress-buffering hypothesis in a mexican sample. *Journal of Research on Adolescence, 23*(2), 283-289.
- Roberts, W. L. (1989). Parents' stressful life events and social networks: Relations with parenting and children's competence. *Canadian Journal of Behavioural Science/Revue canadienne des sciences du comportement, 21*(2), 132.
- Rohner, R. P. (2004). The parental "Acceptance-rejection syndrome": Universal correlates of perceived rejection. *American Psychologist, 59*(8), 830-840.
- Rudy, D. ve Grusec, J. E. (2001). Correlates of authoritarian parenting in individualist and collectivist cultures and implications for understanding the transmission of values. *Journal of Cross-Cultural Psychology, 32*(2), 202-212.
- Saygı, D. (2011). *Ebeveyn Çocuk İlişkisi Ölçeği'nin Türkçe'ye Uyarlanması ve Anne Çocuk İlişkisinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Sayıl M. ve Yağmurlu, B. (2012). *Türkiye'de Ana Babalık Çalışmalarına Bakış. Ana Babalık: Kuram ve Araştırma. Koç Üniversitesi Yayınları. s. 15-18.*

- Seeman, T. E., Berkman, L. F., Blazer, D. ve Rowe, J. W. (1994). Social ties and support and neuroendocrine function: The MacArthur studies of successful aging. *Annals of Behavioral Medicine*, 16(2), 95-106.
- Schachere, K. (1990). Attachment between working mothers and their infants: The influence of family processes. *American Journal of Orthopsychiatry*, 60(1), 19-34.
- Schubert, J. B., Bradley-Johnson, S. ve Nuttal, J. (1980). Mother-infant communication and maternal employment. *Child Development*, 51(1), 246-249.
- Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. *Advances in Experimental Social Psychology*, 25(1), 1-65.
- Schwartz, S. H. (2006). Les valeurs de base de la personne: Théorie, mesures et applications [Basic human values: Theory, measurement, and applications]. *Revue française de sociologie*, 42, 249-288.
- Schwartz, S. H. ve Bilsky, W. (1987). Toward a universal psychological structure of human values. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53(3), 550-562.
- Schwartz, S. H. ve Bilsky, W. (1990). Toward a theory of the universal content and structure of values: Extensions and cross-cultural replications. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58(5), 878-891.
- Schwartz, S. H., Melech, G., Lehmann, A., Burgess, S., Harris, M., ve Owens, V. (2001). Extending the cross-cultural validity of the theory of basic human values with a different method of measurement. *Journal of cross-cultural psychology*, 32(5), 519-542.
- Sidebotham, P. (2001). Culture, stress and the parent-child relationship: a qualitative study of parents' perceptions of parenting. *Child: Care, Health and Development*, 27(6), 469-485.

- Simons, R. L., Lorenz, F. O., Wu, C. I., ve Conger, R. D. (1993). Social network and marital support as mediators and moderators of the impact of stress and depression on parental behavior. *Developmental Psychology*, 29(2), 368-381.
- Smith, C. L. (2010). Multiple determinants of parenting: Predicting individual differences in maternal parenting behavior with toddlers. *Parenting*, 10(1), 1-17.
- Spanier, G. B. (1976). Measuring dyadic adjustment: New scales for assessing the quality of marriage and similar dyads. *Journal of Marriage and the Family*, 38(1), 15-28.
- Spanier, G. B. ve Lewis, R. A. (1980). Marital quality: A review of the seventies. *Journal of Marriage and the Family*, 42(4), 825-839.
- Sturgess, W., Dunn, J. ve Davies, L. (2001). Young children's perceptions of their relationships with family members: Links with family setting, friendships, and adjustment. *International Journal of Behavioral Development*, 25(6), 521-529.
- Super, C. M. ve Harkness, S. (1986). The developmental niche: A conceptualization at the interface of child and culture. *International Journal of Behavioral Development*, 9(4), 545-569.
- Sümer, N., Gündoğdu Aktürk, E. ve Helvacı, E. (2010). Anne-baba tutum ve davranışlarının psikolojik etkileri: Türkiye'de yapılan çalışmalara toplu bakış. *Türk Psikoloji Yazıları*, 13(25), 42-59.
- Şahin, F. T. ve Özyürek, A. (2008). 5-6 yaş grubu çocuğa sahip ebeveynlerin demografik özelliklerinin çocuk yetiştirme tutumlarına etkisinin incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(3), 395-414.
- Şanlı, D. ve Öztürk, C. (2012). Annelerin çocuk yetiştirme tutumlarını etkileyen etmenlerin incelenmesi. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32, 31-48.
- Şanlı, D. ve Öztürk, C. (2015). Anne babaların çocuk yetiştirme tutumları ve tutumlar üzerine kültürün etkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 8(4), 240-246.
- Şendil, G. (2012). *Bebeklikte sosyo-duygusal gelişim*. G. Yüksel (Çeviri Editörü),

Yaşam Boyu Gelişim: Gelişim Psikolojisi (s. 348-406) içinde. Ankara: Nobel Akademik Yayınları .

- Şendil, G. ve Korkut, Y. (2008). Evli çiftlerdeki çift uyumu ve evlilik çatışmasının demografik özellikler açısından incelenmesi. *Psikoloji Çalışmaları Dergisi*, 28, 15-34.
- Şener, A. ve Terzioğlu, G. (2008). Bazı sosyo-ekonomik ve demografik değişkenler ile iletişimin eşler arası uyuma etkisinin araştırılması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 13(13), 7-20.
- Şirvanlı-Özen, D. (1998). *Eşler Arasındaki Boşanmanın Farklı Yaş ve Cinsiyetteki Çocukların Davranış ve Uyum Problemleri ile Algıladıkları Sosyal Destek Üzerindeki Rolü (Yayımlanmamış doktora tezi)*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Taylor, Z. E., Conger, R. D., Robins, R. W. ve Widaman, K. F. (2015). Parenting practices and perceived social support: Longitudinal relations with the social competence of Mexican-origin children. *Journal of Latina/o Psychology*, 3(4), 193-208.
- T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2014). Türkiye aile yapısı araştırması: Tespitler, öneriler (Araştırma ve Sosyal Politika Serisi 07, Birinci Basım, ISBN: 978- 605-4628-55-1). İstanbul.
- T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu (1995). Ailede çocuk eğitimi araştırması: Aralık 1992 - Aralık 1993 (Yayın No. 84, ISBN: 975-19-1230-X). Ankara.
- Triandis, H. C., Bontempo, R., Villareal, M. J., Asai, M. ve Lucca, N. (1988). Individualism and collectivism: Cross-cultural perspectives on self-ingroup relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54(2), 323-338.
- Triandis, H. C. (1989). The self and social behavior in differing cultural contexts. *Psychological Review*, 96(3), 506-520.
- Tutarel-Kışlak, Ş. ve Çabukça, F. (2002). Empati ve demografik değişkenlerin evlilik uyumu ile ilişkisi. *Aile ve Toplum Dergisi*, 5(2), 5-12.

- Uchino, B. N., Cacioppo, J. T. ve Kiecolt-Glaser, J. K. (1996). The relationship between social support and physiological processes: a review with emphasis on underlying mechanisms and implications for health. *Psychological Bulletin*, 119(3), 488-531.
- Uchino, B. N., Kiecolt-Glaser, J. K. ve Cacioppo, J. T. (1994). Construals of preillness relationship quality predict cardiovascular response in family caregivers of Alzheimer's disease victims. *Psychology and Aging*, 9(1), 113-120.
- Unger, D. G. ve Powell, D. R. (1980). Supporting families under stress: The role of social networks. *Family Relations*, 566-574.
- Wan, C. K., Jaccard, J. ve Ramey, S. L. (1996). The relationship between social support and life satisfaction as a function of family structure. *Journal of Marriage and the Family*, 58(2), 502-513.
- Weisner, T. S. (2002). Ecocultural understanding of children's developmental pathways. *Human Development*, 45(4), 275-281.
- Whiting, B. B. (1980). Culture and social behavior: A model for the development of social behavior. *Ethos*, 8(2), 95-116.
- Worthman, C. M. (2010). The Ecology of human development: Evolving models for cultural psychology. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 41(4), 546-562.
- Yalçın, H. (2014). Evlilik uyumu ile sosyodemografik özellikler arasındaki ilişki. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*. 1 (24), 250-261.
- Yaşar, F. (2009). *İlköğretime Devam Eden Öğrencilerin Anne-Çocuk İlişisini Kabul Ve Reddedici Algılamaya Düzeyinin Annenin Evlilik Doyumu Ve Evlilik Uyumu Düzeyiyle İlişkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz A. (2000). *Eşler Arasındaki Uyum ve Çocuğun Algıladığı Anne Baba Tutumu İle Çocukların, Ergenlerin ve Gençlerin Akademik Başarıları ve Benlik Algıları Arasındaki İlişki* (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yörükoğlu, A. (2000). *Çocuk Ruh Sağlığı*. (30.Baskı) Ankara: Türkiye İş Bankası

Yayınları.

- Yu, J. J. ve Gamble, W. C. (2008). Pathways of influence: Marital relationships and their association with parenting styles and sibling relationship quality. *Journal of Child and Family Studies*, 17(6), 757-778.
- Zachariah, R. (1994). Perceived social support and social network of low-income mothers of infants and preschoolers: Pre-and postparenting program. *Journal of Community Health Nursing*, 11(1), 11-20.
- Zimet, G. D., Dahlem, N. W., Zimet, S. G. ve Farley, G. K. (1988). The multidimensional scale of perceived social support. *Journal of Personality Assessment*, 52(1), 30-41.